

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Bc. Ondřej Doležel

**Euroskepticismus britských politických stran od roku 2010 do
referenda o Brexitu**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. Daniel Marek Ph.D., M. A.

OLOMOUC 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci 22. 4. 2018

.....

Na tomto místě bych rád poděkoval Doc. Danielu Markovi Ph.D., M. A. za odborné vedení, cenné připomínky a rady, které napomohly k vypracování této diplomové práce.

Obsah

ÚVOD.....	6
1. Typologie přístupů k evropské integraci	15
1.1. Typologie Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka.....	16
1.2. Typologie Sørenena Riishøje	18
1.3. Typologie Petra Kopeckého a Case Muddeho	20
1.4. Typologie Chrise Flooda	23
1.5. Typologie Nicolò Contiho.....	24
1.6. Metody analýzy	26
2. Konzervativní a unionistická strana	28
2.1. Volby do Dolní sněmovny v roce 2010	29
2.2. Volby do Evropského parlamentu v roce 2014	32
2.3. Volby do Dolní sněmovny v roce 2015	36
2.4. Kampaně před referendem o Brexitu.....	39
3. Labouristická strana.....	42
3.1. Volby do Dolní sněmovny v roce 2010	43
3.2. Volby do Evropského parlamentu v roce 2014	45
3.3. Volby do Dolní sněmovny v roce 2015	47
3.4. Kampaně před referendem o Brexitu.....	49
4. Liberálně demokratická strana	52
4.1. Volby do Dolní sněmovny v roce 2010	52
4.2. Volby do Evropského parlamentu v roce 2014	55
4.3. Volby do Dolní sněmovny v roce 2015	56
4.4. Kampaně před referendem o Brexitu.....	58
5. Strana nezávislosti Spojeného království.....	60
5.1. Volby do Dolní sněmovny v roce 2010	61
5.2. Volby do Evropského parlamentu v roce 2014	63
5.3. Volby do Dolní sněmovny v roce 2015	66
5.4. Kampaně před referendem o Brexitu.....	69
ZÁVĚR	71
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	77
Prameny	77

Literatura	81
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	94
ABSTRAKT	95
ABSTRACT.....	95

ÚVOD

Velkou Británii můžeme právem považovat za zemi s dlouhodobě nejkomplicovanějšími vztahy s Evropskou unií¹. Už jen samotný satelitní pohled na Lamanšský průliv je trvalou geografickou symbolikou odtažitosti britských ostrovů od záležitostí kontinentální Evropy. Jedná se o průvodní postoj s fluktuující intenzitou charakteristický po celé období vzájemných vztahů. Winston Churchill pověstný svými rétorickými schopnostmi dokázal roku 1946 v Curychu tuto rezervovanost zakomponovat i do neklamně euro-federalisticky vyznívajícího vyjádření. Když volal po vytvoření Spojených států evropských, byla nápadně vypuštěna zmínka o účasti Velké Británie. Její skutečnou pozici lépe vystihl postojem, že Británie je s Evropou, ale není její součástí. U samotného Churchilla vlastně můžeme spatřit počátky euroskepticismu jakožto termínu, který se v jednom slově snaží významově obsáhnout rezervovanost britského přístupu ke snahám o její integraci do Evropy.

Přesto pozdější nepříznivá poválečná situace, neuspokojivý výkon ekonomiky a ztráta koloniálního impéria nakonec v 60. letech vedla k přehodnocení britské politiky vůči kontinentu. Ironií osudu právě po tomto obratu byl zájem podílet se na evropském integračním projektu zablokován francouzským prezidentem De Gaullem v letech 1963 a 1967. Spojené království se tak mohlo stát plnoprávným členem až v roce 1973. Navzdory této spletité cestě ale konzervativní vládu nahradili labouristé Harolda Wilsona, kteří pro nesouhlas s vyjednanými podmínkami uspořádali roku 1975 referendum o členství. Tehdy se občané nicméně vyslovili pro setrvání. Harmonické soužití Británie s ES to ale nepředznamenalo, neboť v tomto roce se zároveň do čela Konzervativní strany dostala Margaret Thatcherová. Roky její vlády vymezené obdobím 1979-1990 byly poznamenány trvalou konfrontací s evropskými partnery nehledě na to, zda se jednalo o výši členských příspěvků nebo integrační ambice.

Konzervativci byli u moci během vlády Johna Majora ještě v letech 1990-1997, tedy v době vzniku EU na základě Maastrichtské smlouvy. Při vyjednávání o její podobě byla preference pro odlišnou míru integrace zjevná zejména odmítnutím zavedení společné evropské měny na britských ostrovech. Naproti tomu o období od nástupu Tonyho Blaira

¹ Respektive s Evropskými společenstvími (ES) před vznikem EU v listopadu 1993.

do Downing Street 10 v roce 1997 můžeme hovořit jako o nebývale idylické etapě vztahů mezi Británií a EU. S relativně mnohem přátelštější tváří vládli labouristé až do porážky ve volbách v roce 2010. Návrat Konzervativní strany do vlády předznamenával konec toho vstřícnějšího postoje. Zjevná nespokojenost s posunem evropské integrace díky Amsterdamské, Nicejské a Lisabonské smlouvě v době pobytu konzervativců v opozici úměrně znásobila jejich kritická stanoviska. Kombinace tohoto faktoru s vnitrostranickým tlakem nakonec vedla ke slibu Davida Camerona, že jeho vláda vyvolá druhé referendum o členství. Přestože se mu u evropských partnerů podařilo vyjednat revidované podmínky vzájemných vztahů, tentokrát se v červnu 2016 občané vyslovili pro vystoupení.

Poprvé od svého počátku byla EU skutečně na rozcestí. Jedna z 28 členských zemí se rozhodla zvolit cestu opačnou – dezintegrační. Šestileté období vlády Davida Camerona proto představuje jakousi etapu finální kulminace britských euroskeptických postojů. Euroskepticismus můžeme považovat za pomyslný barometr, který nám ukazuje míru integrační nepřijatelnosti. S nárůstem jeho projevů přímo úměrně rostou i důvody hlouběji se mu věnovat. Zohledňovat negativní či rezervované postoje v evropském diskurzu je jedinou zárukou, jak dosáhnout toho, že výsledná podoba EU bude uspokojovat co možná nejvíce aktérů. Britský případ proto představuje důležitou výzvu pro výzkum, jestliže se chceme přiblížit porozumění toho, co by předmětem integrace být mělo, a co nikoliv. Britové svým rozhodnutím totiž vyslali varovný signál, který je nutno brát vážně a vnímat jeho argumenty. Ukazují nám, že pocity z nadměrné integrace by mohly další země vést k tomu, aby britský příklad následovaly.

Výzkumné otázky, hypotézy a cíle práce

Téma identifikace a kategorizace postojů k evropské integraci může nabývat velké šíře ze dvou důvodů. Prvním je množství aktérů, jejichž rozsah se neomezuje pouze na veřejné činitele, ale i na celý veřejný a soukromý sektor, zájmové kruhy a občanské iniciativy. Druhým, který je z akademického hlediska ještě komplikovanější, je volba teoretické konceptualizace, na jejímž základě bychom mohli dospět k relevantní kategorizaci. Přístup k EU se pochopitelně neodvíjí pouze od míry náklonnosti či nesouhlasu s integrační trajektorií, ale utváří jej i náhled na jednotlivé politické oblasti, jež pokrývá společná unijní agenda. Z uvedené komplexity vyplývá, že celostní výzkum této problematiky dalece přesahuje rozsahové možnosti diplomové práce. Cílem

předkládané práce je určit, jakým způsobem se k evropské integraci a jejím specifickým oblastem v ohraničeném časovém období stavěly vybrané politické strany. Pro potřeby analýzy si autor stanovil tři výzkumné otázky:

- 1. Je možné některou ze zkoumaných politických stran označit jako negativně vymezenou vůči EU?*
- 2. Docházelo u některé ze zkoumaných politických stran k vnitrostranickému štěpení ve věci postoje k evropské integraci?*
- 3. Byl postoj zkoumaných politických stran ve sledovaném období konzistentní?*

Na základě těchto výzkumných otázek byla stanovena následující hypotéza:

Po aplikaci revidovaného typologického rámce Alekse Szczerbiaka a Paula Taggarta je možné prohlásit, že během sledovaného období se některé ze zkoumaných politických stran ve věci postoje k evropské integraci profilovaly jako měkce či tvrdě euroskeptické.

Časové a obsahové vymezení práce

Pokud se chceme zabývat postoji k evropské integraci, pak Spojené království nabízí nepřeberné množství jedinců a subjektů od zájmových skupin přes média až po občanskou společnost. Jelikož skutečné těžiště moci pro utváření politiky vůči EU náleží Westminsterskému paláci (resp. Dolní sněmovně a vládě Jejího Veličenstva), zohlední tato práce aktéry, kteří mají na její tvorbu reálný přímý vliv – politické strany. Začátek zkoumaného období byl na rok 2010 načasován záměrně, neboť tehdy se po dlouhé opoziční odmlce do vládních funkcí vrátila Konzervativní strana. S ohledem na negativnější vymezení vůči EU oproti svým labouristickým předchůdcům znamenal její návrat k moci nepochybný obrat k euroskeptičtějšímu přístupu britské vlády. Jak se později ukázalo, dospělo toto střídání po šestiletém období k bezprecedentnímu jevu. V červnu 2016 bylo voliči rozhodnuto, že se Velká Británie vydá na cestu odchodu z EU. Časové ohraničení práce je v podstatě symbolicky vymezeno obdobím od nástupu Davida Camerona do Downing Street 10 po jeho rezignaci na funkci předsedy vlády. Jelikož jednou z výzkumných otázek je i možná proměna v postojích, vznikl další důvod podrobit jednotlivé politické strany analýze stanovisek z dlouhodobější perspektivy, která by se neomezovala pouze na případ jedné kampaně.

Omezený rozsah práce ovšem neposkytuje prostor pro detailní výzkum všech uskupení, která jsou v parlamentu zastoupena. Předmětem analýzy postojů k evropské integraci se stanou pouze takové strany, které lze na základě Sartoriho typologie (2005) označit jako relevantní, tedy za strany disponující koaličním nebo vyděračským potenciálem. Díky tomuto výběru by ovšem ze zkoumání vypadl jeden velmi významný subjekt. Doplňujícím kritériem se tak ke koaličnímu a vyděračskému potenciálu stane rozšíření relevance i na výsledky voleb do Evropského parlamentu v roce 2014.

Na základě stanovených kritérií budou do analýzy zahrnuty následující politické strany:

Konzervativní a unionistická strana

Labouristická strana

Liberálně demokratická strana

Strana nezávislosti Spojeného království (UKIP)

Metodologie

Z metodologického hlediska je diplomová práce případovou studií. Základním kritériem rozlišení (v angličtině také *case studies*) je počet zkoumaných případů, podle něhož můžeme identifikovat dvě skupiny: jednopřípadové či individuální případové studie a studie s více než jedním případem – konsenzuální označení pro *multiple-case study* v češtině zatím neexistuje (Mareš 2015: 119). Pro své zaměření na identifikaci euroskepticismu u čtyř politických stran tato diplomová práce spadá do druhé kategorie. Výzkum zvolených případů bude vycházet z empiricko-analytického přístupu. Cílem práce je poskytnutí jejich porozumění, pro což bylo stanoveno uvedené časové a tematické ohraničení, přičemž bude nutno zohlednit celkový situační kontext (Kořan 2008: 33). Jednotlivé výzkumné otázky by neměly být izolované, nýbrž navzájem propojené. Měly by zvolené téma rozvíjet z různých aspektů, přispívat k jeho důkladnému poznání a k ověření kvality získaných údajů (Mareš 2015: 127).

Výhodou případové studie ve srovnání s kvantitativními metodologiemi je její jedinečná možnost expertního porozumění danému případu. Nicméně vyžaduje obeznámenost s inherentními omezeními, které vyplývají z povahy této metodologie. Především jde o omezené možnosti určení kauzálních vztahů (Kořan 2008: 60). Z hlediska další typologie případových studií je tato práce tzv. jedinečnou případovou studií. Tento typ odkazuje

k tomu, co Robert Stake nazval studií „vnitřní“ (*intrinsic*) či Harry Eckstein studií „konfigurativně-idiografickou“ (Stake 1995: 3, Eckstein 1975: 96-98 citováni in Kořan 2008: 34). Jedná se o studium případu, který je zkoumán jen pro jeho vnitřní povahu, pro jeho jedinečnost. Neusilujeme o poznání obecnějšího fenoménu jeho prostřednictvím, ani nepřispíváme k vývoji abstraktních teoretických konstrukcí (Stake 2005: 445 citován in Kořan 2008: 34). Zásadní pro tyto typy případových studií je jejich úsilí o porozumění komplexním fenoménům bez ambice přispět k prohloubení poznání o fenoménech jiných (Kořan 2008: 34). To je logickým důsledkem nejfrekventovanějších charakteristik případových studií, mezi něž patří kvalitativní, deskriptivní, exploratorní (průzkumný), explanační (vysvětlující) a holistický přístup, který pracuje s různými typy dat, ale pouze u konkrétního zkoumaného případu či případů (Mareš 2015: 117).

Členění práce

Diplomová práce bude členěna do pěti hlavních kapitol. První pokryje celou teoretickou část. Uvede původ euroskepticismu a problematiku spojenou s jeho určováním a zkoumáním. Autor úvodem zmíní konkrétní citace, na nichž lze demonstrovat sémantickou mnohoznačnost při používání termínu euroskepticismu. Poukázáno bude zejména na nesnáze, do kterých se definice tohoto pojmu při běžném používání dostává. Na to navážou podkapitoly, které představí jednotlivé typologie. První uvedené teoretické vymezení, pomocí něhož budou zkoumány jednotlivé případy z analytické části práce, pochází od Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka. Pro tyto účely bude mít ještě specifické využití kategorizace Søren Riishøje. Doplňkově autor uvede typologie Petra Kopeckého a Case Mudda, Chrise Flooda a Nicolo Contiho. Každá z těchto podkapitol nabídne i kritické zamyšlení o úskalích či případných defektech těchto teorií, které mohou jejich relevanci oslabovat. Závěrečná část o metodě analýzy dodatečně vysvětlí, jakým způsobem dojde k využití teoretického rámce při kategorizaci zkoumaných případů.

Analytická část práce je obsažena ve druhé až páté kapitole. Každá se zaměří na jednu ze zkoumaných politických stran, jež budou analyzovány v abecedním pořadí podle jejich názvů v českém jazyce. Volba tohoto způsobu členění se odvíjí od preference autora pro přehlednost, která vyplývá ze skutečnosti, že každý zkoumaný případ bude pokryt v jednotné, ucelené části práce. Podle této logiky tak bude druhá kapitola věnována Konzervativní a unionistické straně, třetí Labouristické straně, čtvrtá Liberálně

demokratické straně a pátá Straně nezávislosti Spojeného království. Každá z nich bude mít identickou strukturu podkapitol. Nejdříve budou představeny prostoje z předvolební kampaně do Dolní sněmovny v roce 2010, poté případ voleb do Evropského parlamentu z roku 2014, následně rétorika z období voleb do Dolní sněmovny v roce 2015 a za čtvrté budou uvedena stanoviska z kampaně před referendem o Brexitu v červnu 2016. Podkapitoly zároveň nabídnou náhled na argumentaci a prosazovanou politiku, kterou strany či jejich konkrétní představitelé artikulovali v následujících volebních obdobích.

Analýza literatury

Způsob členění diplomové práce reflektuje i rozdělení použité literatury. Teoretická část obsažená v první kapitole čerpala především z původních anglických textů, v nichž autoři publikovali své typologie postojů k evropské integraci. Historicky první zásluhu v této oblasti má Paul Taggart, který v pozdější spolupráci s Aleksem Szczerbiakem vypracoval hlavní teoretické rozdělení, z něhož tato diplomová práce čerpá. Původní typologii zveřejnili v úvodní kapitole *Introduction: Opposing Europe? The Politics of Euroscepticism in Europe* svého sborníku *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism*. Revidovanou verzi bylo možno najít v článku z roku 2003 *Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality*. Vzhledem k tomu, že se jedná o zdroje, z nichž pochází hlavní teoretická páteř, na níž bylo možno zkonstruovat výzkumné záměry a hypotézu, lze je považovat za nejdůležitější literaturu pro vypracování této diplomové práce.

Doplňující zdroje teorie euroskepticismu tvořily články *Europeanisation and Euroscepticism. Experiences from Poland and the Czech Republic* Søren Riishøje; *Ideological Factors in Party Alignments on the EU: A Comparison of Three Cases* Christophera Flooda a Simona Usherwooda; *Party Attitudes to European Integration: A Longitudinal Analysis of the Italian Case* Nicolò Contiho a *The Two Sides of Euroscepticism: Party Positions on European Integration in East Central Europe* Petra Kopeckého a Case Mudda. Téměř všechny tyto texty ovšem sdílely jeden problém, který spočíval v absenci kritické reflexe, jež byla na tyto teorie učiněna. Výjimkou v tomto směru byla práce Kopeckého a Mudda.

Z tohoto důvodu byla využita například kapitola *Introduction: Euroscepticism and the Evolution of European Political Debate* tvořící úvod sborníku Roberta Harmsena a Menno Spieringa *Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European*

integration nebo kniha *Euroskepticismus ve střední Evropě*, kterou napsal Pavel Hynčica, Pavel Maškarinec a Lukáš Novotný. Stěžejním sekundárním zdrojem byl zejména článek Petra Kanioka *Stranický euroskepticismus: Teoretické modely klasifikace politických stran podle opozičních postojů k evropské integraci* ve sborníku *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy*, protože obsahoval kritiku na veškeré uvedené typologie. Teoretické modelace bylo samozřejmě možno čerpat pouze z těchto knih, ale využití primárních zdrojů se jevílo jako lepší možnost zejména poté, co se překlady definic některých kategorií euroskepticismu nápadně lišily od svých originálů v anglickém jazyce.

Úvodní část teoretické kapitoly obsahuje krátké uvedení do oblasti zkoumání a problematiky určování euroskepticismu. Karine Tournier-Solová a Chris Gifford v *Introduction: The Structure of British Euroscepticism* v tomto směru poskytli užitečné informace o původu tohoto termínu. Zároveň budou uvedeny i některé symbolicky euroskeptické citace. V tomto ohledu nešlo opomenout památné vyjádření z *Umění vládnout* Margaret Thatcherové. Ačkoliv kniha bývalé britské premiérky obsahuje dvě podrobné kapitoly o EU, nevyhovují časovému a tematickému vymezení této práce. Jedna citace proto její využití vyčerpala. Obdobně charakteristický projev euroskepticismu, tentokrát z české politické scény, pochází od Václava Klause. Bylo jej možno nalézt v článku *Evropská unie v období po německém předsednictví* ze sborníku *Budoucnost Evropské unie*. Z identického důvodu tím ale jeho přínos končí.

Naprosto zásadní význam pro vypracování analytické části diplomové práce měly předvolební programy z let 2010, 2014 a 2015. Jelikož tyto prameny můžeme považovat za oficiální vyjádření stanovisek zkoumaných stran, jeví se tak jako ideální pro podrobení kvalitativní analýze za účelem zodpovězení stanovené hypotézy. Jejich využití ale má své úskalí. První spočívá v tom, že nemohou dodatečně reflektovat skutečný rozsah prosazované politiky během následujícího volebního období, což vede k automatické nutnosti použití doplňujících zdrojů. Druhým závažnějším problémem je takřka nulové využití jejich obsahu pro analýzu vnitrostranického štěpení, které se k různým oblastem evropské integrace může objevovat. Jelikož je tato analýza nepostradatelná pro zodpovězení jedné z výzkumných otázek, rovněž tak vzniká potřeba zohlednit další primární či sekundární zdroje. Nad rámec předvolebních programů lze využít další stranickou dokumentaci či oficiální prohlášení konkrétních představitelů. Poměrně unikátním pramenem byl dopis Davida Camerona adresovaný předsedovi Evropské rady

Donaldu Tuskovi. Bylo z něj možno čerpat postoje vyplývající přímo z preferovaných oblastí, o nichž chtěl britský premiér vyjednávat. Nedostatkem nicméně stejně jako v případě volebních textů zůstává, že tento pramen sám o sobě nijak nepřispěje k zodpovězení otázky o případném štěpení strany.

Výše uvedené důvody vedly k nutnosti citace sekundární literatury. Cenným zdrojem byl sborník *The UK Challenge to Europeanization: The Persistence of British Euroscepticism*, který editovali Karine Tournier-Solová a Chris Gifford. Jeho výhodou spolu s relativní aktuálností (publikovaný byl v roce 2015) bylo to, že se věnoval všem stranám, jež zkoumá i tato práce. Jelikož ale použité články neměly stejné výzkumné cíle, bylo je možno využít pouze z části. Příkladem může být *The UKIP Challenge* právě od Karine Tournier-Solové. Labouristické a Liberálně demokratické straně byl věnován článek *The Dilemma of Pro-European Parties in the UK: The Case of Labour and Liberal Democrats Since 2010* od Pauline Schnapperové. Samostatnou kapitolu o UKIP obsahovala i kniha Stijna van Kessela *Populist Parties in Europe*. Její výhodou je, že seznamuje čtenáře se všemi relevantními populistickými stranami v Evropě, čímž ale potenciál jejího širšího využití zároveň přesahuje tematické určení této práce. To byl případ i příspěvků *University Association for Contemporary European Studies*, konkrétně *The impact of 40 years of the UK's membership of the EU on British politics* Pauline Schnapperové a *UKIP's Political Strategy: Opportunistic Idealism in a Fragmented Political Arena* Simona Usherwooda, z nichž ovšem bylo možno čerpat do krátkého historického úvodu Labouristické strany a UKIP.

V případě zkoumání Konzervativní strany využívá tato práce tři články Ágnes Alexandre-Collierové: *Euroscepticism under Margaret Thatcher and David Cameron: From Theory to Practice*; *Reassessing British Conservative Euroscepticism as a Case of Party (Mis)Management* a *The Temptation of Populism in David Cameron's Leadership Style*. První z nich se ve své relevantnosti nicméně ukázal značně omezený, protože jeho obsah odráží komparativní metodologický přístup ke zkoumání rozdílů v evropské politice mezi Cameronem a Thatcherovou. Následující dva se věnovaly problematice, která mnohdy dosti přesahovala stanovené časové vymezení, čehož ale bylo možno využít při uvádění stručného historického kontextu do euroskepticismu konzervativců.

Výstupem mnoha akademických bádání na téma britských politických stran byly články v různých odborných časopisech. Jejich přínosem je, že obohacují vědomosti o jednotlivých politických aktérech svými vlastními analýzami a intepretacemi, jimiž bylo

možno doplnit a rozvést oficiální stranická prohlášení. Diplomová práce tak obsahuje citace z článků v časopisech *Contemporary British History*, *Parliamentary Affairs*, *British Journal of Politics and International Relations* a *British Politics*. Z obdobných důvodů v seznamu použité literatury figurují i publikace institucí jako *The Institute of International & European Affairs*, *Sussex European Institute* a *Instituto Affari Internazionali*. Využití této literatury ale bylo velice parciální, neboť její badatelské záměry byly nezdědka velmi odlišné od výzkumných cílů této práce.

Diplomová práce by se neobešla bez zpravodajských a mediálních zdrojů. Jejich užitečnost spočívá v tom, že informace z primárních literatury doplňují reportováním politické agendy, která byla prosazována během volebních období. Mediální prohlášení stranických představitelů navíc skýtají příležitost porovnat programové sliby s reálnými politickými výstupy. Zpravodajské portály byly nepostradatelné také při vyhodnocování vnitrostranického štěpení. V tomto ohledu práce čerpá z *BBC*, *The Telegraph*, *The Guardian*, *The Independent*, *Euractiv*, *Euobserver*, *Politico*, *The Economist*, *Financial Times* a *The Washington Post*. Audiovizuální záznamy s autentickými projevy bylo možno nalézt na celosvětově nejnavštěvovanějším webu pro sdílení videí *Youtube*.

Co se týče vyčerpávajícího shrnutí britských volebních výsledků a jejich analýzy, je na místě přiznat kredit samotné administrativě Westminsteru, která na stránkách *Parliament.uk* publikuje podrobné dokumenty, z nichž bylo možno čerpat spolehlivá volební čísla a statistiky. Tyto tzv. *Research* či *briefing papers* se navíc vyznačují vysokou mírou přehlednosti a grafické srozumitelnosti. Z veřejných institucí, jejichž publikace napomohly k vypracování této práce, se dá jmenovat ještě oficiální web britské vlády *Gov.uk*.

Jelikož se ani této práci nevyhnula potřeba citace platného znění primárního práva (Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie ve znění Lisabonské smlouvy), figuruje v seznamu použitých zdrojů i internetová databáze legislativy Unie *Eur-lex.europa.eu*. S ohledem na stanovené téma byl ale její přínos okrajový. Ve zkoumaném období proběhla mezi EU a Spojeným královstvím úspěšná vyjednávání o nových podmínkách britského členství, proto tato práce čerpala informace o jejich výsledcích i ze Závěrů Evropské rady z 18.-19. února 2016.

1. Typologie přístupů k evropské integraci

Euroskepticismus se zpočátku objevil jako typicky anglický fenomén, který vycházel z pocitu rozpačitosti či jinakosti Spojeného království ve vztahu ke kontinentálnímu projektu politické a ekonomické integrace. Přítomnost stále větší rozmanitosti forem euroskepticismu i v politických debatách kontinentální Evropy se datuje od počátku devadesátých let. Postupem času se ukazuje, jak rozšiřující se politické kompetence EU odpovídajícím způsobem znásobují potenciální zdroje odporu (Harmsen, Spiering 2004: 13). I Chris Gifford a Karine Tournier-Solová o konceptu euroskepticismu tvrdí, že je na něm něco velmi britského. Dokládají to na jeho původu, který můžeme sledovat až do let 1985 a 1986 v článcích britských novin *The Times*. Uvádějí, že tento termín se začal používat v souvislosti s tím, jak Konzervativní strana dávala stále více najevo své námitky vůči integračním záměrům, s nimiž tehdy přicházel předseda Evropské komise Jacques Delors (Tournier-Sol, Gifford 2015: 2).

Tím se dostáváme k jednomu z charakteristických symbolů britského euroskepticismu, kterým je bývalá konzervativní premiérka Margaret Thatcherová. Ve své knize *Umění vládnout* o EU říká, že: „*Je to skutečně typický utopistický projekt, pomník intelektuální ješitnosti, program, jehož nevyhnutelným osudem je nezdar; jedinou nejistotou je konečný rozsah škod.*“ (Thatcherová 2003: 309) Není třeba vést dlouhé akademické debaty, abychom byli schopni dosáhnout shody na tom, že se jedná o projev euroskepticismu. Jak jde ovšem toto označení dohromady se skutečností, že Thatcherová v roce 1972 hlasovala pro legislativu, která zajistila vstup Spojeného království do Evropských společenství? Když později stanula v čele konzervativců, agitovala v referendu v roce 1975 pro setrvání země v ES, a i ve svém slavném projevu v Bruggách v září 1988 řekla: „*Náš osud je v Evropě, a to jako součást Společenství.*“ (Moore 2013: 35-36) O několik desítek let později můžeme na britských ostrovech zaznamenat negativní vymezení zejména u Nigela Farage a strany UKIP, podle níž: „*Nemáme co ztratit, vystoupením z EU můžeme jedině získat.*“ (UKIP 2015b: 70) Nedostáváme se ale potom používáním termínu euroskepticismus do nejasných rovin sémantické abstraktnosti, jestliže zároveň můžeme za euroskeptické považovat takto výrazněji vyhraněné stanovisko se zjevně odlišnou nivelizací odporu?

V českém politickém prostoru je zřejmě nejproslulejším zosobněním euroskeptických postojů bývalý premiér a prezident Václav Klaus. „*Současné směřování EU ke stále*

těsnější unii (...), prohlubování integrace, rychlé politické sjednocování a supranacionalistické tendence vnímám nejen jako zbytečné, ale jako politicky nebezpečné a ekonomicky nežádoucí. (...) Poškozují naši svobodu a demokracii.“ (Klaus 2007: 95) Obdobně si ale můžeme klást otázku, zda nám při používání slova euroskepticismus neuniká jeho exaktní významová podstata, když jej můžeme bezesporu spatřit například i u Petra Macha, jehož politická prohlášení se otevřeně a přímo vyznačují voláním po vystoupení České republiky z EU (Čt24 2017a).

Proto se začaly objevovat akademické tendence vtisknout tomuto termínu nějaké jednoznačnější rozlišení a kategorizační rámeček. Jak narůstal politický význam euroskepticismu, došlo přirozeně i ke zvýšení množství vědecké literatury. Ta se zabývala otázkami definice a usilovala o lepší porozumění a přesnější vymezení (Harmsen, Spiering 2004: 13, 18). Díky mnoha autorům vznikly různé teoretické modelace. Euroskepticismus tak nabyl nejrůznějších variací, které operovaly s různou mírou jeho intenzity, stupňovitými škálami i obsahovým původem.

1.1. Typologie Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka

Jednou z prvních velkých snah o systematictější konceptualizaci byl článek Paula Taggarta z roku 1998, v němž předložil komparativní analýzu euroskepticismu v rámci národních stranických systémů 15 členských států EU a Norska. V jeho práci byl euroskepticismus definován jako obsáhlý termín vyjadřující jak myšlenku kvalifikované opozice, tak i otevřeného a bezvýhradného nesouhlasu s procesem evropské integrace. Později spolu s Aleksem Szczerbiakem rozšířili analýzu o nové demokratické země střední a východní Evropy a zavedené demokracie západní Evropy. Tato práce také propracovala počáteční definici pojmu euroskepticismu, což vedlo k jasnějšímu rozlišení mezi jeho „*tvrdou*“ a „*měkkou*“ formou (Harmsen, Spiering 2004: 18). Základní distinkce těchto dvou pozic spočívá především v odlišnosti hloubky a míry odporu k EU a evropské integraci obecně (Kaniok 2006: 15). Původní definice byla stanovena takto:

Tvrký euroskepticismus se vyznačuje principiální opozicí vůči EU a evropské integraci. Můžeme jej spatřit v případě stran, které požadují vystoupení z EU, nebo jejichž politika je namířena proti projektu evropské integrace jako takovému (Szczerbiak, Taggart 2008: 7).

Autoři rovněž vypracovali dvě vyhodnocovací metody, pomocí nichž můžeme určit, zda je strana *tvrdě* euroskeptická. První možností je zhodnotit, zda se jedná o tzv. „*single-issue anti-EU party*“. V takovém případě předpokládáme, že subjekt existuje primárně za účelem mobilizace proti členství své země či EU obecně. V druhém případě zkoumáme, zda je opozice vůči EU vyložena způsobem, který ji kritizuje jako příliš kapitalistickou, socialistickou, či byrokratickou v závislosti na ideologickém postavení, které může být komunistické, konzervativní, socialistické nebo populistické. Taková strana volá po fundamentálním přehodnocení podmínek členství své země v EU, které považuje za neslučitelné se současnou trajektorií evropského projektu. *Tvrký* euroskepticismus tak můžeme identifikovat v situaci, kdy je vyjádřena podmíněná podpora členství v EU, ale za tak nedosažitelných podmínek, že se pozice strany de facto rovná odporu proti členství (Szczurbiak, Taggart 2008: 7-8).

Měkký euroskepticismus je charakteristický absencí principiálních námitek proti evropské integraci nebo členství v EU, ale je možno identifikovat jednu nebo více vymezení, jež vedou k vyjádření kvalifikované opozice. To se může týkat i případu, kdy je dáno najevo, že národní zájmy jsou v současnosti v rozporu s trajektorií EU (Szczurbiak, Taggart 2008: 8).

Identifikace *měkké* varianty spočívá v zachycení takových pozic, které představují skutečný skepticismus ohledně způsobu, jakým se EU v současné době vyvíjí. Za předpokladu, že projekt evropské integrace je tlačěn ke svému prohloubení, lze obranu udržení EU v současné podobě také považovat za projev *měkkého* euroskepticismu, protože takové stanovisko je v rozporu s dominantně převládající preferencí pro pokračování integrace (Szczurbiak, Taggart 2008: 8).

Jelikož původní definice generovaly řadu kritických výtek, bylo reakcí P. Taggarta a A. Szczurbiaka jejich redefinování. Autoři se nejvíce zabývali výtkami dvojice Kopecký – Mudde. Z argumentačního hlediska přijali jejich kritiku týkající se důrazu na problematiku podpory členství země v EU a nahradili ji inkorporací podpory či opozice transferu politické moci směrem od států na nadnárodní centrum v podobě EU (Kaniok 2006: 20). Kopecký a Mudde zdůrazňovali také působení ideologií na utváření postojů stran vůči evropské integraci a došli k závěru, že právě ideologie postoj vůči evropské integraci zcela zásadně determinuje, zatímco strategie určuje aktuální postoje. Taggart a Szczurbiak připustili, že jejich vlastní pojetí *měkkého* euroskepticismu je příliš široké, a

že tak může zahrnovat i strany, které jsou vlastně prointegrační. Stejně tak přiznali, že je zapotřebí důsledně odlišit stanoviska politických stran v některých určitých situacích, jimiž jsou například referenda, v nichž se strany mohou chovat oportunisticky (Hynčica et al. 2016: 33). Přeformulovaná varianta jejich typologie tedy zní takto:

Tvrký euroskepticismus může být definován jako principiální opozice vůči projektu evropské integrace v podobě EU, jinými slovy odmítání transferu pravomocí směrem k nadnárodním institucím, jako je EU;

Měkký euroskepticismus představuje absenci principiální kritiky evropské integrace nebo transferu pravomocí na supranacionální úroveň EU, ale přítomnost opozice vůči současné či plánované trajektorii, jejímž obsahem je nárůst kompetencí EU (Szczurbiak, Taggart 2003: 12).

Petr Kaniok hodnotí přepracovanou typologii P. Taggarta a A. Szczurbiaka jako nejvhodnější ve smyslu její praktické aplikace na konkrétní případy politických stran. Je to také z důvodu, že její autoři zapracovali většinu kritických výtek, a přitom si tato distinkce zachovala jasnost a zřetelnost. Revidované naplnění obou typů tak vypovídá o postojích daných politických stran poměrně spolehlivě, a to přestože není ideální (Kaniok 2006: 21).

Autor této práce s tímto názorem v zásadě souhlasí. Stanovené rozdělení na *tvrdou* a *měkkou* variantu je srozumitelné a zároveň nabízí přehledné rozlišení intenzity. Na jedné straně je bezvýhradně negativní kritika, na druhé pak rozšíření chápání euroskepticismu jako opozičního postoje, který může existovat i v konstruktivnější variantě. Dodatečnou výtku by nicméně bylo možné mířit na stručnou metodiku, pomocí níž je možno identifikovat *měkký* euroskepticismus. V této oblasti by bylo vhodné lépe rozpracovat obsah a původ politické argumentace, který stranu k zaujetí takového stanoviska vede.

1.2. Typologie Søren Riishøje

Typologie Søren Riishøje vychází z podobných pozic jako původní klasifikace P. Taggarta a A. Szczurbiaka. Jejím produktem je ale odlišná škála, která nepracuje ani tak s mírou euroskepticismu, ale s jeho obsahovým původem (Kaniok 2006: 20). Zveřejněna byla v roce 2004 v článku *Europeanisation and Euro-scepticism. Experiences from Poland and the Czech Republic* a zahrnuje následujících devět druhů:

Identitární euroskepticismus plynoucí z pocitu rozporu mezi národní a evropskou identitou. Tento druh se vyznačuje strachem z pohlcení národní identity supranacionálními institucemi (jako je EU) a následné ztráty národní suverenity;

„*Cleavage-based*“ *euroskepticismus* vycházející z hlavních dělicích linií ve společnosti jako např. město-venkov, vlastníci-pracující, církev-stát, atd.²;

Funkcionální euroskepticismus, jenž pramení z odporu k jedné konkrétní politické oblasti EU. Příkladem může být Společná zemědělská politika (SZP) či společná měna euro. Jedná se o něco, co bychom mohli označit za „*single-issue*“ *skepticismus*;

Institucionální euroskepticismus založený na sporu mezi legitimitou národních versus unijních institucí³. S tímto druhem se můžeme setkat v případech kritiky demokratického deficitu EU, která zdůrazňuje vyšší míru legitimacy u demokraticky zvolených národních orgánů;

Euroskepticismus založený na národních zájmech plynoucí z rozporu mezi národními a společnými unijními zájmy. Projevuje se zejména v otázce „*finalité*“ EU. Tato kategorie je patrná při obraně toho, co je považováno za vitální národní zájmy i za cenu oslabení evropské integrace;

Zkušenostní euroskepticismus vycházející z pocitu, že vyjednávání o vstupu do EU bylo neférové či asymetrické. Zdrojem je tedy nespokojenost s výsledkem vyjednávání o podmínkách členství;

Stranický euroskepticismus formovaný v politických stranách na základě top-down principu charismatickými lídry, kteří používají neoliberální („*thatcheristickou*“), tradicionalistickou či levicově-populistickou argumentaci;

Atlantický euroskepticismus pramenící z dilematu nebo kontradikcí mezi příklonem k pro-amerikanismu a pro-europeismu. V praxi se projevuje tenzemi mezi prioritami členských států v oblasti Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP) a byl patrný zejména během diskusí o jejím založení;

² Riishøj u této kategorie uvádí, že lidé žijící na venkově mají větší tendenci být euroskeptičtí. Socioekonomická štěpná linie podle něj zahrnuje distinkci mezi „vítězi“ a „poraženými“ (Riishøj 2004).

³ Podle Riishøje může nízká důvěra v národní instituce zvýšit podporu institucí EU (Riishøj 2004).

Praktický euroskepticismus, jenž neobsahuje žádný konkrétní odpor vůči EU nebo evropeizaci, ale definuje ji „národním“ způsobem, který je rozdílný od toho, jaký požaduje EU na základě „mainstreamové“ interpretace kodaňských kritérií. Podle Riishøje bylo tímto přístupem charakteristické Slovensko za Mečiara (Riishøj 2004).

Petr Kaniok považuje Riishøjovu práci za zajímavý badatelský pokus. Jeho slabinu ale vidí ve skutečnosti, že: „...všem motivacím de facto přiznává stejnou váhu ve smyslu jejich potenciálu pro opozici k evropské integraci (například atlantický euroskepticismus a identitární euroskepticismus).“ (Kaniok 2006: 22)

Podle autora této práce tkví problémy Riishøjovy typologie ve způsobu, jakým byly některé kategorie stanovené. Například „*Cleavage-based*“ *euroskepticismus* na rozdíl od ostatních necharakterizuje konkrétní opozici vůči nějaké oblasti evropské integrace, ale popisuje rozdílnost postojů na základě štěpných linií. Takto vymezená definice má tedy komparativní, a ne kategorizační charakter. Říká nám jen, že tendence k zastávání skeptických stanovisek se projevuje v závislosti na příslušném segmentu společnosti. Za problematický můžeme považovat i *Stranický euroskepticismus* z toho důvodu, že v podstatě duplikuje již stanovené kategorie. Pokud určitá strana zastává konkrétní politická stanoviska, je přirozené, že jsou artikulována i lídry těchto stran. V principu nezáleží na tom, jaký je původ těchto postojů (zda jsou vytvářeny čelními představiteli, či zda vzešly z členské základny), ale na tom, co je jejich obsahem. V tomto světle se tato kategorie může jevit jako nadbytečná. *Atlantický euroskepticismus* je jistě oprávněný, nicméně má svým způsobem zavádějící název odkazující na atlantickou orientaci. Obecnějším a vhodnějším adjektivem by spíše bylo *Zahraničněpolitický euroskepticismus*. Poslední kategorie nese přídomek *praktický*, která je zřejmě nejproblematictější, a to zejména z důvodu absence jasně srozumitelné a použitelné definice, kdy ji vlastně můžeme identifikovat. Ani uvedení skutečnosti, že se podle Riishøje projevoval na Slovensku, nám lepší porozumění příliš neposkytuje.

1.3. Typologie Petra Kopeckého a Case Muddeho

Další z představených typologií vypracovali P. Kopecký a C. Mudde. Tito autoři při vypracování své teorie vycházeli z kritiky původní Taggartovy a Szczerbiakovy typologie. První z jejich výtek směřovala na adresu definice měkké verze euroskepticismu. Takto definovanou *měkkou* variantu považovali za příliš inkluzivní, což podle Kopeckého a Mudde znamená, že bychom do ní mohli zahrnout libovolný

nesouhlas s EU a jejími politikami (Szczerbiak, Taggart 2008: 225). V tomto pojetí považovali euroskepticismus za přehnaně široce definovanou kategorii, která tak ztrácí svou vypovídací hodnotu. Druhou výtku Kopecký a Mudde směřovali na otázku členství v EU. Podle jejich mínění se nejedná o klíčový bod, který by dělil *tvrdé* a *měkké* euroskeptiky, respektive nejedná se o bod, který by měl představovat zásadní zlom (Kaniok 2006: 15).

P. Kopecký a C. Mudde tedy předložili alternativní kategorizaci, v níž rozlišují mezi rozptýlenou podporu pro evropskou integraci obecně na jedné straně a specifickou podporu EU na straně druhé (Harmsen, Spiering 2004: 19). V případě dimenze stanovisek k evropské integraci definují následující dvě kategorie:

Eurofilové věří v klíčové myšlenky evropské integrace, jakými jsou např. institucionalizovaná spolupráce na základě sdílené suverenity a integrovaná liberální tržní ekonomika;

Eurofóbové nepodporují a často se dokonce staví proti obecným myšlenkám evropské integrace. Tuto pozici zastávají z nacionalistických, socialistických, izolacionistických důvodů, nebo prostě tuto myšlenku považují za hloupost z důvodu rozmanitosti mezi evropskými státy (Kopecký, Mudde 2002: 300-301).

V případě druhé dimenze postoje k integračnímu projektu v podobě EU obdobně charakterizují dva vzájemně protikladné případy:

EU-optimisté věří v EU a její současný vývoj buď proto, že jsou spokojeni se způsobem, jakým byla EU ustavena a funguje, nebo proto, že jsou optimističtí ohledně směru jejího vývoje⁴;

EU-pesimisté naopak nepodporují EU, jaká je v současné době, nebo jsou pesimističtí ohledně směru jejího vývoje. To nemusí nutně znamenat odpor vůči členství v EU, protože její současná podoba může pouze být odlišná od jejich interpretace. Proto doufají, že změny EU takovým způsobem, který bude lépe reflektovat jejich představy (Kopecký, Mudde 2002: 302).

⁴ Kopecký a Mudde zdůrazňují, že kritický postoj k určité politice EU sám o sobě nevyklučuje stranu z kategorie EU-optimisty. Jakmile strana přijme stávající EU celkově, je zařazena do této kategorie, a to i přestože může vykazovat jednoznačnou kritiku na adresu např. Společné zemědělské politiky (Kopecký, Mudde 2002: 302).

Když se tyto dvě dimenze protnou, získáme typologii o čtyřech druzích postojů:

Euroentuziasté, což jsou strany nebo skupiny, které kombinují eurofilní a EU-optimistickou dimenzi. Podporují tedy jak obecné myšlenky evropské integrace, tak současnou trajektorii EU;

Euroskeptici kombinující eurofilní a EU-pesimistické pozice. Podporují obecné myšlenky evropské integrace, ale jsou pesimističtí vůči současnému a/nebo budoucímu směřování EU;

Europragmatici jsou výsledkem spojení eurofóbní a EU-optimistické dimenze. Nepodporují obecné myšlenky evropské integrace, nicméně podporují EU. Tento postoj plyne z jejich pragmatických úvah o výhodnosti členství v EU pro své vlastní země nebo volební obvod;

Euroodmítači vznikají spojením eurofóbních a EU-pesimistických pozic. Nejsou tedy podporovateli ani myšlenek evropské integrace, ani EU (Kopecký, Mudde 2002: 302-303).

Výsledek protnutí dvou dimenzí, které definovali Kopecký a Mudde včetně výsledných čtyř kategorií, jež se na jejich průsečících nacházejí, je z důvodu lepší přehlednosti uveden v následující tabulce.

Tabulka 1: Typologie P. Kopeckého a C. Mudda

	<i>Eurofilové</i>	<i>Eurofóbové</i>
<i>EU-optimisté</i>	<i>Euroentuziasté</i> - podporují evropskou integraci - podporují současnou trajektorii EU	<i>Europragmatici</i> - odpůrci evropské integrace - podporují současnou trajektorii EU
<i>EU-pesimisté</i>	<i>Euroskeptici</i> - podporují evropskou integraci - odmítají dnešní trajektorii EU	<i>Euroodmítači</i> - odpůrci evropské integrace - odmítají dnešní trajektorii EU

(Kopecký, Mudde 2002: 303)

Petr Kaniok vidí problém této typologie v těžko obhájitelném pojetí euroskepticismu jako názoru, který sice oponuje dnešní trajektorii integračního procesu, ale evropskou integraci jako takovou v zásadě podporuje. Relevanci této teorie ale podle něj diskvalifikuje hlavně

problematický typ *europragmatiků*, pro který dosud není praktického využití (Kaniok 2006: 21).

Autor této práce se navíc domnívá, že se v případě „europragmatické“ kategorie jedná o naprostý sémantický protimluv. Jelikož současná EU a její směřování je kontinuálním ztělesněním evropské integrace, je nesmyslné definovat postoj, který odmítá evropskou integraci, ale podporuje dnešní trajektorii EU. Kopecký a Mudde tak vyvolávají dojem, že se ve své teorii více snažili o esteticky kompletní symetričnost než o dosažení prakticky využitelného definičního rámce s nízkou mírou kontroverzí. Tomu nenapomáhá ani fakt, že obdobně pochybné (až možná chaotické) interpretace se dostává i koncepci *eurofilů*. Kopecký a Mudde totiž mezi podporovatele evropské integrace z pochopitelných důvodů řadí Jeana Monneta a Roberta Schumana. Problém je ale v tom, že ve své vlastní práci na tuto úroveň zároveň řadí i Margaret Thatcherovou a Charlese de Gaulla (Kopecký, Mudde 2002: 301). Postavit na stejnou úroveň tyto osobnosti ve věci jejich postoje k evropské integraci, a navíc ještě u všech použít adjektivum *eurofilní*, působí s ohledem na dějiny EU minimálně zarážejícím dojmem.

1.4. Typologie Chrise Flooda

Chris Flood v oblasti teorie euroskepticismu vytvořil další rozdělení. Tentokrát jsou postoje rozčleněny, aniž by byl nezohledňován způsob, jehož pomocí bylo daných pozic dosaženo. Jeho práci tak můžeme považovat za určité podrobnější rozpracování koncepce Kopeckého a Mudda⁵ (Hynčica et al. 2016: 36). Stanovená kategorizace postojů ale nezahrnuje pouze negativní vymezení. Euroskepticismus je brán pouze jako jeden konec spektra, které potřebuje být kontinuální a na opačném konci zahrnovat i různé stupně podpory evropské integrace. Flood se soustředil na vypracování své teorie ve vztahu k empirickému příkladu. V tomto ohledu mu posloužila Francie (Szczerbiak, Taggart 2008: 6). Jeho pojetí má následujících šest graduálních stupňů:

Maximalisté prosazující co nejhlubší a co nejrychlejší integraci za účelem realizace zvolených cílů;

Reformisté podporující pokrok integrace s preferencí pro odstraňování nedostatků v již integrovaných oblastech;

⁵ Viz 1.3.

Gradualisté souhlasící s jistým pokrokem v integraci, ale jen pokud bude pokračovat pomalu a postupně;

Minimalisté přijímající status quo, ale chtějí limitovat budoucí integraci tím, že odmítají její další prohlubování;

Revizionisté usilující o návrat do dřívějšího stavu integrace, obvykle předtím, než došlo k revizi nějakou smlouvou;

Odmítači otevřeně odmítající jak evropskou integraci, tak jakoukoliv vyhlídku participace (Flood, Usherwood 2007: 6).

Autor považuje za hlavní slabinu této typologie skutečnost, že nedostatečná definice některých stupňů může způsobovat jejich vzájemné překrývání. Mohli bychom tedy u některých stran či osobností identifikovat více než jednu Floodovu kategorii současně. V případě *maximalistů* jistě nemůžeme vyloučit možnost, že v jejich programatice kromě co nejhlubší a co nejrychlejší integrace zároveň nenalezneme i zájem o nápravu nedostatků v některých oblastech unijních politik, což je určujícím kritériem pro *reformisty*. V jejich případě můžeme obdobně narazit na preferenci pro obezřetnou a postupnou integraci, která je typická pro *gradualisty*. První tři stupně tedy v praxi mohou značně splývat.

Obecně lze souhlasit s Petrem Kaniokem, podle kterého je stupňovitá typologie Ch. Flooda poměrně zajímavý teoretický koncept. Nicméně je ale nejen pro středoevropský prostor málo použitelná. Její uplatnění bychom ale mohli spatřit v případě výzkumu postojů politických stran právě k dílčím dokumentům evropské integrace, např. ke Smlouvě zakládající Ústavu pro Evropu (Kaniok 2006: 22).

1.5. Typologie Nicolò Contiho

Poslední představenou typologii vypracoval Nicolò Conti, který při definování euroskeptických postojů pracuje s původním pojetím tvrdého a měkkého euroskepticismu A. Szczerbiaka a P. Taggarta (Kaniok 2006: 18). Podobně jako Chris Flood i Nicolò Conti usiloval o sestavení škály postojů, která by byla schopna identifikovat jak euroskepticismus, tak i různé formy podpory evropské integrace. Jako empirický příklad ve své práci používal Itálii (Szczerbiak, Taggart 2008: 6). Jeho koncepce ale zahrnuje pouze pět stupňů, přičemž jeden je dokonce neurčitý:

Tvrký euroskepticismus vyznačující se principiální opozicí vůči EU a evropské integraci. Můžeme jej spatřit u stran, které usilují o vystoupení své země z EU nebo které obecně oponují jakémukoliv projektu evropské integrace. Takový přístup odmítá veškeré reformní přísliby kromě radikální změny současné trajektorie evropské integrace;

Měkký euroskepticismus, u něhož neexistuje zásadní námitka vůči evropské integraci nebo členství v EU, ale obsahuje znepokojení ohledně jedné nebo několika politických oblastí a vede k vyjádření kvalifikované opozice. Nebo také existuje pocit, že národní zájem je v současné době v rozporu s trajektorií EU. Strana má vůli k reformě;

Žádný závazek/žádná zmínka o jasném postoji k evropské integraci. Specifické politické preference mohou být vyjádřeny, ale je obecně nemožné definovat postoj strany;

Funkční europeanismus charakteristický podporou evropské integrace, která může být součástí strategie prosazování domácích zájmů nebo jiných cílů. Neexistuje žádný závazek k další integraci, pokud není prokázáno, že by těmto zájmům sloužila. V opačném případě se podpora evropské integrace projevuje především obranou statu quo;

Identitární europeanismus vykazující principiální podporu EU a evropské integrace. Existuje příslib podpory dalšího přesunu pravomocí z národní na nadnárodní úroveň. Hlubší integrace je fundamentálním cílem strany (Conti 2003: 17).

Kritika Petra Kanioka na adresu této škály zní: „*Typologie N. Contiho má zásadní vadu v tom, že (...) pro bádání nad euroskepticismem nic nového nepřináší.*“ (Kaniok 2006: 22) S tímto lze naprosto souhlasit. Conti pouze zapracoval již dříve existující distinkci euroskepticismu, ale k jejímu hlubšímu propracování či doplnění o další opoziční kategorii nepřispěl. Jeho práce je tak pouhým rozšířením P. Taggarta a A. Szczerbiaka o stupně pozitivních postojů k evropské integraci. To ale nemění nic na faktu, že i toto doplnění v sobě skrývá kontroverze. Strany totiž mohou vykazovat kvalifikovanou opozici vůči jedné (nebo několika) politickým oblastem, což je typická ukázka *měkkého euroskepticismu*, ale zároveň podporovat evropskou integraci jakožto nástroj k dosažení národních zájmů, což je zase kódovacím pravidlem *funkčního europeanismu*. Navíc bychom se mohli ptát, zda je vůbec potřeba vytvářet teoretickou kategorii pro případ strany, která vlastně ani žádný postoj k evropské integraci nezastává.

1.6. Metody analýzy

Tato kapitola uvedla několik typologií, pomocí nichž se jejich autoři snažili kategorizovat euroskeptické postoje. Kladné zodpovězení stanovené hypotézy bude záviset na identifikaci stranických pozic v rámci revidované teoretické distinkce, kterou představili Paul Taggart a Aleks Szczerbiak ve své práci *Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Denifinition, Measurement and Causality*. Pro vyhodnocení *tvrdě* euroskeptické politické orientace bude využito metod z úvodní kapitoly sborníku *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism*. První možností je identifikovat stranu jako *single-issue anti-EU party*, jejíž existence a politická činnost je primárně zaměřena na opozici vůči členství v EU. V druhém případě bude k takovému závěru možno dospět, pokud z dostupných zdrojů vyplyne, že si strana kvůli svému ideologickému postavení klade tak nedosažitelné podmínky souhlasu s členstvím v EU, až se fakticky jedná o odmítání.

Druhou možností kladného zodpovězení hypotézy práce je určení některé ze zkoumaných politických stran jako *měkce* euroskeptické. Ačkoliv Taggartova a Szczerbiakova definice této kategorie je poměrně jasně daná, uvedl autor práce v závěru první podkapitoly svou kritiku ohledně absence komplexnější metody vyhodnocení tohoto postoje a rozpracování jeho obsahového původu⁶. V tomto ohledu se jeví jako vhodné doplnění využití práce Søren Riishøje *Europeanisation and Euro-scepticism. Experiences from Poland and the Czech Republic*. Zde není euroskepticismus tříděn na základě intenzity, ale právě v závislosti na konkrétních oblastech, v nichž se kritika projevuje. Autor tak v závěru práce bude schopen identifikovat *měkký* euroskepticismus v případě stran, u nichž bude možno spatřit některé z Riishøjových kategorií *identitárního, funkcionálního, institucionálního, atlantického* či euroskepticismu *založeného na národních zájmech*. Z důvodu uvedené kritiky⁷ budou eliminovány následující druhy: *praktický, stranický a cleavage-based* euroskepticismus. Jelikož Velká Británie je členem ES/EU od roku 1973, rovněž již nemá smysl pátrat po projevech *zkušenostního* euroskepticismu.

S pomocí revidované typologie Taggarta a Szczerbiaka budou také zodpovězeny výzkumné otázky. Pokud bude v rámci těchto stran možno identifikovat frakci, jež se bude vyznačovat odlišnou mírou euroskepticismu podle *tvrdé a měkké* distinkce, dojde

⁶ Viz 1.1.

⁷ Viz 1.2.

k potvrzení výzkumné otázky o vnitrostranickém štěpení. Obdobně bude možno potvrdit konzistentní stanovisko strany v průběhu zkoumaného období, pokud nedojde ke kvalitativnímu posunu na této škále. Tato výzkumná otázka se nepotvrdí také v případě, pokud konkrétní strana z euroskeptických postojů buď ustoupí nebo je naopak začne projevovat.

2. Konzervativní a unionistická strana

Navzdory federalisticky vyznívajícímu návrhu Winstona Churchilla z Curychu z roku 1946 můžeme kořeny euroskepticismu Konzervativní strany spatřit už v době jejího návratu k moci po volbách v roce 1951, které Churchillovi opět vynesly premiérské křeslo. V této době, kdy Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO) završovalo svůj proces vzniku, se v britském kabinetním memorandu objevilo konstatování, „*že Británie by se neměla stát součástí evropského integračního procesu, protože by se tím zřekla svého ostrovního či commonwealthského charakteru.*“ (Váška 2006: 10) Churchill v prioritách zahraniční politiky Spojeného království stanovil tři pomyslné kruhy: „*Prvním kruhem je pro nás přirozeně Commonwealth a impérium, pak anglicky mluvící svět, a nakonec Evropa.*“ (Gifford 2008: 28) Obrat k silněji proevropské profilaci nastává po zkušenostech se Suezskou krizí, ekonomickou situací a nespokojeností v rámci Evropského společenství volného obchodu (EFTA). Roku 1961 proto Harold Macmillan podává první přihlášku do Evropského hospodářského společenství (EHS). Toto rozhodnutí můžeme jednoznačně považovat za výsledek pragmatického zhodnocení ekonomické výhodnosti, nikoliv za projev evropského integračního idealismu. Žádost ke členství se ale v roce 1963 stala obětí veta francouzského prezidenta De Gaulla, stejně jako pozdější pokus labouristického premiéra Harolda Wilsona (vetovaný Francií roku 1967), kterého konzervativci v podání druhé přihlášky podpořili. Vstoupit do ES se nakonec podařilo až konzervativnímu kabinetu Edwarda Heatha v roce 1973 (Váška 2006: 10-11).

V únoru 1975 se vedení Konzervativní strany chopila Margaret Thatcherová, což vedlo k utlumení evropských priorit a posílení neoliberálního kurzu. Na dublinské konferenci v prosinci 1979 pak oznámila svůj slavný záměr „*dostat naše peníze zpět*“, čehož dosáhla v červnu 1984 na summitu ve Fontainebleau, kde byl dohodnut každoroční britský rabat. Oponování integračnímu trendu z její strany bylo vyjádřeno i odmítnutím Charty základních sociálních práv pracovníků. Thatcherová se nejednou střetla s ambicemi tehdejšího předsedy Komise Jacquese Delorse (Gifford 2008: 68, 91, 102). Britská předsedkyně vlády tak v září 1988 v Bruggách pronesla: „*Evropa bude silnější právě proto, že má Francii jako Francii, Španělsko jako Španělsko a Británii jako Británii, s jejich vlastními zvyky, tradicemi a identitou. Byla by hloupost snažit se je uměle přeměnit v evropskou identitu. (...) Ať je Evropa rodinou národů.*“ (Thatcherová 1988)

Od poloviny osmdesátých let však rozpory v postojích k evropské integraci způsobily konzervativcům obrovské politické škody na nejvyšších úrovních. Byly totiž částečně odpovědné za rezignace ministrů Heseltina a Brittana v roce 1986, ministra Lawsona a Ridleyho v roce 1989, místopředsedy vlády Howa a nakonec samotné premiérky Thatcherové v roce 1990 (Baker, Gamble, Ludlam 1993: 164).

Při ratifikaci Maastrichtské smlouvy v letech 1992-1993 byla za premiéra Johna Majora strana pod mimořádným napětím kvůli antagonismu postojů jednotlivých členů ke způsobu, jakým se proces integrace ubíral (Alexandre-Collier 2015a). Kabinet vyjednal výjimky z tzv. sociálního protokolu a účasti Spojeného království na projektu společné evropské měny, což mělo směřovat k zachování jednoty strany. Výjimky ale nedokázaly uspokojit tvrdé anti-federalistické jádro včetně (tehdy již baronky) Thatcherové, lordů Tebbita a Parkinsona a člena parlamentu Kennetha Bakera (Baker, Gamble, Ludlam 1994: 38). Major, který byl dotlačen pojmout ratifikaci Maastrichtské smlouvy jako hlasování o důvěře, nakonec obstál. Při konečném hlasování v Dolní sněmovně se 339 hlasů vyslovilo pro, 299 bylo proti (Robinson 1993). Proti Maastrichtské smlouvě – a tedy samotnému kabinetu – hlasovalo 41 Majorových spolustraníků (BBC 2011).

Po prohraných volbách v roce 2005 byl v prosinci do čela strany zvolen David Cameron (Alexandre-Collier 2015c: 153). Volby v květnu 2010 nakonec poprvé od roku 1992 skončily vítězstvím konzervativců. Nicméně se nejednalo o oslavovaný politický triumf, protože získaný počet mandátů jim nezajistil nadpoloviční většinu v Dolní sněmovně. Proto byl nakonec s účastí Liberálně demokratické strany vytvořen koaliční kabinet (Alexandre-Collier 2015a).

2.1. Volby do Dolní sněmovny v roce 2010

Ve volebním programu z roku 2010 v úvodní části kapitoly *Promote our national interest* konzervativci stručnou a zároveň ráznou formou projevují zájem konstruktivně přistupovat k EU, ale nepředávat na unijní úroveň žádné další pravomoci stejně jako nikdy nepřijmout euro⁸ (Conservatives 2010: 103). David Cameron, dával význam těchto slov najevo samozřejmě již dříve. Jedním z příkladů je projev z roku 2009. Vzhledem k dlouhému pobytu jeho strany v roli opozice Jejího Veličenstva měl

⁸ Toto stanovisko není žádnou novinkou. Ágnes Alexandre-Collierová připomíná, že pomyslného vrcholu odmítání bylo dosaženo už v roce 2001, kdy se konzervativci rozhodli vstup do eurozóny odmítnou oficiálně a permanentně (Alexandre-Collier 2015a).

pochopitelně takřka neomezený rétorický prostor pro manévrování mezi množstvím kritických výtek vůči politice labouristických kabinetů, počínaje zrušením výjimky ze sociálního protokolu a konče právě eurem. Po volbách by podle něj naopak měl nastat obrat k jednání s evropskými partnery o zárukách pro mocenské zájmy Spojeného království (Cameron 2009). Podkapitola *Defend our Security* slibuje vynakládat prostředky na národní ozbrojené síly místo na „zbytečné a byrokratické obranné iniciativy EU“ a přehodnotit pozici k Evropské obranné agentuře. Konzervativci dávají najevo svou oddanost Severoatlantické alianci, která pro ně představuje nejvyššího garanta bezpečnosti Evropy (Conservatives 2010: 106, 110).

Hlavní pokrytí unijní tematiky se nachází v části programu s názvem *An open and democratic Europe*. Právě ono adjektivum *democratic*, jak se následně ukáže, má v tomto názvu zásadní význam a vystihuje převažující pozici, z níž je integrační projekt kritizován. Strana nezpochybňuje, že evropské země musejí spolupracovat, aby podpořily světový hospodářský růst, bojovaly proti celosvětové chudobě a globálním klimatickým změnám. EU je nahlížena jako klíčový hráč v tom ohledu, že umožňuje evropským zemím čelit těmto výzvám cestou spolupráce. Konzervativci slibují být pozitivním členem EU, ale je prý i jasné, že by nemělo dojít k dalšímu rozšíření jejích pravomocí bez souhlasu britských občanů. Proto chtějí zajistit, aby ze zákona žádná budoucí vláda nic takového nemohla učinit nebo přijmout euro bez souhlasu v referendu (Conservatives 2010: 113). Tento přístup se v prakticky identické podobě objevuje i v programovém prohlášení následně vzniklé koaliční vlády (HM Government 2010: 19). Došlo tak k programovému ukotvení Cameronova ujištění z listopadu 2009, kdy byl uzavřen ratifikační cyklus Lisabonské smlouvy, která ve Spojeném království prošla schválením „pouze“ ve Westminsteru⁹: „Zajistíme, že to už nikdy nestane.“ (Telegraph 2009) Bez hlubší specifikace je následně dán příslib navrátit na britské ostrovy klíčové kompetence v oblasti trestního práva, sociální a zaměstnanecké legislativy (Conservatives 2010: 113).

Konzervativci v programu dávají najevo své přesvědčení, že pro zájmy Británie je členství v EU nejlepší. Hned nato ale uvádějí, že na ni nahlížejí jako na sdružení členských států a nikdy prý nedovolí, aby se Británie dostala do evropského uskupení federální povahy. Ratifikaci Lisabonské smlouvy labouristickou vládou bez souhlasu britských občanů považují za zradu demokratických tradic své země. V případě zvolení

⁹ Cameron ostatně referendum k ratifikaci Lisabonské smlouvy požadoval již od roku 2007 (Alexandre-Collier 2015b: 108).

chtějí zavést řadu opatření, aby bylo zajištěno, že se tato „*hanebná epizoda*“ nikdy nezopakuje (Conservatives 2010: 113). Ostatně již ve zmíněném projevu z roku 2009 David Cameron hned úvodem pranýřoval své labouristické soupeře za výlučně parlamentní ratifikaci Lisabonské smlouvy (Cameron 2009). Proto se program nese v duchu rétoriky obnovy demokratické kontroly. To znamená, že při každých dalších budoucích příležitostech přesunu pravomocí na úroveň EU musí mít britští občané o tomto kroku slovo. Konzervativci slibují zavést princip tzv. „*referendum lock*“, což znamená změnu zákona o Evropských společenstvích z roku 1972 tak, aby schválení každé navržené budoucí smlouvy, která by přenášela další těžiště rozhodování v libovolných politických oblastech na supranacionální úroveň, muselo být předmětem referenda. Slíbený mechanismus má být zároveň pojistkou proti tomu, aby jakákoliv pozdější vláda přistoupila k přijetí společné evropské měny bez všelidového hlasování (Conservatives 2010: 113). V červenci 2011 takový zákon pod názvem *The European Union Act 2011* skutečně vstoupil v platnost (Hodson, Maher 2014: 646).

Program se obecně vyznačoval atmosférou sílící tendence obrnit britské ostrovy proti směru evropské integrační trajektorie. Konzervativci připomínají, že na rozdíl od jiných evropských zemí nemá Spojené království psanou ústavu, a proto chtějí představit návrh zákona o svrchovanosti Velké Británie, kde by bylo jasně uvedeno, že nejvyšší politická autorita zůstává v této zemi a v jejím parlamentu. Lisabonská smlouva obsahuje řadu klauzulí, které umožňují, aby se v budoucnosti rozšířily kompetence EU bez nové smlouvy¹⁰. Strana ale nevěří tomu, že by některá z těchto klauzulí měla být použita pro předávání více pravomocí do EU. Příkladem uvádí, že v žádném případě nebude souhlasit se zřízením funkce evropského veřejného žalobce, ani nepřipustí jeho působení v rámci území Spojeného království (Conservatives 2010: 114).

Rezolutní a defenzivní postoj se skrývá i v negativistickém vyjádření daleko obecnějšího charakteru, že pronikání EU do téměř všech aspektů našeho života zašlo příliš daleko. V případě povolebního vzniku konzervativní vlády byl v programu dán najevo zájem vyjednat o třech specifických zárukách – v otázce Charty základních práv, trestního práva a sociální a zaměstnanecké legislativy – s evropskými partnery, aby byl zajištěn

¹⁰ Konzervativci tu zjevně odkazují na odstavce v článku 48 Smlouvy o Evropské unii ve znění Lisabonské smlouvy, v nichž je uveden postup pro rozšíření či omezení pravomocí EU bez nutnosti přijetí nového primárního práva (Eur-lex.europa.eu 2016: 41-43).

návrat pravomocí, které by měly náležet Británii, ne EU. Volby byly tedy považovány za prostředek, jak si mandát k tomuto vyjednávání zajistit (Conservatives 2010: 114).

Je ale zřejmé, že pro některé členy byla tato programová argumentace příliš měkká. Cameronova autorita utrpěla hned v následujícím roce po volbách. V říjnu 2011 se v Dolní sněmovně z podnětu konzervativního poslance Davida Nuttalla objevil návrh vyzvat kabinet k vypsání referenda o členství rovnou. Tento krok, který byl dříve podpořen peticí s více než 100 000 podpisy, se na půdě Westminsteru dočkal pětihodinové debaty. Přestože hlasování nakonec skončilo v neúspěchu výzvy, podpořilo ji 81 konzervativních poslanců, což výrazně převýšilo do té doby rekordní množství stranických zákonodárců, kteří se v roce 1993 postavili proti Majorovi (Alexandre-Collier 2015c: 152; BBC 2011). Později 27. června 2012 napsal konzervativní člen parlamentu John Baron dopis přímo Davidu Cameronovi, v němž ho vyzýval k tomu, aby ještě před konáním příštích voleb slíbil vypsání referenda o budoucích vztazích s EU. Odvolával se zde na přílišnou inherenci Unie do každodenního života, nadměrnou regulační zátěž pro britské podniky a přehnanou výši členských příspěvků (Baron 2012). Toto přání se 23. ledna 2013 stalo realitou a premiér Cameron poprvé veřejně slíbil, že pokud jeho strana vyhraje příští volby, referendum o britském členství v EU do konce roku 2017 vypíše (BBC 2013a). Dolní sněmovna pak v listopadu 2013 úspěšně odhlasovala návrh člena parlamentu Jamese Whartona, jehož obsahem dokonce bylo legislativně zaručit vypsání a konání referenda v tomto termínu (BBC 2013b).

2.2. Volby do Evropského parlamentu v roce 2014

Volby do Evropského parlamentu se konaly ve všech 28 členských státech EU mezi 22. a 25. květnem 2014. Ve Spojeném království připadly hned na 22. května, kdy se rozhodlo o rozdělení 73 křesel, které zemi na toto volební období připadly z celkového počtu 751 mandátů. Pro vládní Konzervativní stranu ale výsledek dopadl katastrofou. Zisk pouhých 19 mandátů ji odsunul až na třetí místo¹¹ za první UKIP a druhé labouristy (Hawkins, Miller, Hardacre 2014: 1). Strana se této pokořující porážky dočkala, i přestože se dřívější Cameronův slib už explicitně objevil v jejím evropském volebním programu. Konzervativci se zde prohlašují za jedinou stranu, která může a taky vypíše referendum o britském členství v EU. Toto zásadní východisko je ústředním bodem úvodního slova.

¹¹ Vzhledem k tomu, že přítomnost vládní koalice v Evropském parlamentu byla po těchto volbách natolik oslabena, vedly výsledky k přesvědčení o poklesu britského vlivu v Bruselu (Crisp 2014).

Předseda vlády tu zdůrazňuje, že se role EU od referenda z roku 1975 dramaticky změnila. Tehdy prý měli britští občané slovo o účasti na společném integračním projektu naposledy (Conservatives 2014: 6, 11).

Ačkoliv se o budoucí britské vládě v těchto volbách ještě nerozhodovalo, premiér Cameron už zde s předstihem slibuje, že v případě svého znovuzvolení premiérem vyjedná novou dohodu o členství a potom dá do konce roku 2017 ve všelidovém hlasování Britům možnost se vyslovit, zda na základě těchto podmínek budou chtít v EU zůstat či nikoliv. Atmosféru volebního střetu dokresluje snaha o vyvolání kontrastu se sliby politické konkurence. Labouristé a liberální demokraté jsou Cameronem obviňováni, že se za Británii nepostaví a odmítají dát lidem možnost volby prostřednictvím referenda. UKIP podle něj zase nenabízí žádný seriózní plán a jednoduše nemůže žádný ze svých slibů realizovat (Conservatives 2014: 11-12). Liberální demokraté se těchto slov na svou adresu dočkali přesto (nebo možná právě proto), že během této kampaně stále byli koaličními partnery konzervativců. Do předvolebního textu se tak výstižně promítlo ovzduší rozepří z roku 2013, kdy konzervativní poslanec James Wharton z vlastní iniciativy předložil zmíněný legislativní návrh zaručující konání referenda o EU. Vyjádření Davida Camerona vládní neshodu s liberály trefně ilustruje: „*Myslím si, že tohle je seriózní úsilí vlády... omlouvám se, konzervativní části koalice, (...) Naprosto to podporuji. (...) Řeknu všem členům parlamentu, aby dorazili a hlasovali pro.*“ (Watt 2013)

Nicméně i v tomto programu můžeme najít výčet oblastí, které se ze strany konzervativců setkávají s kladným přijetím. Strana říká stručné ano jednotnému trhu, volnému obchodu a rodině národů, které jsou součástí EU – ale jejichž zájmy jsou zaručeny, ať již uvnitř eurozóny či mimo ni. Obdobně stručně (i když záporně) vyznívá ne stále užší unii, konstantnímu toku moci do Bruselu, zbytečné inherenci a (samozřejmě) ne euru, účasti na záchranných půjčkách eurozóně nebo plánům na evropskou armádu. Ve snaze připomenout i skutečné vládní kroky v tomto směru je zde obsažena zmínka, že Cameronova vláda vetovala smlouvu, která nebyla v britském národním zájmu¹² (Conservatives 2014: 15, 20).

¹² Zde je řeč o tzv. fiskálním (kom)paktu neboli Smlouvě o stabilitě, koordinaci a řízení v Hospodářské a měnové unii, ke které se koaliční vláda Davida Camerona odmítla připojit (Miller 2012: 1).

Jako další důkaz realizace slibů připomíná Konzervativní strana svůj podíl na vytvoření frakce Evropských konzervativců a reformistů (ECR). Zdůrazňuje, že Evropský parlament tak má poprvé hlavní skupinu věnovanou Evropě národních států, nikoliv federální Evropě (Conservatives 2014: 23). Po volbách v roce 2014 se ECR stala se svými 70 europoslanci třetí nejsilnější frakcí Evropského parlamentu. Podnět k jejímu založení byl ale dán již dříve zejména kvůli neshodám v rámci frakce Evropské lidové strany (EPP). Proto se Konzervativní strana dohodla s českou ODS pod vedením Mirka Topolánka¹³ a polskou Právo a spravedlnost (PiS) na vytvoření nové frakce ECR po evropských volbách v roce 2009¹⁴ (ECR 2018). Jak vyplývá z Pražské deklarace z roku 2009, je tu nápadná snaha odlišit se od dominantních frakcí anti-federalistickou rétorikou a odkazováním na eurorealistický postoj, respektování národní suverenity, principy odpovědnosti a demokracie. Už z dřívějších postojů britských konzervativců je zřejmé, že se vytvořením této frakce v Evropském parlamentu dostali do programově mnohem nápadněji konvenujícího uskupení (ECR 2009).

Politický směr, kterým by se podle Konzervativní strany měla EU vydat, má také zahrnovat pokračující udržování tlaku na snižování výdajů, další reformu Společné zemědělské politiky, strukturálních fondů a soustředit finance na růst a pracovní místa. Pokračovat má rovněž trend rozšiřování jednotného trhu odstraňováním zbývajících překážek. Tento zájem je zosobněn ve volání po vytvoření skutečného digitálního trhu, energetického trhu a uzavření dohod o volném obchodu se Spojenými státy, Japonskem¹⁵ a Indií. Vítaná je zde i vize bezcelního obchodování mezi EU, ASEAN a Mexikem (Conservatives 2014: 31-32, 41). Opět se tu objevuje nápadná podobnost se společnými principy ECR, mezi něž patří prosazování volného obchodu, férové soutěže a energetické bezpečnosti (ECR 2009).

Svůj prostor dostává samozřejmě i téma imigrace. Ačkoliv je zmíněno, že významně přispěla k britské společnosti, ekonomice a kultuře, míra nekontrolovaného přistěhovalectví je považována za příliš vysokou. Strana odmítá zneužívání volného

¹³ David Cameron se s Mirkem Topolánkem na vytvoření nové konzervativní frakce v EP dohodl už v červenci 2006 (Cabada et al. 2009: 50).

¹⁴ Členy frakce se staly také strany z Belgie (Lijst Dedecker), Finska (Praví Finové), Maďarska (Demokratické fórum), Lotyšska (Národní Aliance) a Nizozemska (Křesťanská unie) (Cabada et al. 2009: 50).

¹⁵ Jednání o volném obchodu mezi EU a Japonskem se podařilo úspěšně uzavřít na konci roku 2017 (Čt24 2017b).

pohybu osob za účelem zisku štědrých benefitů a staví se proti zrušení výjimky z členství v Schengenském prostoru (Conservatives 2014: 34-36, 38). Na toto volební období Evropského parlamentu navíc připadla nejhorší fáze migrační krize z roku 2015. Proto se k tomuto tématu vyjádřil i předseda frakce ECR a člen britských konzervativců Syed Kamall. Ve svém projevu nabádal, aby se k migrační krizi přistupovalo s chladnou hlavou. Podle něj by tato debata měla být prostá jakéhokoliv dělení na „pro-Evropany“ a „proti-Evropany“. Řešení totiž nespočívá pouze na bedrech členů EU, ale i dalších států. Vyzýval zejména k tomu, aby milionům příchozích přestaly být dávány falešné naděje, přestalo se ukazovat prstem a stanovovat kvóty (Kamall 2015).

Obdobně nechvalný tón se objevuje v oblasti rybolovu. Z pohledu konzervativců byla britská zemědělská a rybářská společenství znevýhodněna evropskou politikou, které se dokonce v některých aspektech dostalo označení „*hanebná*“. Proto chtějí v obou těchto odvětvích prosazovat důslednou reformu a zajistit další možnosti vývozu pro britské farmáře jak v EU, tak v celosvětovém měřítku prostřednictvím zahrnutí zemědělství do dohod o volném obchodu. Ještě daleko rezolutněji odmítavé stanovisko lze spatřit v části o zahraniční politice. Podle strany nesmí být EU nikdy náhradou za národní rozhodovací a obrannou politiku, a ani by neměla duplikovat či podkopávat NATO, které musí zůstat základem britské bezpečnosti. Zamítání ambicí na vytváření evropských obranných struktur se koneckonců vyskytuje už v předchozí části programu. Stejně tak není přijatelné, aby britská policejní, trestněprávní či justiční opatření spadala pod unijní legislativu bez dohledu britského parlamentu (Conservatives 2014: 41, 54, 57, 61, 64). Odvolávání se na principy transatlantického bezpečnostního partnerství skrze NATO je ostatně princip, který reflektovala již zmíněná Pražská deklarace ECR z roku 2009 (ECR 2009).

Hlavní roztržka se ale konala až po volbách do Evropského parlamentu, když v červnu 2014 přišlo na pořad jednání rozhodnutí o personálním obsazení klíčových unijních institucí. David Cameron totiž silně oponoval jmenování bývalého lucemburského premiéra Jeana-Clauda Junckera do čela Evropské komise na základě tzv. Spitzenkandidaten procedury¹⁶. Obával se jeho preferencí pro užší politickou unii, což

¹⁶ Jedná se o proceduru, kterou v roce 2014 prosazoval Evropský parlament. Opíral se přitom o Článek 17 (7) Smlouvy o Evropské unii ve znění Lisabonské smlouvy, podle kterého měla Evropská rada nominovat kandidáta na předsedu Evropské komise s přihlédnutím k výsledkům voleb do Evropského parlamentu. Jednotlivé frakce tak nominovaly své kandidáty (Eur-lex.europa.eu 2016: 25-26; Gómez, Wessels 2016: 2-3).

podle něj mohlo blokovat reformu EU. Britský premiér v rozporu s dosavadní tradicí konsenzu prosadil v Evropské radě hlasování o Junckerově jmenování. Dočkal se ale porážky, protože spolu s ním hlasoval proti jen maďarský premiér Viktor Orbán (Gómez, Wessels 2016: 3). Sám Juncker navíc následnému zlepšení vzájemných vztahů nijak nepomohl, když později řekl, že se nebojí národních lídrů a nehodlá přijmout neférovou či nespravedlivou kritiku (BBC 2014b).

2.3. Volby do Dolní sněmovny v roce 2015

V květnu 2015 se Konzervativní straně podařilo poprvé od roku 1992 vyhrát volby se ziskem nadpoloviční většiny mandátů s celostátním ziskem 36,8 % hlasů. Celkem jí připadlo 330 křesel z 650. Perspektiva pohodlného jednobarevného vládnutí jí tak zaručila volnou ruku pro realizaci předvolebních slibů (Hawkins, Keen, Nakatudde 2015: 7, 26). Ve svém programu se věnuje vztahům s EU v kapitole *Keeping Our Country Secure*, konkrétně v sekci *Real change in our relationship with the European Union*. Jak už název vypovídá, strana ukazuje jednoznačnou vůli k zásadnímu přehodnocení podmínek britského členství. Hlas občanů byl podle ní dlouho ignorován, proto slibuje, že jim prostřednictvím referenda dá slovo, zda v EU zůstat či odejít. Dále dává najevo odhodlání dále bránit možnosti nahrazení libry eurem, reformovat příliš byrokratické fungování EU, získat zpět moc z Bruselu a chránit britské zájmy na jednotném trhu (Conservatives 2015: 72).

Konzervativci explicitně říkají, že: „*EU je příliš byrokratická a příliš nedemokratická. V našich každodenních životech zasahuje příliš mnoho.*“ Ve snaze předejít úplně negativnímu tónu ale zmiňují, co od Evropy chtějí. Říkají: „*Ano jednotnému trhu, ano dynamickému volnému obchodu, ano spolupráci (...) ano rodině národních států, které jsou součástí EU, ale jejichž zájmy jsou chráněny, ať již členy eurozóny jsou či nikoliv.*“ V pozitivně integračním duchu se nese zájem rozšířit jednotný trh a odstranit zbývající překážky obchodu pro britské firmy. Nová pravidla se mají zaměřovat na bezohledné chování v odvětví finančních služeb a současně ochraňovat Spojené království jako globální centrum v oblasti financí. Konzervativci nicméně slibují bránit snahám EU omezovat legitimní činnost v oblasti finančních služeb. Spolu se slibem snažit se o prosazení nižších výdajů unijního rozpočtu je dán poměrně vágní příslib k další reformě Společné zemědělské politiky, strukturálních fondů a většímu nasměrování peněz EU do podpory růstu a zaměstnanosti. Naproti tomu jasné ne je vyřčeno na adresu „*stále užší unie*“ (Conservatives 2015: 72-73). Smluvní závazek směřovat ke *stále užší unii* se po

volbách podle Cameronových slov stal jednou z hlavních oblastí, v nichž byl odhodlán pro Británii vyjednat výjimku (The Economist 2015). Tato klauzule je totiž vnímána jako ztělesnění odmítaného trendu trvalého toku moci do Bruselu a jeho zbytečnému vměšování do národních záležitostí. V programu je ještě dodatečně uvedeno: „*A samozřejmě ne euru, účasti na finanční pomoci eurozóně nebo představám evropské armády.*“ (Conservatives 2015: 72)

Po těchto stanoviscích přichází jádro slíbené povolební strategie, kterou Konzervativní strana nabízí voličům v případě svého vítězství. Slibuje, že po volbách vyjedná novou dohodu o podmínkách členství Británie v EU a poté požádá občany o souhlas, zda na této reformované bázi chtějí v EU zůstat či odejít. David Cameron se zavázal, že povede pouze takovou vládu, která o této otázce nabídne referendum. Jeho konání je plánováno do konce roku 2017 s dodatečným závazkem respektovat jeho výsledek. V tomto plánu se strana opět snaží konfrontovat svou politickou konkurenci slovy: „*Labouristé a liberální demokraté vám neumožní vyjádřit svůj názor o EU. UKIP vám tuto možnost dát nemůže. Pouze Konzervativní strana přinese skutečnou změnu v Evropě – a pouze konzervativci mohou a vyvolají referendum o setrvání.*“ (Conservatives 2015: 72–73) Slib Davida Camerona je ale nutné vnímat v kontextu komplexnější strategie s cílem udržení (či spíše posílení) jednoty jeho strany a vlády. Když vezmeme v úvahu okolnosti Cameronovy volby do čela strany v prosinci 2005, kdy v prvním kole nezískal podporu více než čtvrtinu poslanců, společně s výsledky voleb v roce 2010, lze vidět, do jaké míry byla odhalena zranitelnost jeho pozice. Výsledkem slibování referenda od ledna 2013 tedy mělo být i posílení jeho vlastního postavení (Alexandre-Collier 2015c: 153-154).

Negativní přístup můžeme spatřit i v oblasti volného pohybu osob. Podle strany přišlo do Británie kvůli příznivé ekonomické situaci větší množství lidí, než se původně očekávalo. Ambice omezit přistěhovalectví z EU je považována za správnou a pro následujících pět let také jako prioritní. Toho má být dosaženo vyjednáváním o nových pravidlech, na jejichž základě by občané z jiných členských států museli v Británii nejdříve vydělávat několik let, než budou moci uplatnit nároky na sociální pomoc a daňové výhody (Conservatives 2015: 29-30). Nicméně ještě před volbami v roce 2015 byl Cameron varován Evropskou komisí, že jeho požadavky budou pravděpodobně odmítnuty, protože se jedná o nepřijatelné narušování základního principu volného pohybu osob. Britský předseda vlády totiž ve svém projevu dne 28. listopadu 2014 řekl: „*Migranti z EU by měli*

mít zajištěnou nabídku práce, než sem přijdou. Britští daňoví poplatníci je zaopatřovat nebudou.“¹⁷ (Watt 2015)

Nad rámec odmítání eura jsou v programu dány najevo obavy, aby integrace eurozóny neohrozila integritu jednotného trhu. Konzervativci slibují, že budou chránit britské hospodářství před jakoukoli další integrací eurozóny, která by nečleny eurozóny na jednotném trhu znevýhodňovala. V programu dávají najevo svůj zájem obrátit integrační trend. Chtějí, aby tok pravomocí směřoval z Bruselu do národních států, a nikoli naopak. V tomto směru uvádějí, že již podnikli kroky k navrácení určitých pravomocí, ale chtějí jít dál. Národní parlamenty by měly mít možnost spolupracovat na zablokování nežádoucí unijní legislativy. Jedná se tedy o opakované zdůraznění preference pro ukončení obecného závazku ke „*stále užší unii*“. V tomto ohledu má obranná politika zůstat i nadále pevně v národních pravomocích, stejně jako udržování NATO a transatlantických vztahů jako základních pilířů britské obranné a bezpečnostní politiky (Conservatives 2015: 73). Zde byla poskytnuta záminka pro další roztržku mezi britským premiérem a předsedou Evropské komise Junckerem. Ten totiž pod záminkou ruských aktivit na Ukrajině volal počátkem roku 2015 po vytvoření společné armády EU. Cameron zase opakovaně ujišťoval parlament (zejména své euroskeptické spolustraníky), že Británie vznik něčeho takového nikdy nepodpoří. Tisková mluvčí dodala, že vládní pozice je jednoznačná. Obrana je považována za národní odpovědnost, ne odpovědnost EU (Robinson, Shotter 2015).

Jak již bylo řečeno, jednobarevné vládnutí a nadpoloviční konzervativní většina poskytla Davidu Cameronovi pohodlný prostor pro realizaci programu. Dne 10. listopadu 2015 se obrátil na předsedu Evropské rady Donalda Tuska dopisem, v němž uvedl seznam oblastí, o kterých chtěl ve vztahu ke změnám podmínek britského členství vyjednávat. V ekonomické oblasti šlo především o ochranu zájmů nečlenských států eurozóny ve smyslu uznání, že EU má více než jednu měnu a daňoví poplatníci v nečlenských státech eurozóny by měli být vyvázáni z jakékoliv povinnosti ji finančně podporovat. Zájem je také na tom snižovat regulační zátěž. Nejcitlivější kapitolou byla oblast suverenity. Podle očekávání se tu objevuje požadavek, aby byla Británie vyňata ze smluvního závazku o

¹⁷ Komise považovala britské požadavky za nereálné také kvůli praktické nemožnosti rozlišit osoby vstupující do Spojeného království na základě toho, zda se jedná o uchazeče o zaměstnání nebo o turisty. Předseda Komise Juncker projevil vůli k jednání, ale dodal: „*Základní právo volného pohybu pracovníků nemůže být zpochybňováno.*“ (Watt 2015) Britské postoje rozezlily i některé evropské partnery v kontextu migrační krize. Rakouský kancléř Werner Faymann dokonce spojil neochotu k přijímání uprchlíků s perspektivou Cameronova úspěchu ve vyjednávání nových podmínek členství (Financial Times 2015).

směřování ke „*stále užší unii*“. Mnohem větší ambice plynou z návrhu posílit národní parlamenty na úkor Evropského. Cameron prosazuje, že v určitém počtu by měly mít moc odmítnout unijní legislativní návrhy. Dopis obsahuje výstižný popis preference pro dodržování principu subsidiarity v duchu: „*Evropu tam, kde je potřeba, národy tam, kde je to možné.*“ V souladu s dřívějšími postoji je zde obsažen i požadavek na omezení voleného pohybu osob. Podle Camerona má k omezení migrace do Británie dojít čtyřletým omezením sociálních benefitů pro příchozí (Cameron 2015: 1-5).

2.4. Kampaň před referendem o Brexitu

Krátce po volbách v roce 2015 představila konzervativní vláda tzv. *European Union Referendum Bill*, tedy zákon o vyvolání všelidového hlasování o britském členství v EU do konce roku 2017. Finální datum bylo nakonec dohodnuto v únoru 2016 (Uberoi 2016: 4). Na Evropské radě, která zasedala 18.-19. února 2016, totiž skončila vyjednávání mezi představiteli EU a Spojeného království o reformovaných podmínkách členství¹⁸ (Evropská rada 2016b). David Cameron se následně pustil do kampaně, v níž Brity přesvědčoval, aby hlasovali pro pokračující členství: „*Věřím, že Británie bude silnější v reformované Evropě.*“ (IIEA 2016b) V dubnu vydala vláda dokument, proč „*věří, že volit pro setrvání v EU je nejlepším rozhodnutím pro Spojené království.*“ Voličům je zde připomínán zvláštní status země, z něhož vyplývá nepřijetí eura, udržení pravomocí na kontrolu hranic, neúčast na další politické integraci, omezení veřejných prostředků pro migranty a závazek k redukování byrokracie. Připomínány jsou také ekonomické přínosy díky přístupu na jednotný trh. Text varuje, že v případě Brexitu země o tento neomezený přístup přijde, a navíc nebude mít nadále slovo v rozhodování o společné legislativě EU (HM Government 2016). Těsně před červnovým konáním referenda byla tatáž argumentace použita v projevu Davida Camerona, který se rozhodl využít posledních příležitostí k apelu na voliče, aby při hlasování podpořili setrvání v EU (Stone 2016a).

¹⁸ Británie získala výjimku ze závazku směřovat s ostatními členskými státy v rámci EU ke stále užší unii, takže již nebyla smluvně zavázána k hlubší politické integraci. Cameron uspěl se svým návrhem na posílení role národních parlamentů. Pokud by se 55% kvorem přidělených hlasů vyslovily proti nějakému legislativnímu návrhu, mohly by jeho schválení významně pozdržet. Dohody bylo dosaženo i nad otázkou přístěhovalectví. Británie tak získala právo omezit pracovníkům z jiných členských států přístup k sociálním benefitům na čtyři roky od začátku zaměstnání, a navíc možnost omezit těmto lidem příspěvky na jejich děti pobývajících v zahraničí. Cameron dosáhl garance, že od států mimo eurozónu nebudou požadovány peníze na záchranné půjčky. Podílení se na hlubší integraci hospodářské a měnové unie má nadále být pro nečleny eurozóny dobrovolné. Dohody bylo dosaženo i na posílení vnitřního trhu snížením administrativní zátěže (BBC 2016c; Evropská rada 2016a: 12, 15-17, 22-23, 30).

Jak je ale zřejmé již z předchozích podkapitol, existovaly v postojích k evropské integraci v rámci Konzervativní strany četné rozepře, což se poprvé výrazně projevilo na případu zmíněných tzv. maastrichtských rebelů, mezi něž patřili zejména Bill Cash a John Redwood (Alexandre-Collier 2015b: 109). Později v roce 2006 radikální euroskeptici založili kampaň za odchod země z EU se jménem *Better Off Out*. Jejím specifíkem je, že se snažila rekrutovat své stoupence nezávisle na příslušnosti k politickým stranám. Tato množina lidí samozřejmě zahrnovala i některé konzervativní zákonodárce¹⁹ (*Better Off Out* 2018; Gamble 2012: 474-475). Například Douglas Carswell tuto kampaň a vystoupení z EU natolik podporoval, že nakonec 28. srpna 2014 rezignoval a stal členem UKIP (Alexandre-Collier 2015b: 109).

Několikaměsíční období před konáním samotného referenda v červnu 2016 můžeme považovat za pomyslné vyvrcholení těchto rozepří. Prakticky ihned poté, co byly na konci února na Evropské radě dojednány revidované podmínky britského členství, vystoupil se svou kritikou bývalý starosta Londýna Boris Johnson²⁰. Podle něj bylo volit pro odchod jedinou nadějí na změnu. Kampaň obou táborů tak získala nebývalou dynamiku ani ne 48 hodin poté, co bylo oznámeno datum konání referenda (BBC 2016b). Spolu s ministrem spravedlnosti Govem a ostatními podporovateli vystoupení tak dal vzniknout kampani *Vote Leave, take back control* (Vote Leave 2016a). Johnsona následující dny mediální zájem katapultoval do čela zastánců vystoupení, když začaly vycházet noviny s jeho fotografií na titulních stránkách (BBC 2016e). Sám později zdůraznil, že na jeho postoji není nic xenofobního, ani anti-evropského. Změnit se prý musí EU, ne Británie (Johnson 2016). Kampaň argumentovala, že země může vystoupením ušetřit 350 milionů liber týdně, které by mohla využít ve školství nebo NHS. Znovu získá kontrolu nad svými hranicemi, díky čemuž bude schopna kontrolovat přistěhovalce. Dále bude schopna obchodovat s celým světem a svobodně uzavřít dohody o volném obchodu s klíčovými zeměmi jako Austrálií, Novým Zélandem, Indií, Čínou nebo Brazílií. Británie zároveň posílí své demokratické zřízení, protože si opět bude moci vytvářet zákony sama pouze prostřednictvím lidí, které si přímo zvolí (Vote Leave 2016b). Tyto hlasy zdaleka nebyly marginální. Jednotu se nepodařilo udržet ani na té nejvyšší úrovni Konzervativní strany

¹⁹ Philip Davies, Gordon Henderson, Philip Hollobone, Heather Wheeler (*Better Off Out* 2018).

²⁰ Johnsonova kritika se týkala výhradně EU, nikoliv jeho stranického šéfa, kterého později ocenil slovy, že během jednání dělal, co mohl, a dosáhl víc, než mnozí čekali (Johnson 2016).

– v kabinetu. 24 ministrů podpořilo setrvání země v EU²¹, ale šest bylo pro vystoupení²². Obraz tradičně silné disciplinovanosti britských poslanců byl narušen ještě významněji, když rozklížení konzervativních členů Dolní sněmovny nabídlo pohled na ještě horší paritu, neboť se v této otázce rozdělili na dvě početné skupiny. 185 z nich deklarovalo zájem hlasovat, aby byla Británie i nadále členským státem EU²³, ale opačné stanovisko zastávalo 138 konzervativních zákonodárců²⁴ (BBC 2016d).

Referendum se konalo 23. června 2016. Voličům byla nabídnuta volba mezi dvěma prostými variantami – zda si přejí zůstat členy EU nebo ji opustit. Pro vystoupení se vyslovilo 17,4 milionů voličů, tedy 51,9 %. Pro setrvání hlasovalo 16,1 milionu lidí, jejichž podíl tvořil 48,1 %. Nicméně hlasy pro setrvání a vystoupení nebyly rozptýleny rovnoměrně. Nejvyšší podíl hlasů pro odchod z EU se objevil v Anglii (53,4 %) a Walesu (52,5 %), zatímco možnost zůstat členským státem byla preferována ve Skotsku (62 % pro) a Severním Irsku (55,8 % pro) (Uberoi 2016: 3,5).

²¹ Kromě Davida Camerona i George Osborne (ministr financí), Philip Hammond (ministr zahraničí), Theresa May (ministr vnitra), Sajid Javid (ministr obchodu), Alun Cairns (ministr pro Wales), Justine Greening (ministr pro mezinárodní rozvoj), Jeremy Hunt (ministr zdravotnictví), Patrick McLoughlin (ministr dopravy), Elizabeth Truss (ministr životního prostředí), Nicky Morgan (ministr školství), David Mundell (ministr pro Skotsko), Michael Fallon (ministr obrany), Amber Rudd (ministr pro energetiku a klimatické změny), Stephen Crabb (ministr práce a penzí). Dále také Greg Clark, Oliver Letwin, Matt Hancock, Greg Hands, Mark Harper, Anna Soubry, Robert Halfon, Jeremy Wright a baronka Stowellová (BBC 2016d).

²² Kromě Borise Johnsona i John Whittingdale (ministr kultury), Theresa Villiers (ministr pro Severní Irsko), Michael Gove (ministr spravedlnosti), Priti Patel (ministr pro zaměstnanost) a lídr konzervativních poslanců v Dolní sněmovně Chris Grayling (BBC 2016d).

²³ Jména všech 185 členů parlamentu za Konzervativní stranu (včetně jejich volebních obvodů), kteří veřejně deklarovali své rozhodnutí podpořit v referendu setrvání Velké Británie v EU, jsou dostupná v článku „EU vote: Where the cabinet and other MPs stand“ (BBC 2016d).

²⁴ Jména všech 138 členů parlamentu za Konzervativní stranu (včetně jejich volebních obvodů), kteří veřejně deklarovali své rozhodnutí odmítnout v referendu setrvání Velké Británie v EU, jsou dostupná v článku „EU vote: Where the cabinet and other MPs stand“ (BBC 2016d).

3. Labouristická strana

Labouristický evropský diskurz byl už od 60. let konstantně defenzivní. Spíše, než aby artikuloval pozitivní vizi Británie jako potenciálního budoucího člena, zdůrazňoval, jaká by evropská integrace neměla být. Strana byla nejvíce skeptická a rozdělená touto otázkou i v 70. a na počátku 80. let (Schnapper 2013: 3, 7). V kontrastu k marným snahám labouristů dosáhnout plného členství v ES v letech 1966-1967, které nakonec podruhé vetoval prezident De Gaulle, se později labouristický kabinet za téhož premiéra Harolda Wilsona rozhodl vypsát na rok 1975 referendum. Voliči rozhodovali, zda má Británie zůstat členem ES na základě podmínek vyjednaných předchozí Heathovou konzervativní vládou. To bylo zamýšleno jako pragmatický krok za účelem demonstrovat jednotu strany a současně prokázat zájem na dodržení závazků vyplývajících z členství. Nejsilnější zastánci argumentovali hospodářskými příležitostmi a posílením politického vlivu Británie. Naproti tomu odpůrci považovali ES za ohrožení demokracie a svobody v uplatňování národní cesty k socialistické hospodářské politice (Gliddon 2017: 91-92).

Po porážce labouristů ve volbách v roce 1979 Michael Foot slíbil vystoupit z ES (nazývaného „*kapitalistickým podvodem*“) ve volebním programu pro rok 1983. Kvůli tomuto radikálnímu posunu doleva se v roce 1981 odštěpila frakce, jež přijala jméno Sociálně demokratická strana. Byl to důsledek nespokojenosti umíněnějšího křídla s Footovým anti-evropským přístupem. Změna začala přicházet graduálně mezi lety 1983 a 1987 a urychlila se po třetí porážce ve volbách, kdy přehodnocení postojů vedlo k pozitivnějšímu přístupu k evropské tematice (Schnapper 2013: 3). Nejvíce kreditu za proevropský přístup k EU se labouristům dostalo za Tonyho Blaira, který stranu dovedl k triumfálnímu volebnímu vítězství v roce 1997. Od začátku funkčního období bylo ambicí jeho evropské politiky, aby se Británie stala vedoucím partnerem v EU. Cíl vlády přijmout pozitivnější přístup ve srovnání s jejími konzervativními předchůdci měl sloužit k posílení britského vlivu na budoucnost Unie. Nejmarkantněji se to projevilo Deklarací ze Saint-Malo a zrušením výjimky z Charty základních sociálních práv pracovníků (Oppermann 2008: 156, 161, 172).

3.1. Volby do Dolní sněmovny v roce 2010

Po rezignaci Tonyho Blaira v červnu 2007 se premiéřské funkce a následně i postu lídra Labouristické strany ujal Gordon Brown (BBC 2007). Volby v květnu 2010 znamenaly konec vládního působení labouristů²⁵, jejichž jednobarevné kabinety nepřetržitě vládly Spojenému království od roku 1997. Strana v Dolní sněmovně získala 258 křesel a celostátně 29 % hlasů²⁶ (Cracknell, McGuinness, Rhodes 2011: 24). Hlavní část programu věnovaná evropské integraci se nachází v kapitole *A global future* v části *A strong Britain in a reformed Europe*. Labouristé zde prezentují svou hrdost na to, že Británie je opět předním evropským hráčem a že uspěje, když v Evropě povede agendu pro změnu. V tomto směru můžeme konkrétnější příklad takových úmyslů spatřit v tom, že považují za nutné prosadit fundamentální reformu unijního rozpočtu. Proto slibují i nadále usilovat o reformu Společné zemědělské politiky s cílem usnadnit vytváření spravedlivějších a lépe fungujících zemědělských trhů. Ekonomicky strategický význam je připisován i životaschopnému a environmentálně udržitelnému rybolovu. Proto chtějí prosazovat i zásadní změny společné rybářské politiky (Labour Party 2010: 8:5, 10:4).

Strana deklaruje úmysl dodržet slib, že bez souhlasu britského lidu v referendu nebude přijetí eura možné (Labour Party 2010: 10:4). Zde stojí za připomenutí, že volební lídr Gordon Brown byl po celé období Blairovy vlády (1997-2007) ministrem financí. Pokud by k rozhodnutí o přijetí eura došlo v roce 1997, kdy se kabinet moci ujal poprvé, byl podle svých slov už tehdy ochoten rezignovat. Po volební porážce v květnu 2010 se vyjádřil, že tehdejší dluhová krize představuje rovněž existenční krizi jednotné měny, což považoval za ospravedlnění nepřipojení se k eurozóně za dřívějších labouristických vlád. Brown se totiž obával negativních dopadů na britskou ekonomiku v oblasti úrokových sazeb, inflace a investic do veřejných služeb (BBC 2010b). Když labouristé po těchto volbách přešli do opozice, stínový ministr zahraničí Douglas Alexander v roce 2011 setrval v opatrně nejednoznačném jazyku ohledně společné pozice k přijetí eura: „*Měli bychom se nyní zabývat skutečností, že Německo usiluje o změnu smluv, a využít této příležitosti k ochraně práv nečlenů eurozóny.*“ (Alexander 2011)

²⁵ Po odstoupení Browna nastoupil v září 2010 do čela Labouristické strany Ed Miliband a nahradil tak úřadující předsedkyni Harriet Harmanovou, která tento post zastávala od prohraných květnových voleb. Milibandovo zvolení bylo nicméně poznamenáno tím, že po sečtení preferenčních hlasů vyhrál o pouhých 1 % nad svým bratrem Davidem (BBC 2010a).

²⁶ Zisk 29 % hlasů představoval pokles o 6,2 % oproti minulým volbám, což byl s výjimkou roku 1983 nejhorší výsledek od roku 1918 (Cracknell, McGuinness, Rhodes 2011: 24).

Labouristé v programu podporují rozšíření EU o Chorvatsko a dávají najevo přesvědčení, že všechny státy západního Balkánu by měly do roku 2014 zahájit jednání o vstupu. Budoucí členství Turecka je považováno za klíčový test potenciálu Evropy stát se mostem mezi náboženstvími a regiony. Proto je vyjádřena nutnost pokračovat v tureckém přístupovém procesu. Ve své zahraniční politice by Evropa měla hrát klíčovou úlohu při řešení konfliktů, prosazování bezpečnosti a spolupracovat i bilaterálně. Růstu a prosperity Evropy bude možné dosáhnout, pokud bude dynamická a založená na znalostech, s vynikajícími univerzitami a prosperujícími podniky. EU by se měla vydat i cestou zlepšení regulačního prostředí pro malé a střední firmy (Labour Party 2010: 10:4). Od těchto preferencí se neodchýlilo ani vyjadřování nového lídra. Podle Eda Milibanda: *„Existuje však naléhavá nutnost reformovat EU (...) Musíme také dokončit jednotný trh. Zvláště v oblastech, ze kterých by mohla profitovat Británie, od digitálních technologií po energetiku.“* Kromě toho apelovat, že země má ekonomické, politické i strategické důvody v EU zůstat (Schnapper 2015: 124-125)

Strana má zájem na tom posílit spolupráci s partnery v EU v boji proti zločinu, mezinárodnímu terorismu a podpořit také praktickou evropskou obrannou spolupráci v partnerství s NATO. Zde využívá prostor pro kritiku konzervativců, jejichž přístup označuje za „*bídnu vizi*“ založenou na falešném předpokladu, že existuje pouze volba mezi aliancí se Spojenými státy, nebo s Evropou. Takové názory prý Británii v Evropě nejen izolují, ale i odsouvají do drobné skupiny krajně pravicových uskupení s extrémními pozicemi. Tyto anti-evropské postoje jsou považovány za podkopávání britského vlivu a vedoucí k bezmoci při prosazování změn nebo obraně národních zájmů (Labour Party 2010: 10:4).

Přestože v říjnu 2011 došlo k vyzývání vlády k vypsání referenda o členství z podnětu *konzervativního* poslance, obrátilo se vůči většinovému postoji Labouristické strany i 19 jejích členů parlamentu, kteří se tuto iniciativu rozhodli podpořit (BBC 2011). Ed Miliband se totiž zdržel nařizování svým poslancům, aby se při hlasování připojili ke konzervativním euroskeptikům. Tímto krokem jednak pomohl vládě, která byla proti, ale také přispěl k posílení dojmu o vnitřním rozdělení obou hlavních parlamentních stran. Když byl později David Cameron tlačěn vlastní stranou k vyvolání referenda, někteří labouristé, mezi něž patřili Ed Balls a Jon Cruddas, volali po zahrnutí tohoto slibu do následujícího volebního programu, ale Miliband to odmítl. Douglas Alexander označil debatu na toto téma za předčasnou, aniž by ovšem konání referenda v budoucnu vyloučil:

„Evropa v současné době nesplňuje očekávání svých občanů – to se může a musí změnit, má-li zachovat svou politickou legitimitu.“ Po Cameronově slibu z ledna 2013 ale vyjasnil labouristickou preferenci „reformovat Evropu, ne odejít z Evropy.“ (Schnapper 2015: 123, 125)

3.2. Volby do Evropského parlamentu v roce 2014

Z květnových voleb do Evropského parlamentu v roce 2014 vzešla Labouristická strana se ziskem 20 mandátů na druhém místě. Celostátní podíl hlasů tvořil 25,4 %, což představovalo 9,7% nárůst oproti minulému výsledku před pěti lety (Hawkins, Miller, Hardacre 2014: 1). V programu pro volby do Evropského parlamentu z roku 2014 je obsaženo poměrně výstižné stanovisko hned v úvodním slovu Eda Milibanda: „Labouristický postoj vůči Evropě je jasný a principiální: Pevně věříme, že budoucnost Británie leží v srdci reformované EU.“ Veřejnost by ale měla mít záruku, že by se neměl uskutečnit žádný další přesun kompetencí na úroveň EU bez toho, aniž by veřejnost měla o tomto kroku slovo. Proto strana oznámila, že další labouristická vláda představí zákon, který zaručí nemožnost převádět pravomoci z Británie do EU bez souhlasu v referendu. Podle labouristů sice zatím neexistují žádné návrhy na další přesun kompetencí, ale tyto možnosti prý zůstávají otevřené²⁷, i když je to vzhledem k nejistotě ohledně budoucnosti integrace v eurozóně nepravděpodobné (Labour Party 2014: 3, 25). Podle Milibanda: „Lidé chtějí vědět, že moc je vykonávána na úrovni EU pouze, když je to naprosto nezbytné. (...) Odpovědnost vůči nim funguje skrze náš parlament. V této souvislosti se (...) ptají: pokud je v eurozóně 18 zemí, které by se mohly chtít dále integrovat, mohlo by to vést k dalšímu přenesení pravomocí z naší země?“ (Miliband 2014)

Labouristická kritika vedla po volbách k podpoře Cameronovy neúspěšné kampaně proti jmenování Jeana-Clauda Junckera předsedou Evropské komise – na rozdíl od frakce evropských socialistů, kteří jeho kandidaturu podporovali. Zásadním argumentem labouristů (až zarážejícím způsobem podobným s konzervativci) bylo, že Juncker nebude v EU uskutečňovat nezbytné reformy, aby v ní Británii udržel (Schnapper 2015: 126). Kromě toho se ale před volbami v programovém textu objevila i jednoznačná chvála. Ekonomický přínos členství považuje strana za „nesmírný“. Britské podniky mají díky

²⁷ Stojí za povšimnutí, že tento program se o možnosti přijetí eura ve Spojeném království vůbec nezmiňuje. Zmíněný plán na pojištění přesunu pravomocí na úroveň EU prostřednictvím souhlasu v referendu ale můžeme považovat za implicitní odmítnutí přijetí eura, pokud nebude tato procedura uplatněna (pozn. autora).

tomu otevřený přístup na jednotný trh, který je se svými 500 miliony spotřebitelů největší na světě. Téměř polovina obchodních a zahraničních investic Spojeného království pochází z EU a zajišťuje přibližně 3,5 milionu pracovních míst. Pomáhá také zvyšovat životní úroveň lidí po celé Británii a povzbuzovat kapitál a investice na britských ostrovech. Konkurence na jednotném trhu navíc posiluje konkurenceschopnost a inovace firem ve všech částech ekonomiky. Odchod z EU by v jejich očích všechny tyto zisky ohrozil. Členství v EU také umožňuje Británii dosáhnout značných ekonomických zisků při otevření velkých trhů – například nedávným úsilím o volném obchodu s USA na základě TTIP. Jako členský stát má Británie ještě větší prostor a možnost obchodovat s rozvíjejícími se ekonomikami, jako je Brazílie, Indie a Čína (Labour Party 2014: 5). Sám Miliband chtěl, aby Evropa více používala svou sílu k vyjednávání obchodních dohod s ostatními částmi světa stejně jako se co nejrychleji pohnout kupředu k uzavření TTIP (Miliband 2014).

V oblastech, které strana považuje za nutné reformovat, na prvním místě figuruje zaměření rozpočtu EU. Větší důraz by se měl klást na položky, u nichž mohou výdaje na úrovni EU ušetřit peníze na vnitrostátní úrovni. Finanční zdroje by proto měly být přesunuty z oblastí, jako je Společná zemědělská politika, a měly by se zaměřit na potenciál produktivnějšího hospodářského rozvoje, jako je výzkum a vývoj nových technologií a průmyslových odvětví (Labour Party 2014: 6). S tím, jak se vedení strany chopil Ed Miliband, můžeme v programovém textu najít nápadnou podobnost postojů labouristů a konzervativců k různým oblastem politik EU, jako je právě zemědělství nebo i euro a rozšíření (MacMillan 2015: 196-197). Na rozdíl od svých předchůdců ale musel prosazovat svá stanoviska z opozičních lavic. Svůj nejobsáhlejší projev o EU pronesl v březnu 2014 na půdě London Business School. V souladu s tím, co dříve zastával Brown, jsou zde opět připomenuty problémy v eurozóně. Miliband uvádí, že jeho vize EU zahrnuje užší spolupráci v oblastech jako je změna klimatu, kriminalita a terorismus. Naproti tomu zdůrazňuje flexibilní přístup v různých cestách bilaterální spolupráce a ochrany zájmů členských států nezávisle na tom, zda používají společnou evropskou měnu či nikoliv (Miliband 2014). Naopak přístup Davida Camerona podle labouristů vytváří zbytečnou ekonomickou nejistotu během krize. Kritizují, že v okamžiku, kdy britské hospodářství potřebuje stabilitu založenou na růstu a investicích, stanovuje předseda vlády termín pro konání referenda o členství do konce roku 2017. Na základě toho podle nich společnosti z celého světa dospěly k názoru o investiční nejistotě. Pokud

by v roce 2015 skutečně konzervativní vláda vznikla, varují, že by byla ovládána touto „škodlivou posedlostí“ rozhodováním, zda EU opustit (Labour Party 2014: 8, 12).

Labouristická strana v programu ujišťuje veřejnost, že si vzala poučení z východoevropské migrace. Proto chce zajistit maximální kontroly přechodu hranic a zavedení omezení pro pracovníky z jakýchkoliv zemí, které by vstoupily do EU v budoucnu. V tomto směru chce také jednat na úrovni celé EU, aby členským státům byla poskytnuta větší míra flexibility v souvislosti s opatřeními pro lepší kontrolu přechodu hranic (Labour Party 2014: 16). Miliband později v prosinci 2014 ujišťoval, že jeho strana bere otázku imigrace opravdu vážně a má zájem zajistit její férovou kontrolu srovnáním podmínek pro domácí a zahraniční zaměstnance. Cestou by mohlo být odstranění legislativní mezery, která umožňuje, aby zahraničním agenturním pracovníkům byla placena nižší než minimální mzda (BBC 2014a). Mnoho stanovisek zde vychází z přesvědčení, že v globalizovaném světě společné hrozby překonávají národní hranice, a proto potřebují globální řešení. Labouristé připomínají, že byli vždy internacionální stranou. V dnešním světě může být moc Spojeného království posílena prostřednictvím spolupráce s partnery, a zejména EU hraje klíčovou roli při dosahování cílů britské zahraniční politiky. Členství je prostředkem, pomocí něhož bylo možno dosáhnout kolektivní shody na cílených sankcích vůči Íránu, Rusku nebo finanční pomoci pro sousední státy pro boj s šířením extremismu. Přestože EU považují za důležitou pro britskou národní bezpečnost a obranu, pozoruhodnou kombinaci politických preferencí můžeme spatřit v oblasti perspektiv rozvíjení evropské integrace na poli obrany. Labouristická strana se hodlá snažit o posílení obranné spolupráce se spojenci v Evropě, ale nehodlá podporovat vytvoření evropské armády. Nicméně je podle ní v zájmu Británie, aby se svrchované síly z evropských zemí zapojily do společných misí EU v plné koordinaci s NATO (Labour Party 2014: 20-22).

3.3. Volby do Dolní sněmovny v roce 2015

Labouristé v květnových volbách v roce 2015 utrpěli porážku. Přestože celostátně obdrželi 30,4 % hlasů (tedy o 1,5 % více než v předchozích volbách), obsadili pouze 232 parlamentních křesel. Strana navíc zaznamenala nejsilnější ztráty ve Skotsku, kde získala jen jediný mandát, což byl nejhorší výsledek v tomto regionu od roku 1945 (Hawkins, Keen, Nakatudde 2015: 28). Volební program Labouristické strany z roku 2015 obsahuje poněkud odlišnou rétoriku než souběžné plány konkurenčních konzervativců. Labouristé slibují usilovat o reformu EU, ale zároveň ponechat si status

členské země (Labour Party 2015: 15-16). Tento přístup se nezměnil ani po střídání na vedoucích pozicích. Eda Milibanda, který rezignoval po volební prohře, nahradil ve funkci lídra v září 2015 Jeremy Corbyn. Ten později oznámil, že labouristé povedou kampaň za setrvání v EU, ať již dopadne Cameronovo vyjednávání o nových podmínkách členství jakkoliv. Opravdovou kuriozitou ale byla skutečnost Corbynova dřívějšího hlasování v referendu v roce 1975, kdy byl pro vystoupení (Rettman 2015; Wintour 2015). Vůli ke změně strana v programu projevila prosazováním otevření debaty o rozhodovacím procesu v EU a institucionální reformě. Ve shodě s konzervativci chce usilovat o posílení vlivu národních parlamentů na evropskou legislativu. Labouristé zdůrazňují, že nechtějí dostat Británii z Evropy, ale prosadit legislativní záruku, že nebude možné přenést pravomoci z Británie do EU bez souhlasu britské veřejnosti prostřednictvím referenda. Spojenému království má být vrácena jeho role lídra v Evropě, ale také dosáhnout reformy EU, aby lépe fungovala ve prospěch Britských zájmů (Labour Party 2015: 103, 108).

O evropské tematice pojednává kapitola *We will stand up for Britain's interests in Europe and the world*. Ta začíná zmínkou o bouřlivých časech, v nichž britskou národní bezpečnosti ohrožuje vzestup ISIL, agresivita Ruska vůči sousedním státům ve východní Evropě a pokračující ekonomická nejistota v eurozóně (Labour Party 2015: 97-98). S počátkem ukrajinské krize mohla veřejnost živě sledovat již dříve, jak blízká si během interpelací byla stanoviska Camerona a Milibanda při odsouzení ruských aktivit (Youtube 2014c). Labouristé se označují jako internacionální strana, která věří, že Británie musí globálním výzvám čelit spoluprací, ne se je nesnažit vyřešit sama. Tím však dávají najevo svůj nesouhlas s konzervativci, kteří podle nich poškozují britské zájmy tím, že se obracejí k Evropě zády a vedou zemi do zahraničněpolitické izolace. Právě krize na Ukrajině prý v uplynulém roce ukázala, že je důležité, aby se NATO a EU postavily vnějším hrozbám ve východním a jižním sousedství Evropy. Labouristé proto říkají, že budou i nadále obhajovat EU, která bude prosazovat stabilitu, mír a prosperitu na svých hranicích (Labour Party 2015: 98-99).

Nejnutněji o EU hovoří část programu, která nese název *Evropa*. Labouristé věří, že členství v EU je stěžejní pro britskou prosperitu a bezpečnost. Právě proto chtějí pracovat na její změně, aby lépe konvenovala zájmům země, a znovu posílit vazby s evropskými spojenci po pěti letech Cameronovy vlády, kdy podle nich byla Británie ostrakizována v Evropě a izolována v zahraničí (Labour Party 2015: 101). Stínový ministr zahraničních

věcí Douglas Alexander dokonce řekl, že Cameron „řídil nejvýznamnější pokles britského vlivu v Evropě za celou generaci.“ To byl ohlas na veřejné prohlášení předsedy Komise Junckera, že odchod Spojeného království z EU je možný (Briggs 2015). Strana vyzdvihuje „ohromný“ ekonomický přínos členství Velké Británie v EU, což se projevuje více než třemi miliony pracovních míst spojenými s obchodem s EU a téměř polovinou obchodních a zahraničních investic pocházejících z Unie. Hospodářská soutěž na jednotném trhu je považována za nástroj k posílení konkurenceschopnosti a inovací u firem ve všech oblastech britské ekonomiky. Pomáhá také zvyšovat životní úroveň lidí po celé Británii a podporuje příliv kapitálu a investic (Labour Party 2015: 102).

Záměrem labouristů je vytvořit Evropu soustředěnou na pracovní místa a růst, nikoli pouze na politiku škrťů a rostoucí nezaměstnanosti (Labour Party 2015: 102). Tato pasáž bezděčně předznamenala větší akcent na ukončení úsporných opatření a sociální témata v rétorice nového lídra Corbyna. Škrty podle něj nejsou nutností, ale politickou volbou. Evropa by měla hrát zásadní roli v zaměstnanecké ochraně a zdanění korporací (Wilkinson 2015). Integrace by se měla orientovat na dokončení jednotného trhu a tvrdší rozpočtovou kázeň, a to i v konkrétních položkách. Je tu obsaženo přání reformovat Společnou zemědělskou politiku. Nejnápadnější podobnost s konzervativci se ale skrývá v explicitním slibu: „*Nepřijmeme euro a zajistíme, aby pravidla EU chránila zájmy nečlenů eurozóny.*“ Také je zde kladen požadavek, že lidé, kteří přicházejí z EU do Británie hledat práci, by měli přispět k tamní ekonomice a společnosti. Labouristé proto chtějí zajistit reformy imigračních a sociálních pravidel a prosazovat přísnější přeshraniční kontroly (Labour Party 2015: 102). Když měl Miliband v Chatham House hovořit o konkrétních bodech reformy, z uvedeného výčtu oblastí vyplynulo, že se na nich vlastně velkou mírou shodoval s vládou – v imigraci, sociálních příspěvcích, i na posílení moci národních parlamentů (Schnapper 2015: 127).

3.4. Kampaň před referendem o Brexitu

Když bylo na konci února 2016 datum referenda stanoveno, v přístupu lídra labouristů Jeremyho Corbyna se překvapivě objevil opozičně konfrontační tón. Oznámil, že nehodlá sdílet platformu za setrvání s Davidem Cameronem. Důvodem byla odlišnost jejich politických priorit. Podle Corbyna jsou každý na opačné straně, Cameron „*chce Evropu volného trhu. Já chci vidět Evropu, která chrání naše životní prostředí a zajišťuje, aby v Evropě existoval udržitelný průmysl (...) a také vysoká úroveň pracovních podmínek a sociální ochrany. Jeho agenda je evidentně opačná.*“ (Pine 2016) Přesto ale deklaroval:

„*Labouristická strana je drtivou většinou (...) přesvědčena, že hlasovat pro setrvání je v nejlepší zájmu lidí této země.*“ (Corbyn 2016a) Jeho vyjadřování se tak jeví jako kontrastní vůči většímu proevropskému zapálení jeho předchůdců Tonyho Blaira nebo Eda Milibanda. V tomto srovnání vyníval nový lídr zdráhavě – nejprve kritizující EU za to, že „*funguje jako volný trh*“, a následně selhávající v jasném kladení důrazu na udržení Británie v Unii (Goodwin 2016). Corbyn krátce před 23. červnem nadále explicitně prosazoval možnost v Unii setrvat, jelikož Labouristická strana podle něj věří, že členství nabízí občanům lepší budoucnost ve smyslu přílivu investic, vyšší zaměstnanosti a environmentální ochrany. Zároveň ale neopomenul volání po reformě. EU má být více demokratická, posílit práva zaměstnanců a méně tlačit na úsporná opatření a privatizaci. Pokud si Britové zvolí v EU zůstat, pak bude podle Corbyna možné tuto agendu změny prosazovat (Corbyn 2016b).

Labouristy ale před referendem postihly dvě skutečnosti. První byla tragická událost zavraždění členky parlamentu Jo Coxové, která sama byla stoupenkyní členství v EU. Druhou bylo rozklížení vnitrostranické jednoty. Přestože 218 labouristických členů parlamentu²⁸ deklarovalo setrvání podpořit, odštěpila se od tohoto proudu desetičlenná skupina²⁹ (BBC 2016d). Tato frakce spatřovala několik důvodů, proč volit pro vystoupení. Jednalo se o legislativu proti znárodnování a veřejným podporám, která prý nese zodpovědnost za likvidaci britského průmyslu. Problém viděla také v deregulaci zaměstnanecké legislativy. Kritika se snesla hlavně na prosazování politiky škrťů, která podle této skupiny likviduje penzijní systémy, vzdělávání, sociální bydlení a zdravotnictví. Dohodě TTIP se dokonce dostalo označení „*trojského koně velkého amerického byznysu*“ (The Guardian 2016). Jeremy Corbyn se těmto postojům nicméně nápadně přiblížil, když po 23. červnu vyšlo najevo, jak Britové o členství hlasovali. Považoval britské rozhodnutí opustit EU za odraz hněvu komunit přehlížených vládou. Podle něj bylo mnoho lidí znechucených z vládních škrťů a ekonomického vyloučení. Mnozí z nejchudších v Británii tak pocítili dopady úsporných opatření, které se odrazily

²⁸ Jména všech 218 členů parlamentu za Labouristickou stranu (včetně jejich volebních obvodů), kteří veřejně deklarovali své rozhodnutí podpořit v referendu setrvání Velké Británie v EU, jsou dostupná v článku „*EU vote: Where the cabinet and other MPs stand*“ (BBC 2016d).

²⁹ Ronnie Campbell (Blyth Valley), John Cryer (Leyton and Wanstead), Frank Field (Birkenhead), Roger Godsiff (Birmingham Hall Green), Kate Hoey (Vauxhall), Kelvin Hopkins (Luton North), John Mann (Bassetlaw), Dennis Skinner (Bolsover), Graham Stringer (Blackley and Broughton) a Gisela Stuart (Birmingham Edgbaston) (BBC 2016d).

na úrovni místních samospráv, školství a zdravotnictví. I přes dřívější prosazování setrvání v EU Corbyn ihned po vyhlášení výsledků zdůrazňoval, že je potřeba toto rozhodnutí respektovat a volal po tom, aby vláda neotálela se zahájením procesu vystoupení. V této souvislosti se mezi labouristy objevila kritika jeho role v celé kampani. Corbyn ale rezignovat odmítl a z veškeré odpovědnosti za referendum nadále vinil konzervativní vládu. Otevřeného odsouzení se ale dočkal od lídra liberálních demokratů Tima Farrona, který způsob jeho vedení kampaně nazval „*naprosto bezpáteřním*“ (Cooper 2016).

4. Liberálně demokratická strana

Liberální demokraté byli mnohem více proevropští než Labouristická (ale samozřejmě i Konzervativní) strana již od roku 1945. Jejich postoj se ale vždy jevil jako irelevantní, neboť nebylo pravděpodobné, že by se chopili moci (Schnapper 2015: 118, 129). Strana totiž po celé poválečné období trpěla chronickou parlamentní podprezentovaností, která se bez výjimky týkala všech případů voleb do Dolní sněmovny. Navíc až do konce 70. let byla v parlamentu prakticky nezastoupena (Mellows-Facer 2006: 35).

I přesto se aktivně zapojila do kampaně za setrvání v ES před referendem v roce 1975. K výraznému posílení její členské základny došlo poté, co se od labouristů odštěpila Sociálně demokratická strana, která se s liberály následně spojila (Liberal Democrats 2018c). Liberální demokraté se dlouhodobě řídí principy otevřenosti, tolerance a hlásí se k progresivnímu, modernímu, zelenému, internacionalistickému a proevropskému přístupu. Věří v inovativní Británii v rychle se měnícím světě, otevřenou příležitostí a výzvám globalizace a digitální revoluce (Liberal Democrats 2018b).

4.1. Volby do Dolní sněmovny v roce 2010

Volby v květnu 2010 vynesly liberálním demokratům 57 mandátů, což představovalo ztrátu pěti křesel oproti minulým volbám v roce 2005. Nicméně zisk 23 % hlasů byl největším úspěchem, kterého strana samostatnou kandidaturou dosáhla od roku 1931. (Cracknell, McGuinness, Rhodes 2011: 26). Nejvíce ale posílila svůj vliv podílením se na koaliční vládě. Vzhledem k přítomnosti konzervativců v této koalici ale vyvstala otázka, zda se tak proevropské liberální hlasy neocitnou v nepříznivém prostředí. Díky principu kolektivní odpovědnosti totiž nebylo možné zároveň zastávat alternativní evropskou politiku vůči té, kterou prosazovali David Cameron a William Hague (Schnapper 2015: 118, 120). Liberálové totiž v programu z roku 2010 slibovali „*umístit Británii do srdce Evropy, abychom zajistili, že využijeme náš vliv pro dosažení prosperity, bezpečnosti a příležitostí pro Británii.*“ Silné a důvěryhodné ambice EU ve spojení s efektivním leadershipem Spojeného království mají v percepci liberálů zásadní potenciál pro dosažení globální dohody v oblasti emisí skleníkových plynů. Proto chtějí v rámci Evropy pracovat a na mezinárodní úrovni, aby obnovili uvědomění naléhavosti globálního úsilí v boji proti změně klimatu (Liberal Democrats 2010: 57-60).

Dominantní část programu věnovaná EU výstižně nese jméno *putting Britain at the heart of Europe*. Liberální demokraté věří, že evropská spolupráce je pro Spojené království nejlepší cestou k tomu, aby byla v budoucnosti silná a bezpečná. Chtějí zajistit, aby Británie maximalizovala svůj vliv dodržováním závazků vyplývajících z členství. Ačkoliv je pro ně Evropa esenciální, připomínají, že to nečiní EU dokonalou. Proto slibují i nadále usilovat o její lepší odpovědnost a efektivitu. Společně mají členské státy EU větší šanci na zvládnutí dopadů globalizace, jako je přeshraniční kriminalita a znečištění životního prostředí (Liberal Democrats 2010: 66). Od tohoto postoje strana neuhnula ani po vstupu do koalice s konzervativci. Tim Farron prohlásil: „*Liberální demokraté jsou bezesporu proevropská strana. V zásadě se domníváme, že národním zájmům Spojeného království nejlépe konvenuje hrát aktivní a vedoucí úlohu v EU.*“ To ale bylo následováno obdobně opatrně vyznívajícím stanoviskem jako v programu: „*Uznáváme, že zkušenost s rychlou integrací EU za poslední dvě desetiletí (...) zanechala v mnohých Britech pocit skepse a odloučení od rozhodnutí učiněných jejich jménem na úrovni EU, naposledy Lisabonskou smlouvou.*“ (Schnapper 2015: 120)

Zájmem Liberální strany je vést kampaň za pokračující reformu unijního rozpočtu, aby peníze byly vynaloženy pouze na to, co skutečně musí EU dělat, a spolupracovat jejím prostřednictvím na přísnější mezinárodní regulaci finančních služeb a bankovníctví. Objevuje se tu i volání po zvýšení tlaku na reformu zemědělských dotací tak, aby se zemědělcům, spotřebitelům i daňovým poplatníkům dostalo spravedlivého zacházení a ochrany životního prostředí. Nadto vítá i neekonomické aspekty evropské integrace a má zájem na tom, aby byla Británie součástí mezinárodních trestněprávních opatření, jako jsou evropský zatýkácí rozkaz, Evropský policejní úřad (Europol) a Eurojust (Liberal Democrats 2010: 66-67). Podle lídra strany Nicka Clegga sehrál britský leadership v dějinách evropské spolupráce pozitivní roli. Jako příklad v říjnu 2013 uváděl iniciativu Tonyho Blaira a Jaquese Chiraca, která odstartovala unijní obrannou a bezpečnostní kooperaci (Clegg 2013). I v oblasti zahraniční politiky je britské členství v EU nahlíženo pozitivně. Pokud totiž dojde k efektivnímu využití kolektivní váhy v rámci celé Unie, Británie může podle liberálů mít mnohem silnější slovo o vztazích s Ruskem, Čínou, Íránem a v mírovém procesu na Blízkém východě (Liberal Democrats 2010: 67).

Liberální demokraté ohledně budoucnosti členství Spojeného království oznamují, že zůstávají oddaní myšlence konání referenda při příští příležitosti, kdy se britská vláda zaváže k zásadní změně ve vztazích mezi britskými ostrovy a EU. Dávají najevo své přesvědčení, že je v dlouhodobém zájmu Británie stát se součástí eurozóny. Británie by však měla vstoupit pouze za příhodných ekonomických podmínek, což prý v současné situaci nejsou. Británie by měla přijmout euro pouze tehdy, pokud toto rozhodnutí podpoří občané v referendu (Liberal Democrats 2010: 67). V kontextu finančních aspektů integrace koaliční vztahy rozhodilo veto Davida Camerona vůči fiskálnímu paktu, od čehož se Clegg distancoval a dal najevo své zklamání a obavu z rizika izolace a marginalizace země v Evropě (Schnapper 2015: 121-122).

Stranické preference se účastí liberálních demokratů ve vládě ocitly v relativně svízelné situaci poté, co se vystoupení z EU začalo stávat otevřeně diskutovanou možností v rámci Konzervativní strany a upřednostňovanou některými členy kabinetu. Liberálové nakonec přešli do ofenzivy pozitivní argumentací. Nick Clegg varoval v Chatham House v listopadu 2012: *„Existují síly, které chtějí (...) omezit rozsah naší spolupráce s kontinentem. (...) Dnes chci vysvětlit, proč je to velmi nebezpečná pozice. (...) Chci nabídnout přesvědčivější alternativu: silné Spojené království, vlivné v Evropě, a tak vlivnější ve světě.“* (Schnapper 2015: 124) Je ale nutné připomenout, že když se v říjnu 2011 v Dolní sněmovně objevil návrh vyzvat kabinet k uspořádání referenda o členství, jeden poslanec za liberální demokraty, Adrian Sanders, hlasoval pro. Následně dodal, že je pravděpodobně jediným členem parlamentu, který hlasoval pro tuto výzvu, ale sám přitom chtěl v EU zůstat. Podle něj je důvěra v lidi liberálním principem (BBC 2011; Sanders 2011). Se silicím tlakem na uspořádání všelidového hlasování založili osamělí proevropští konzervativní poslanci Peter Mandelson a Kenneth Clarke spolu s liberálním demokratem Dannym Alexanderem mezistranickou organizaci *Centre for British Influence through Europe* (Centrum pro britský vliv skrze Evropu). Měla to být jistá forma vyvažování euroskeptické hegemonie v evropském diskurzu (Schnapper 2015: 125). Po Cameronově slibu uspořádat všelidové hlasování se Clegg vyjádřil následovně: *„Pokud chcete znát mou pozici, je to velmi jednoduché: Ano pro setrvání v Evropě; ano reformě EU a zlepšení našich vzájemných vztahů; ano referendu, až bude správný čas.“* (Clegg 2013)

4.2. Volby do Evropského parlamentu v roce 2014

Volby do Evropského parlamentu v roce 2014 představovaly pokoření pro obě strany tehdejší vládní koalice. Kromě třetí pozice pro konzervativce skončily ziskem jediného křesla pro liberály, čímž si strana oproti volbám v roce 2009 celkově pohoršila o 10 mandátů (Hawkins, Miller, Hardacre 2014: 1). Hned na titulní straně programu liberálů pro volby do Evropského parlamentu z roku 2014 stojí: „*Liberální demokraté chtějí, aby Británie zůstala v EU, protože bojujeme za silnější ekonomiku – miliony britských pracovních míst jsou spojeny s naším obchodem s EU.*“ Tento postoj je umocněn v úvodním slovu Nicka Clegga, který chce, aby Británie zůstala v Evropě³⁰, protože členství udržuje Británii silnou, prosperující, bezpečnou a zelenou. Jako členové EU mají britské podniky přístup k 500 milionům evropských zákazníků a jsou také součástí globální ekonomické supervelmoci. Být součástí 28členného bloku podle něj v tomto směru zajišťuje Británii daleko větší vliv. Přináší také snazší spolupráci policie s jejími zahraničními protějšky v problematice přeshraniční kriminality. Díky kolektivní síle mohou být vlády mnohem účinnější v boji proti změně klimatu. Clegg zároveň varuje, že v nadcházejících týdnech před volbami voliči uslyší od dalších stran snahu vinit ze všech britských problémů Brusel. Je jistě pravda, že instituce EU nejsou dokonalé, dodává ale, že stejně tak není ani Westminster (Liberal Democrats 2014: 1, 4).

V programu se objevuje i ocenění EU jako šířitele hodnot, stability a demokratických principů. Liberální demokraté chtějí vidět efektivnější zahraniční politiku EU. Pokud budou členské státy mluvit jedním hlasem, může být EU mocnou silnou v prosazování dobra ve světě. Strana se domnívá, že hlubší spolupráce i v oblasti obrany je nezbytná. Evropská obranná agentura ve spolupráci s NATO by měla hrát ústřední úlohu při pomoci státům sdílet a shromažďovat vojenské kapacity. Britská policie potřebuje struktury EU pro boj s mezistátní kriminalitou, jako je Europol. Stejně tak hodlají podporovat opatření k potírání přeshraničních podvodů, korupce a daňových úniků (Liberal Democrats 2014: 10-13, 28, 30). Tyto hodnoty jsou v příznačné shodě s frakcí Aliance liberálů a demokratů v Evropě (ALDE), jejíž součástí strana v Evropském parlamentu tvoří. I v preferencích tohoto uskupení se hájí prosperující, férová a otevřená Evropa. Dále tu můžeme nalézt hodnoty demokracie, vlády zákona, lidských práv, tolerance a stability. Dokonce se tu objevuje i volání po ústavním základu EU (Liberal Democrats 2018a). V případě

³⁰ Je příznačné, že v rétorice liberálů termíny EU a Evropa splývají. Proto je z jejich pohledu odchod z EU odchodem z Evropy, jak je uvedeno v tomto vyjádření (pozn. autora).

společné evropské měny neváhají nasadit ve volání po změnách ambiciózní tón. Eurozóna podle liberálů potřebuje přijmout těžká rozhodnutí. Společná pravidla jsou pro řešení problémů v Evropě v rámci širšího finančního systému více potřebná než 28 různých národních cest. Jsou odhodláni pomoci stabilizovat euro a zajistit jeho úspěšnost také kvůli přesvědčení, že hospodářské oživení Spojeného království závisí na stabilní a prosperující eurozóně. Nicméně se domnívají, že nebude v dohledné budoucnosti v britském národním zájmu euro přijmout (Liberal Democrats 2014: 19, 21).

Liberální demokraté v programu podporují perspektivu možnosti hlasovat o členství v EU prostřednictvím referenda v případě jakéhokoliv dalšího významného přenosu pravomocí z Velké Británie. Připomínají, že v koaliční vládě podpořili v roce 2011 zákon ustanovující povinnost referendum při takových krocích uspořádat. Na rozdíl od svých koaličních konzervativců ale jednoznačně deklarují, že v případě jeho konání povedou kampaň za setrvání z důvodu již uvedených přínosů členství. Domnívají se, že EU potřebuje reformu, ale stejně tak ji potřebuje i britský politický systém. Stručně toto stanovisko uzavírají zkratkou: „*Ano členství v EU; Ano reformě; Ano referendu.*“ (Liberal Democrats 2014: 32-33) V tomto kontextu se o vládním působení liberálů ve volebním období 2010-2015 dá prohlásit, že často v oblasti evropské politiky jednali, jako by byli spíše v roli opozice, než aby tuto agendu ovlivňovali v rámci kabinetu (Schnapper 2015: 130). V čem se však od svých tehdejších koaličních konzervativců liší nejnápadněji, je otázka volného pohybu osob. Hodlají i nadále podporovat právo na volný pohyb v celé EU, protože se podle nich jedná o základní prvek jednotného trhu, který představuje obrovský přínos pro britské občany a ekonomiku. Dokonce zveřejňují odhady, podle kterých migranti z jiných zemí EU přispějí na daních o 34 % větší částkou, než jaký je objem financí plynoucích jim z dávek nebo veřejných služeb (Liberal Democrats 2014: 38).

4.3. Volby do Dolní sněmovny v roce 2015

Jestliže v případě labouristů můžeme o volbách v květnu 2015 mluvit jako o porážce, pak pro liberální demokraty představovaly katastrofu. Strana získala pouhých 7,9 % hlasů a 8 parlamentních křesel z celkového počtu 650. To představovalo ztrátu 49 mandátů oproti volbám v roce 2010 a také nejhorší celostátní výsledek od roku 1970 (Hawkins, Keen, Nakatudde 2015: 32). Výsledky proto logicky vedly ke konci působení Nicka Clegga v čele strany. Na jeho místo nastoupil Tim Farron, který slíbil znovu propojit vedení se členy strany a bojovat za „nemoderní“ postoje, jako je zdůrazňování

výhod přistěhovalectví a členství v EU (BBC 2015). Program pro volby do Dolní sněmovny z roku 2015 se zpočátku nese v obecném duchu. Liberálové slibují být aktivní ve vlastním sousedství a opět lídrem v EU. Chtějí prosazovat skutečnou reformu Unie s cílem zajistit více pracovních míst, větší růst a bezpečnost. Cestou k tomu má být dokončení jednotného trhu v oblastech internetového průmyslu, energetického trhu, služeb a pomoci otvírat příležitosti pro britské podniky prostřednictvím mezinárodních obchodních dohod vyjednaných na úrovni EU (Liberal Democrats 2015: 14, 35).

V zahraničněpolitické oblasti chce Liberální strana podporovat demokracii a stabilitu na Ukrajině a v sousedních zemích proti stále asertivnějšímu Rusku. Podle liberálů jsou pro britskou bezpečnost bilaterální vztahy s klíčovými evropskými spojenci v současné době důležitější než kdy dřív. Váha tohoto prohlášení se odráží v podpoře hlubší integrace vojenských kapacit z důvodu potřeby řešení společných problémů a udržování obranných schopností. Zejména by měla být prosazena účinnější opatření, která by zabránila tragickým ztrátám na životech mnoha lidí překračujících Středozevní moře (Liberal Democrats 2015: 144-145, 150). Tim Farron během zhoršující se migrační krize v červenci 2015 volal po tom, aby Británie přijala 60 000 uprchlíků ze zemí mimo EU, a připojil svůj souhlas k návrhu systému kvót, který navrhovala Evropská komise (Helm 2015). Farron později dokonce obvinil Davida Camerona, že jeho „reakce na migrační krizi byla ubohá a trapná.“ (Riley-Smith 2015)

Jádro programu věnované EU se nachází v části *Britain in Europe: prosperity and reform*, ve kterém strana využívá příležitosti k varování: „*Kdyby Spojené království opustilo EU, obchodní pravidla by byla vytvářena bez nás, náš hlas by nebyl slyšet při jednáních o změně klimatu a naše hranice by byly zranitelnější. Není pochyb o tom, že Spojené království by bylo chudší a slabší, kdybychom odešli od našich nejbližších sousedů a nejspolehlivějších spojenců.*“ Opakuje se tu ale snaha připomenout potřebu nevidět věci černobíle, protože instituce a politiky EU nejsou dokonalé a potřebují reformu (Liberal Democrats 2015: 147). Europoslankyně Catherine Bearderová³¹ v tomto směru prohlásila: „*Jsem z nedostatku znalostí ve Spojeném království o tom, jak EU funguje, znepokojená. Proto si myslím, že bychom teď měli ten čas využít k tomu, abychom informovali, vzdělávali.*“ (De La Baume 2015)

³¹ Bearderová byla jednou ze zakladatelů mezistranického uskupení v Evropském parlamentu, které mělo koordinovat a diskutovat budoucnost Británie v EU. „*Všichni chceme, aby Spojené království zůstalo členem.*“ (De La Baume 2015)

Liberálové se také snažili těžit ze svého vládního působení slovy, že se jim podařilo prosadit větší obrat výdajů EU na pracovní místa, růst a inovace. Mají zájem na dalším prohloubení jednotného trhu v energetickém odvětví, digitálním hospodářství a službách. Obchodní aspekt integrace by měl být posílen i aktivní rolí ve Světové obchodní organizaci (WTO) a dojednáním TTIP (Liberal Democrats 2015: 149). Bývalý lídr strany Paddy Ashdown se v oblasti vnějších obchodních vztahů ve svém projevu snažil vyvrátit argumenty zastánců Brexitu příkladem Austrálie. Ta sice obchodní dohodu s USA uzavřela, ale za nevýhodných podmínek. EU může požadovat daleko víc díky své velikosti. Proto být mimo ni znamená slabší vyjednávací sílu (Ashdown 2016). Reforma EU by se měla odvíjet od dosahování větší efektivity, snížení podílu rozpočtu na Společnou zemědělskou politiku, zrušení zbytečných orgánů EU³² a druhého sídla Evropského parlamentu ve Štrasburku. Zvyšování odpovědnosti by mělo probíhat cestou posilování úlohy vnitrostátních parlamentů (Liberal Democrats 2015: 149).

Liberální demokraté zůstávají konzistentní v podpoře volného pohybu, který navíc považují za nesmírně přínosný i pro miliony britských občanů žijících v jiných evropských zemích. V programovém textu je dán najevo i zájem dodržet dříve daný závazek uspořádat referendum v případě další změny smluv, která by zahrnovala přenos nějaké oblasti suverenity ze Spojeného království do EU. Opět zdůrazňují, že když toto referendum přijde, povedou kampaň za setrvání v Unii (Liberal Democrats 2015: 149-150). Za zmínku ovšem stojí důležitá skutečnost, že z tohoto předvolebního programu naprosto vypadlo jakékoliv vyjádření o euru.

4.4. Kampaň před referendem o Brexitu

Když od února 2016 naplno vypukla kampaň před hlasováním o britském členství, navštívil zemi i americký prezident Barack Obama, aby setrvání země v EU podpořil. Lídr liberálních demokratů Tim Farron jeho návštěvu ocenil: „*Je to připomínka, že pokud chce Británie být velkým hráčem na světové scéně, jedním ze způsobů, jak toho dosáhneme, je být v EU.*“ Překvapivým krokem ale bylo prosazování Brexitu ze strany bývalého liberálně-demokratického poslance Paula Keetche. To Farron okomentoval slovy: „*Nebyli by to liberální demokraté, kdyby někdo neoponoval tomu, s čím souhlasí 99,5 % strany.*“ (Leftly 2016) Podle Farrona volit Brexit znamená jít cestou izolace a

³² Liberální demokraté v tomto případě navrhuji zrušení Evropského hospodářského a sociálního výboru (Liberal Democrats 2015: 149).

pouze sledovat, jak EU implementuje pravidla, která Británie stejně bude bez jakéhokoliv vlivu muset přijmout. Země bude čelit letům nejistoty, která zasáhne i zaměstnanost. „*EU samozřejmě není zdaleka dokonalá; ale stejně tak ani Westminster a Whitehall (...) Sdílime evropskou historii. Sdílime evropskou budoucnost. Proto budu volit pro setrvání.*“ (Farron 2016b)

Farron později vystoupil po boku Davida Camerona, který varoval, že vystoupení z EU by bylo ekonomickou katastrofou (Mason, Asthana 2016). Bývalý lídr Nick Clegg dal najevo, co se mu na kampani prosazující Brexit nelíbí: „*Máme tu přehánění, polopravdy a zjevné lži ...jako falešné tvrzení o tom, kolik Británie platí EU nebo strašení vstupem Turecka.*“ Perspektiva vystoupení ohrožuje investice všemožných společností od výrobců automobilů až po globální banky. Vložili své peníze do Velké Británie právě proto, že můžou exportovat do zbytku Evropy bez překážek. „*Nikdo si nemyslí, že důsledek Brexitu bude lepší než to, co máme nyní, a drtivá většina věří, že tak budeme chudší a ekonomicky nejistější.*“ (Clegg 2016) Včetně Clegga všech osm liberálně demokratických poslanců³³ deklarovalo podpořit setrvání země v EU v červnovém referendu (BBC 2016d).

Poté, co země hlasovala většinově negativně, řekl mluvčí liberálních demokratů, že se lidé budou dopady Brexitu cítit zrazeni, protože výsledek referenda byl důsledkem falešné kampaně. Podle Tima Farrona bylo horování za vystoupení přiživováno hněvem a lžemi Farage, Johnsona a Gova. „*Liberální demokraté budou do příštích voleb bojovat s jasným a jednoznačným slibem, že obnoví prosperitu a roli Spojeného království (...) v EU.*“ (Stone 2016b) Farron byl podle svých slov z výsledků referenda „*zdrčený a naštvaný*“. Na tom měla prý hlavní podíl i zjevná nespravedlnost vůči budoucím generacím. „*Vypadá to, že mladí voliči hlasovali pro setrvání s ohromujícím rozdílem – téměř tři čtvrtiny z nich byly pro. (...) Jejich budoucnost jim byla sebrána staršími generacemi.*“ Pro Farrona bylo ctí spolupracovat s Cameronem v kampani za setrvání, ale výsledek referenda prý bude jeho dědictvím, protože premiér se stal obětí posedlosti své vlastní strany (Farron 2016a).

³³ Tom Brake (Carshalton and Wallington), Alistair Carmichael (Orkney and Shetland), Nick Clegg (Sheffield Hallam), Tim Farron (Westmorland and Lonsdale), Norman Lamb (North Norfolk), Greg Mulholland (Leeds North West), John Pugh (Southport) a Mark Williams (Ceredigion) (BBC 2016d).

5. Strana nezávislosti Spojeného království

Strana nezávislosti Spojeného království (UKIP) je ze všech zkoumaných subjektů „nejmladší“. Její vznik se datuje do roku 1993. Tehdy se někteří členové Antifederalistické ligy, která byla založena o dva roky dříve Alanem Skedem, akademikem z London School of Economics, rozhodli založit nové uskupení jako výraz odporu proti Maastrichtské smlouvě. Stažení Velké Británie z EU je od počátku *raison d'être* její politiky a identity (Tournier-Sol 2015: 135). Problémy nastaly, když se objevila nespokojenost s autoritářským způsobem Skedova vedení, a vyvrcholily v létě 1997 po jeho náklonnosti k nacionalistické Britské národní straně (BNP). Vzájemné spory ve vedení vedly k tomu, že vyhodil Nigela Farage, Michaela Holmese a Davida Lotta, jen aby je o měsíc později vzal zpátky. Ke konečnému odvolání Skeda došlo po řadě selhání a skandálů, když vyšlo najevo, že utratil téměř veškeré stranické finance za služby právního poradenství. Koncem roku 1997 se novým lídrem stal Michael Holmes, který v této pozici skončil v roce 1999, když mu spolustraníci vyslovili nedůvěru po pro-integračním vyznění jeho projevu v Evropském parlamentu. Poté, co se na čelní pozici strany vystřídali Jeffrey Titford a Roger Knapman, se vedoucí úlohy od roku 2006³⁴ chopil Nigel Farage (Usherwood 2010: 6-7, 9, 11).

UKIP kvůli dlouhodobé neschopnosti získat parlamentní reprezentaci v Dolní sněmovně čelil hrozbě, že jeho role bude omezena pouze na úspěchy jednou za pět let ve volbách do Evropského parlamentu. Proto se postupem času snažil rozšířit svoji volební platformu rozvojem více dimenzí pravicové politiky blížící se postojům konzervativců, s nimiž sdílí společný ideový základ (Tournier-Sol 2015: 136). Farage proto po zvolení lídrem zdůraznil svůj plán zbavit stranu image monotematické nátlakové skupiny a zaplnit vakuum, které v britské politice vzniklo tím, že se podle něj David Cameron vzdal idejí konzervatismu. Farage chtěl UKIP přetransformovat na konvenční stranu prosazující širokou škálu domácích politik a nabízející veřejnosti skutečnou možnost volby (BBC 2006). Součástí záměrů se tak stalo rozšíření stranického programu do více oblastí nad rámec vystoupení z EU (Ford, Goodwin 2014: 72).

³⁴ Do referenda v červnu 2016 nicméně jednou došlo k dočasnému odstoupení Farage z tohoto postu. Rezignoval v roce 2009, kdy jako důvod uvedl úmysl utkat se o parlamentní křeslo se speakerem Dolní sněmovny Johnem Bercowem (The Guardian 2009).

5.1. Volby do Dolní sněmovny v roce 2010

Ačkoliv UKIP v květnu 2010 zvýšil svůj podíl hlasů oproti minulým volbám do Dolní sněmovny³⁵, nevedlo toto polepšení k zisku žádného mandátu (Cracknell, McGuinness, Rhodes 2011: 5). UKIP se své parlamentní reprezentace v Dolní sněmovně poprvé v historii dočkal až v roce 2014. Douglas Carswell a Mark Reckless totiž přeběhli od konzervativců a podařilo se jim v jejich obvodech uspět v doplňovacích volbách za novou stranu (Alexandre-Collier 2015c: 146; Tournier-Sol 2015: 139).

Ve volebním programu z roku 2010 se hutný obsah negativní argumentace nachází už v předmluvě, která se kritizování členství v EU týká prakticky výlučně: „*Tento manifest ilustruje, jak může vystoupení z EU prospět Spojenému království napříč celým spektrem, od přistěhovalectví po trestnou činnost, daně, pracovní místa a ekonomiku, penze a veřejné služby. Jen menšina si uvědomuje, nakolik EU teď kontroluje a zasahuje do našeho každodenního života, i když k tomu nikdy nezískala povolení britského lidu.*“ Útočí zde na „*eurofilní propagandisty*“, kteří prý uvádějí, že 60 % obchodu a tři miliony britských pracovních míst závisí na členství v EU. Toto tvrzení strana považuje za nepravdivé, což se snaží doložit na tvrzení, že evropské firmy prodávají Británii víc než britské firmy kontinentu. Proto by britský obchod a pracovní místa přetrvaly, i kdyby došlo k opuštění EU. To by navíc bylo prospěšné jako únik z devastující nadměrné regulace. Rozsudky Evropského soudního dvora, zatýkácí rozkaz EU, Europol a právní řád EU považuje za podkopávající britský právní a ústavní systém (UKIP 2010: 2).

UKIP kritizuje pozici Spojeného království jako jednoho z největších přispěvatelů do rozpočtu EU. Včetně nepřímých nákladů na byrokracii odhaduje skutečnou výši britských nákladů na členství na 120 miliard liber ročně³⁶ (UKIP 2010: 2). I když tato vágní informace působí záměrně populistickým dojmem, nejedná se o nic, co by nebylo v politice strany typické již dříve. UKIP byl v roce 1993 výslovně založen jako populistická strana. Tento aspekt byl však v posledních letech stále více zdůrazňován jako rozšířená strategie volebního apelu a snahy vyvrátit svůj veřejný obraz jakožto odštěpené frakce Konzervativní strany. Druhým výrazným rysem je úsilí profilovat se jako strana stojící proti politickému establishmentu. To se odráží zejména v rétorice na adresu

³⁵ 3,2 % v roce 2010 oproti 2,3 % v roce 2005 a 1,5 % v roce 2001 (Hunt 2014).

³⁶ Níže v programu odhaduje, že odchod z EU by na veřejných výdajích ušetřil 3 miliardy liber, které by bylo možno investovat do dopravní infrastruktury (UKIP 2010: 11).

tradičních tří stran britské politické scény, o nichž se snaží vyvolat dojem, že vzhledem k blízkosti svých postojů jsou vlastně vzájemně zaměnitelné (Tournier-Sol 2015: 137). Nejmarkantněji to ostatně již v roce 2008 vyjádřil i europoslanec Godfrey Bloom: „*Mezi Labouristickou a Konzervativní stranou neexistují žádné politické rozdíly. Nezáleží tedy na tom, zda jde o fiskální politiku, sociální politiku, (...) EU.*“ (van Kessel 2015: 150-151). V programu z roku 2010 například na všechny své konkurenty útočí vyjádřením, že současná politická elita – tzv. „*LibLabConsensus*“ – musí před voliči skrývat toto „*masivní*“ vzdání se moci, přičemž někteří politici těchto stran nyní běžně slouží zájmům Unie více než zájmům své vlastní země. Odkazuje na průzkum BBC, podle kterého 55 % občanů chce z EU odejít. Proto zde volá po novém referendu o členství (UKIP 2010: 2).

UKIP je specifický tím, že se v jeho volebním programu z roku 2010 podrobněji téma EU neobjevuje ve speciální kapitole, ale prolíná se všemi body textu. Domnívá se, že opuštěním EU Británie získá tři základní svobody. Za první svobodu jednání – Spojené království se pak už nebude muset ohlížet na pravidla EU při utrácení vlastních peněz, záchraně poštovních služeb nebo vyjednávání obchodních dohod a určování svého osudu. Za druhé svobodu zdrojů – zde pouze uvádí, že si Británie prostě nemůže dovolit zůstat v EU. A za třetí svobodu lidí, protože se už nebude muset řídit nedemokratickou a autokratickou EU, ovládanou jejími nevolenými byrokraty, komisaři, prezidenty a soudci. Moc se tak vrátí do Westminsteru a lidem prostřednictvím závazných národních a místních referend (UKIP 2010: 3). V tomto bodu je charakteristické, jak se neustále staví proti „*nedemokratické EU*“ na jedné straně, a naopak na straně druhé zdůrazňuje žádoucí nezávislou samosprávnou demokracii, kterou se snaží Británii navrátit (Tournier-Sol 2015: 136).

Britská ekonomika se podle strany dusí vysokým zdaněním, nadměrnou regulací EU, rozhazovačnou politikou blahobytu a represivní byrokracií. Také z tohoto důvodu slibuje zrušení nákladných překážek podnikání jako omezování emisí uhlíku, obchodování s emisemi a subvence do obnovitelných zdrojů. Členství Británie v EU má podle UKIP negativní dopad i ve ztrátě kontroly nad vlastními hranicemi. Obnovit ji lze provést pouze vstoupením. Pracovní pobyt má být založen pouze na časově omezeném povolení. Vstup do země na jiné bázi (v případě dovolené nebo studia), má být povolen dočasným vízem a přečerpání povolené doby pobytu trestným činem ze zákona (UKIP 2010: 3, 5). UKIP se v oblasti imigrace opět přiblížil nacionalistickým postojům, a navíc nařkl i tehdejší labouristickou vládu, že úmyslně stimuluje migraci s cílem potopit britskou identitu a

koupit si hlasy (van Kessel 2015: 152). Právě požadavky na ukončení nekontrolované imigrace, přísnější hraniční kontroly, deportování přistěhovalců, omezení jejich sociálních příspěvků a aktivní prosazování ukončení „*doktríny multikulturalismu*“ jsou oblastmi, v níž se UKIP nápadně podobá programu BNP (Goodwin 2012).

V zahraniční politice chce posílit závazek vůči NATO a stáhnout se ze všech operací EU. Británii UKIP vnímá jako globálního hráče s globálním osudem, který by neměl být regionálním státem v rámci „*Spojených států Evropských*“. To je další důvod pro volání po vystoupení z „*politického superstátu EU*“ a udržování obchodních vztahů s evropskými sousedy pomocí dohod o volném obchodu ve švýcarském stylu. V současné situaci je totiž znemožněno přímo vyjednávat vlastní obchodní dohody, protože zásadní národní zájmy jsou včleněny do společného postoje EU, který často odráží zájmy Francie a Německa. Vystoupením z EU se Británii navrátí její křeslo ve Světové obchodní organizaci (WTO), takže bude moci prosazovat vlastní obchodní politiku. UKIP v ekonomické oblasti odsuzuje i Společnou rybářskou politiku, která prý dovedla britský rybářský průmysl stejně jako mnoho druhů ryb na pokraj vyhynutí, zatímco země mimo EU, jako je Norsko, mají prospěch ze zdravého odvětví rybolovu (UKIP 2010: 7, 10, 14). Nutno dodat, že text samozřejmě ani neplýtl slovy na vyjadřování se o tom, zda by Británie měla či neměla přijmout euro.

5.2. Volby do Evropského parlamentu v roce 2014

V těchto volbách se UKIP konečně dočkal vytouženého úspěchu, když vítězným ziskem 24 mandátů odsunul labouristy a konzervativce na druhé, resp. třetí místo. Strana vyhrála rovněž 27,5% podílem hlasů, což byl 11% nárůst oproti minulým volbám do Evropského parlamentu v roce 2009 (Hawkins, Miller, Hardacre 2014: 1). Právě díky náklonu veřejných preferencí a následnému nárůstu volební podpory se vliv strany na politickou agendu zvýšil, což platilo zejména s ohledem na politiku Konzervativní strany. Dokonale to ilustrovala vyšší míra odhodlání Davida Camerona ke slibu o uspořádání referenda o členství v EU³⁷ (Tournier-Sol 2015: 142), což se dá interpretovat kombinací dvojího tlaku. Ten přicházel jednak ze strany euroskeptičtějších konzervativních

³⁷ To bylo považováno za způsob, jak částečně rozmělnit hrozbu rostoucího politického zisku UKIP na úkor konzervativců. Existovaly obavy o rozštěpení pravicových hlasů ve všeobecných volbách plánovaných na rok 2015. Ztráta mandátů pro konzervativce totiž mohla znamenat vítězství labouristů (Tournier-Sol 2015: 142-143).

poslanců, ale za druhé právě i díky narůstající popularitě Faragova uskupení (van Kessel 2015: 160).

Program UKIP pro volby do Evropského parlamentu v roce 2014 je mezi dosud použitými předvoleními dokumenty do jisté míry raritou. Textová část programu je totiž obsažena na pouhých třech stranách, což je na britské poměry nezvykle málo. Samotné mobilizační vyznění jeho názvu „*Vyvolejte zemětřesení*“, v sobě opět ukrývá snahu vytvořit na straně voliče přesvědčení o skutečně politické alternativě k zavedeným stranám. První kapitola nese název *A real alternative* a nabádá voliče, že: „*Je čas rozhodnout. Nemusíme čekat na referendum až do roku 2017. (...) Využijte evropské volby dne 22. května, abyste řekli, co si myslíte o EU.*“ Podle UKIP je hrozba ztráty třech milionů pracovních míst v případě opuštění EU nestydatou lží. Ve skutečnosti jsou to prý čtyři a půl milionu malých podniků, které trpí břemenem zákonů a nařízení EU. S pomocí voličů chce pokračovat v práci na odchodu Spojeného království z EU, kterou označuje za projekt, o němž se místopředsdkyně Evropské komise Viviane Redingová vyjádřila, že slouží k vytvoření Spojených států evropských³⁸ (UKIP 2014a). Oponování této perspektivě se zdaleka neobjevuje poprvé. Nigel Farage ještě před volbami na půdě Evropského parlamentu kritizoval, že unijní elity záměrně zneužívají krizi v eurozóně pro federalizaci EU (Youtube 2014b).

Europoslanci za UKIP chtějí i nadále jezdit do Bruselu a Štrasburku, ale s posláním naprosto odlišným od kterékoli jiné strany – ne proto, aby udělali EU lepší, mocnější a pomohli jí prosadit více zákonů; ale proto, aby její úmysly sledovali a informovali o nich voliče. Všichni však mají jeden hlavní cíl – dostat Británii ven a vrátit Britům moc vládnout sami sobě (UKIP 2014a). Když UKIP čelil kritice za malou účast svých europoslanců při jednáních ve výborech a plenárním hlasování v minulém volebním období³⁹, učinil prohlášení, němž udělal z tohoto nedostatku ctnost. „*Neměříme naše výsledky počtem schůzí výborů, kterých se v Bruselu účastníme; všichni naši europoslanci*

³⁸ Podle Redingové by Spojené státy evropské měly vzniknout z eurozóny. Toho by mohlo být dosaženo prostřednictvím vytvoření fiskální unie a následným přetvořením v plnou politickou unii (Watt 2014).

³⁹ Ukázalo se například, že Nigel Farage se účastnil pouze jednoho z 42 jednání výboru pro rybolov, jehož členem byl tři roky. Ačkoliv tvrdil, že pracuje 18 hodin denně, na základě dostupných údajů měl desátou nejhorší účast ze všech europoslanců. Obdobně se Paul Nuttall zúčastnil pouze dvou z 56 jednání výboru pro životní prostředí (Barker, Pickard, Stacey 2014).

tam chodí s hlavním cílem usilovat o urychlení vystoupení Británie z EU.“ (Barker, Pickard, Stacey 2014)

Druhá část s názvem *Regaining control* vyčítá EU, že se od roku 2010 musí Británie řídit 3600 novými zákony tvořenými přibližně 13 miliony slov, které by odhadem zabraly 92 dní četby. V takové EU se podle UKIP nyní země nachází – v byrokratické organizaci, která píše Británii zákony a na členských příspěvcích ji denně stojí 55 milionů liber (UKIP 2014a). Těsně před volbami se na stranickém webu objevily informace, jak členství v EU občanům zdražuje životní náklady a ceny spotřebního zboží. Jako příklad uváděl ceny bydlení a paliv (UKIP 2014b). EU již není jen obchodní blok, ke kterému se země připojila. Je o stále užší unii, jenž nyní kontroluje oblasti, u kterých by to dříve bylo nepředstavitelné – imigraci, právo a pořádek, energetiku, a to je výčet pouhých pár příkladů. Jediným způsobem, jak podle strany v těchto sférách politiky získat zpět kontrolu, je EU opustit. Do té doby bude mít Velká Británie svázané ruce Bruselem za podpory konzervativců, labouristů i liberálních demokratů. Proto vyzývá voliče, aby volby 22. května 2014 pojali jako referendum a hlasovali pro UKIP (UKIP 2014a).

Podle pravidel EU totiž může kdokoliv z členských států přijít do Velké Británie žít, požádat o sociální péči a veřejné služby, na jejichž financování se nepodíleli. Sama vláda údajně připouští, že nemůže řídit množství migrantů z jiných zemí EU. Ostatní strany jsou navíc stále odhodlány rozšířit Unii o Turecko, Albánii, Moldavsko a mnoho dalších. Podle společného práva budou všichni jejich občané oprávněni žít a pracovat ve Spojeném království. Strana dává hromadnému přistěhovalectví za vinu rostoucí nezaměstnanost mládeže a stagnující mzdy (UKIP 2014a). Na rozdíl od všech ostatních zkoumaných stran se UKIP ústy svého europoslance a mluvčího pro migraci Stevena Woolfa odvážil k vyjádření, že příchod nekvalifikovaných lidí nemá absolutně žádný viditelný přínos pro HDP Spojeného království. Dopady volné migrace prý nejvíce negativně postihují nejchudší britské občany (Woolfe 2015).

V třetí sekci *Repairing the UK* se strana snaží pozitivně nastínit perspektivu, že se mimo EU bude Británie moci zbavit unijního práva a ušetřené prostředky investovat například do oblasti energetiky. Pod tíhou společných pravidel totiž dochází k udržování vysokých cen energie vlivem plýtvání peněz na větrné elektrárny a solární panely. V obecnějším měřítku se pak ptá, proč by mělo být 100 % britských podniků vystaveno škodlivé regulaci EU, když na jednotný trh vyváží pouze 5 % z nich? Pouze mimo EU tak může být dosaženo flexibilnějších předpisů pro vytváření pracovních míst. V průběhu let třeba

britské pobřežní komunity ztratily tisíce pracovních míst v důsledku Společné rybářské politiky EU. Jednalo se o ekologickou katastrofu s nebezpečným dopadem na populace ryb. Po vystoupení bude Británie schopna získat své teritoriální vody zpět, obnovit rybářská města a přístavy. Zároveň znovu nabyde pravomoci vyjednávat o vlastních obchodních dohodách, ale v silnějším postavení, protože konečně bude jednat v britském zájmu (UKIP 2014a).

Když se Jean-Claude Juncker v roce 2014 ujal funkce předsedy Evropské komise, stal se způsob jeho jmenování terčem kritiky pochopitelně i z úst představitelů UKIP. Farage zpochybňoval demokratickou legitimitu jeho mandátu získaného na základě Spitzenkandidaten procedury slovy, že ho nikdo v Británii ani v ostatních státech nezná a nemohl volit, protože se jeho jméno na žádném hlasovacím lístku neobjevilo (Youtube 2014a). Po volbách jsme navíc mohli být svědky symbolického gesta, když na plenárním zasedání vystoupil orchestr, aby zahrál Beethovenovu Ódu na radost⁴⁰. Europoslanci UKIP se na protest otočili zády. Jeden z nich na Twitteru uvedl: „*Neuznávám vlajku ani hymnu.*“ (BBC 2014c) Strana se opět stala členem frakce Evropa svobody a demokracie (EFD), která byla z podnětu italského Hnutí pěti hvězd přejmenována na Evropu svobody a přímé demokracie (EFDD) (Keating 2014).

5.3. Volby do Dolní sněmovny v roce 2015

Ziskem jediného mandátu v květnu 2015 zopakoval UKIP svůj tradiční neúspěch v boji o křesla Dolní sněmovny, což mimořádně kontrastuje s naprosto odlišným výkonem ve zmíněných volbách do Evropského parlamentu⁴¹ (Hawkins, Keen, Nakatudde 2015: 36). Nezanedbatelnou skutečností těchto voleb ovšem byl druhý nejvyšší zisk hlasů pro kandidáta UKIP ve 120 volebních obvodech (Tournier-Sol 2015: 145). V programu pro tyto volby se opět opakuje argument, že Británie nemůže nikdy řídit přistěhovalectví, dokud bude i nadále členem EU. Do té doby totiž bude nucená dodržovat neotřesitelnou zásadu volného pohybu osob. Nová přistěhovalecká politika bude možná, až když občané potvrdí opuštění EU v národním referendu. Zásada volného pohybu znamená, že není možno bránit zločincům v příchodu na britské břehy. Opustit EU je bráno jako nutnost pro zabránění tomuto jevu. UKIP obviňuje předchozí vlády, že

⁴⁰ Óda na radost bývá považována za oficiální hymnu EU (Europa.eu 2018).

⁴¹ Parlamentní zisky této strany jsou výsledkem nepřízně dopadů britského volebního systému, který jí přidělil pouhý jeden mandát i přes celostátní zisk 12,6 % hlasů (Hawkins, Keen, Nakatudde 2015: 36).

se otevíráním hranic usvědčeným zločincům dopustily nepřijatelného rizika (UKIP 2015b: 12-13, 53).

UKIP dává najevo své rozhořčení nad navrhovanou dohodou o volném obchodu mezi EU a USA (TTIP) kvůli způsobu, jakým je v tajnosti vyjednávaná Generálním ředitelstvím pro obchod⁴² a dalšími byrokraty Komise. Kromě toho upozorňuje na vzrůstající obavy, že TTIP může pro mnohé z veřejných služeb znamenat riziko privatizace ze strany USA, což by se mohlo týkat i britského systému veřejného zdravotního pojištění NHS. Rizika vyplývající z uzavření této smlouvy jsou považována za další důvod, proč by Spojené království mělo opuštěním EU dosáhnout nezávislosti ve vyjednávání vlastních dohod o volném obchodu (UKIP 2015b: 17). Europoslanec William Dartmouth obviňoval Komisi z falešné transparentnosti, když byl text TTIP v konsolidované podobě pro europoslance zpřístupněn k nahlédnutí za restriktivních podmínek. Vyzýval proto ke zveřejnění celého dokumentu široké veřejnosti, aby se kromě nevolených a neodstranitelných byrokratů i evropští občané mohli rozhodnout, zda tuto dohodu chtějí či ne (EFDD 2015).

V programu se objevují i prohlášení jednotlivých představitelů strany v závislosti na tématu jejich zaměření. Kupříkladu podle europoslankyně Jane Collinsové členství v EU poškozují možnosti britských pracovníků. Nekontrolované hromadné přistěhovalectví vedlo k poklesu mezd a zároveň se z důvodu nadměrné regulace EU vytváří méně nových pracovních míst. V textu se dále objevuje argumentace o škodlivosti a nadměrné zátěži, kterou členství představuje pro malé firmy. Přestože méně, než jeden z deseti britských podniků obchoduje s EU, 100 % z nich musí splňovat tisíce unijních právních předpisů o zaměstnanosti, nakládání s odpady, o ochraně životního prostředí, registraci výrobků, ochraně zdraví, bezpečnosti atd. (UKIP 2015b: 40, 44). Collinsová si v Evropském parlamentu stěžovala, že kvůli „zelené agendě“ EU dochází ke zbytečné likvidaci milionů pracovních míst (Youtube 2015). Taktéž europoslanec Stuart Agnew je přesvědčen, že i zemědělci mohou opuštěním EU jedině získat. Bez Společné zemědělské politiky a nadměrné regulace bude možno zavést spravedlivější a jednodušší způsoby podpory zemědělcům. Společné rybářské politice se dokonce dostává obvinění, že byla od začátku navržena ke krádeži britských ryb. Byl tak zničen rybářský průmysl a katastrofálně poškozeno životní prostředí, protože v rybářských zónách bylo loveno tak

⁴² Doslovně Generální ředitelství pro obchod v textu jmenováno není, místo toho se tomuto útvaru Komise zde dostává označení „*EU Trade Commission*“ (UKIP 2015b: 17).

přehnaně, že se ocitly na hranici kolapsu a britská rybářská flotila je nyní na poloviční úrovni její původní velikosti (UKIP 2015b: 46-47, 49).

Svůj prostor zde dostal i zmíněný William Dartmouth: „*Nemusíme být v politické unii, abychom s EU obchodovali. (...) Vystoupení znamená, že můžeme zvýšit náš obchodní dosah na světové rostoucí trhy, (...) aniž bychom byli svazováni nadměrně byrokratickým, selhávajícím trhem EU, který oslabuje náš vliv a způsobuje (...) nízký hospodářský růst a vysokou nezaměstnanost.*“ Poměrně pochmurnější tvrzení se skrývá ve stanovisku, že kvůli pokračujícímu členství se z občanů britských ostrovů údajně stanou „*mali Angličané*“, izolované, bezvýznamné pobřežní provincie v zemi nazvané Evropa (UKIP 2015b: 62-63). Program stejně jako v něm uvedené názory jednotlivých představitelů v podstatě opakují a rozvádějí stručná stanoviska z dokumentu *100 dní do voleb, 100 důvodů, proč volit UKIP*. Obnovení schopnosti Británie samostatně řídit svou obchodní politiku se objevilo i zde (důvody č. 48 a 49), přičemž celý text působí podprahově sugestivním dojmem, že téměř veškeré ostatní z celkové stovky slibovaných bodů bude možno splnit, pouze pokud bude splněn ten první – Dostat Británii pryč z EU (UKIP 2015a).

V perspektivě obranné integrace zřejmost postojů neslábne. „*UKIP zcela odmítá vytvoření armády EU. Nebudeme tolerovat britské jednotky pod evropským velením, na britské půdě nebo kdekoliv jinde.*“ (UKIP 2015b: 65) Ještě před volbami v roce 2015 se Nigel Farage osopil na předsedu Komise kvůli ambicím na vojenskou integraci slovy: „*Z koho si myslíte, že si tu děláte srandu, pane Junckere? Nechceme být součástí armády EU a pochybuji o tom, že by si to přáli i ostatní lidé v Evropě.*“ Zároveň ho obvinil, že využívá příležitosti ukrajinské krize jako záminky pro vytvoření takové společné armády a posílení vlastní moci (Farage 2015).

Konstantně narůstající pravděpodobnost, že se Británii referendum o členství v EU kvůli dosavadnímu úsilí a slibům konzervativců nevyhne, mobilizovala v těchto volbách i UKIP. Do programu byla zahrnuta samostatná kapitola *Brexit* na ostantativním pozadí ve stylu britské vlajky. Obsahuje vyčerpávající opakování a shrnutí argumentace, proč by Spojené království mělo EU opustit. Strana se ohrazuje vůči nespravedlivému a zavádějícímu anti-evropskému nálepkování. Zdůrazňuje, že její pozice není anti-evropská, jen se pevně staví proti politické integraci v Evropě. Účastí na této integraci Británie ztratila své právo na samosprávu v atmosféře kradného úmyslu vytvoření Spojených států evropských. Jak se EU rozšiřovala, váha Spojeného království během

hlasování v Radě ministrů, Evropském parlamentu a Evropské komisi upadala až do stavu, v němž je téměř bezvýznamná. Zvolení politici ve Westminsteru jsou prý bezmocní. Předstírají, že mají moc ovlivnit tyto záležitosti, ale ve skutečnosti nemají žádnou. Je to skrytá, neodpovědná, pan-evropská, byrokratická elita, která má konečné slovo, a nebere v potaz zájmy Británie. „*Nemáme co ztratit, vystoupením z EU můžeme jedině získat.*“ Pokud nevystoupíme, naše demokracie, zákonodárné síly a naše svrchovanost bude i nadále okrajovaná. Všelidové hlasování v referendu by se mělo uskutečnit co nejdříve (UKIP 2015b: 70-71).

5.4. Kampaň před referendem o Brexitu

Z předchozích politických východisek bychom mohli dojít k závěru, že kampaň UKIP za vystoupení z EU se vlastně neomezuje pouze na období několika měsíců mezi únorovými summitem a červnovým referendem roku 2016, ale je jakousi permanentní kampaní, jejíž délka je totožná se stářím strany. Stírání časových hranic je patrné například z příspěvku europoslance za UKIP Rogera Helmera, který byl na oficiálních stránkách publikován týden před závěrečným jednáním Evropské rady, na kterém byla podoba revidovaných podmínek britského členství dohodnuta. Snažil se vyvrátit „*mýty o EU*“ tvrzením o nepravdivosti možné ztráty tří a půl milionu pracovních míst, protože EU je zodpovědná i za jejich likvidaci a pasivní obchodní bilanci Británie s Evropou. V případě návratu svrchovanosti v oblasti zahraničního obchodu dává za příklad model Švýcarska. Země nemusí být součástí jednotného trhu, aby mohla obchodovat, a po vystoupení nebude povinna implementovat právo Unie. Tvrzení o potřebnosti členství v EU kvůli národní bezpečnosti vyvrací nutností zajišťovat volný pohyb osob (tedy i teroristů a jiných kriminálků). „*EU je ten problém, ne řešení.*“ K tezi o EU jako garantovi evropského míru dodává: „*Mír udržovalo NATO, americká vojenská přítomnost v Německu a jaderné zastrašování.*“ (Helmer 2016) Setrvání v tomto postoji proto není nijak překvapivé zejména s ohledem na slova na Twitteru Nigela Farage, když se vyjadřoval o podmínkách, které se podařilo Davidu Cameronovi vyjednat. „*Je to opravdu patetická dohoda. Opusťme EU, kontrolujme naše hranice, vládněme naší vlastní zemi a neposíláme 55 milionů liber každý den do Bruselu. Věřím v Británii. Máme na to být nezávislým, sobě si vládnoucím státem mimo EU. Tohle je naše zlatá příležitost.*“ (BBC 2016a)

V této době se také odehrálo soupeření o status oficiální kampaně za vystoupení, který byl nakonec přiřknut *Vote Leave*. Volební komise tak nepodpořila žádost kampaně

Grassroots out (dříve známé jako *Leave.eu*) podporované Nigelem Farageem. Ten poté deklaroval zájem na tom, aby jeho strana spolupracovala s *Vote Leave* a všemi ostatními podobně smýšlejícími uskupeními (IIEA 2016a). V červnu se představitelé UKIP účastnili závěrečné výjezdní kampaně po celé Británii. Poselství, kterým tato akce chtěla apelovat na občany, bylo jednoznačné. Příkladem můžeme uvést prohlášení europoslance Billa Etheridge: „*Je načase znovu získat naši svrchovanost, naši demokracii a naši svobodu hlasováním, abychom se vymanili z okovů diktátorské a nikomu se nezodpovídající EU;*“ nebo Paula Nuttalla: „*Vyzývám lidi, aby (...) zajistili, že Británie bude opět nezávislým národem.*“ (UKIP 2016)

Poté, co se Britové vyslovili pro vystoupení z EU, vystoupil Farage s euforickým prohlášením, v němž volal po uzákonění 23. června jako státního svátku „*dne nezávislosti*“. Hlavním faktorem, který podle něj toto rozhodnutí občanů ovlivnil, bylo palčivé téma imigrace. Zanícený náboj v jeho projevu byl patrný i ve vyslovení domněnky, že výsledky referenda byly pouze začátkem, protože další by mohlo být Nizozemsko, Dánsko, Švédsko a Rakousko: „*Možná jsme blízko Nexitu. Mohli bychom být docela blízko Dexitu.*“ (Sheftalovich 2016)

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se zabývala výzkumem euroskepticismu britských politických stran. Ty byly vybrány na základě kritérií stanovených v úvodu práce. Jednalo se o strany, které byly podle Sartoriho teorie relevantní na základě výsledků voleb do Dolní sněmovny v letech 2010 a 2015, a také voleb do Evropského parlamentu v roce 2014. Cílem bylo analyzovat, zda se vůči evropské integraci během sledovaného období stavěly měkce či tvrdě euroskepticky.

Práce byla rozdělena do pěti hlavních kapitol. První část se věnovala představení několika způsobů kategorizace postojů k evropské integraci a jejich kritické reflexi. Pro potřeby práce byla klíčová typologie, kterou představili Aleks Sczzerbiak a Paul Taggart v článku *Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Denifinition, Measurement and Causality (2003)* a metoda pro vyhodnocení tvrdého euroskepticismu v příspěvku *Introduction: Opposing Europe? The Politics of Euroscepticism in Europe (2008)*. Metoda pro určení měkkého euroskepticismu byla doplněna prací Sørena Riishøje *Europeanisation and Euro-scepticism. Experiences from Poland and the Czech Republic (2004)*. V závěru první kapitoly autor představil, jakým způsobem bude na základě stanoveného teoretického rámce provedena analýza. Zbylé čtyři kapitoly obsahovaly analytickou část práce.

Prvním zkoumaným případem byla Konzervativní a unionistická strana. Pokud bychom u ní chtěli nalézt jednoznačně pozitivní rétoriku o přínosech členství v EU, pak jsou spatřovány v ekonomických aspektech integrace, tedy ve společném trhu. Tento postoj nám napovídá, že typickým rysem konzervativců je nahlížet výhody evropské integrace z čistě ekonomického pohledu. Mnohem obsáhleji se ale vyjadřují kriticky, což vede ke kladnému zodpovězení výzkumné otázky o negativním vymezení. Strana vyjma *identitárního* euroskepticismu vykazuje symptomy všech vybraných kategorií Riishøjovy typologie. *Institucionální* euroskepticismus jsme mohli vidět na příkladu kritiky „nedemokratičnosti EU“. Ve sféře reálné politiky byly jeho projevy patrné při Cameronově oponování nominaci Jeana-Clauda Junckera a posilování vlivu evropských institucí během prosazování Spitzenkandidaten procedury. Rysy *atlantického* euroskepticismu se projevovaly ve zdůrazňování zahraniční a obranné politiky v gesci národních států. Kromě toho se tu opakovaně objevuje rezolutní preference pro NATO jakožto garanta evropské obrany a odmítání jakýchkoliv integračních pokusů, které by

snad mohly směřovat k vytvoření evropské armády a podkopávat pozici Severoatlantické aliance. Klíčovým projevem euroskepticismu *založeného na národních zájmech* bylo odmítání kontinuálních tendencí pokračující politické integrace zosobněných v závazku o „*stále užší unii*“, z něhož chtěl Cameron Británii vyvázat.

U konzervativců ale byly mimořádně četné projevy *funkcionálního* euroskepticismu. Nejhmataelnějším případem je jejich dlouhodobý postoj k euru. Dobrým důkazem toho, že odmítání společné evropské měny je v tradici politických postojů Konzervativní strany již pevně zapuštěno, může být i skutečnost, že volební programy z let 2010, 2014 a 2015 se vlastně ani nepokoušejí čtenáře obtěžovat rozpracovanou argumentací, z jakých (politických či ekonomických) důvodů by Velká Británie do eurozóny vstupovat neměla. Cameron měl navíc bytostný zájem obrnit zemi vůči potenciální možnosti, že by se jakkoliv musela podílet na jejím financování. *Funkcionální* euroskepticismus se kupodivu neobjevuje v případě Společné zemědělské politiky. Místo euroskeptického žargonu je spíše dána najevo preference ji reformovat. Nicméně zásadní oblastí spadající do *funkcionální* kategorie je fakt, že se Konzervativní strana skepticky staví přímo k jednomu ze základních pilířů evropské integrace – volnému pohybu osob. Tento rys jejího postoje je založen na opakovaném přesvědčení o zneužívání této výsady v neprospěch britských zaměstnanců a daňových poplatníků. Dodatečný doklad zájmu o kontrolu vlastních hranic je zosobněný v trvalé nechuti přistoupit do Schengenského prostoru. Celkově tak můžeme dojít k závěru, že hypotéza o měkkém euroskepticismu podle Taggartovy a Szczerbiakovy typologie se v případě Konzervativní a unionistické strany potvrdila stejně jako výzkumná otázka o konzistentnosti tohoto postoje. Ačkoliv se kritika nesla často v dosti konfrontačním duchu, nikdy nepřekročila hranici, aby mohla být považována za projev tvrdého euroskepticismu. Máme totiž jeden spolehlivý ukazatel, který jednoznačně diskvalifikuje pozici Konzervativní strany z tvrdě euroskeptické kategorie, a tím je vystupování Davida Camerona bezprostředně před referendem. V této době jsme mohli být svědky toho, jak předseda vlády nabádá občany, aby hlasovali pro setrvání. V tom se symbolicky skrývá klíč k pochopení jeho úmyslů a celkového oficiálního přístupu Konzervativní strany. Během celého sledovaného období bylo základní strategií vyjednat nové volnější podmínky britského členství a pak s posvěcením veřejnosti na jejich základě členem EU *zůstat*.

Jak se ukázalo již v úvodním nástinu stručné historie evropské politiky konzervativců, lze uvnitř strany větší či menší míru rozkolu v otázce evropské integrace považovat za

jakousi neúmyslně zavedenou tradici. V průběhu sledovaného období se pak projevila v tom, jak Camerona někteří členové parlamentu v roce 2011 předběhli v návrhu kroků směřujících k vyvolání všelidového hlasování o setrvání v EU. David Nuttall poté zaslal na Downing Street 10 dopis s požadavky v tomto duchu, načež se premiér ke slíbení referenda v lednu 2013 odhodlal. Závěrečná etapa evoluce tohoto rozštěpení pak neoddiskutovatelně nastává během kampaně před hlasováním o Brexitu, kdy byla neschopnost strany zaujmout jednotný postoj naprosto očividná. Jelikož se tu objevila skupina, již v konečné fázi asi nejviditelněji zastupoval Boris Johnson a Michael Gove, volající po vystoupení na jedné straně, a Cameronovo křídlo usilující o setrvání na straně druhé, lze jednoznačně dospět ke kladnému zodpovězení výzkumné otázky, že Konzervativní strana byla během sledovaného období na bázi tvrdého a měkkého euroskepticismu rozdělená. Jak jsme navíc viděli u Douglase Carswella and Marka Recklesse, míra nesouladu byla v individuálních případech i natolik propastná, že tito členové parlamentu stranu opustili a vstoupili do UKIP.

Druhým zkoumaným případem byla Labouristická strana. Obdobně jako u konzervativců tu můžeme vidět chválu kvůli ekonomickým výhodám jednotného trhu. Labouristé ale jdou dál v tom, jak vítají přínosy i v politických aspektech integrace. To se projevuje například ve zdůrazňování jejich internacionalismu, díky kterému se hlásí k nadnárodní spolupráci kvůli globálním výzvám v oblasti obchodu, bezpečnosti a terorismu. Nicméně i zde můžeme dojít ke kladnému zodpovězení výzkumné otázky o negativním vymezení. Strana projevuje *funkcionální* euroskepticismus zejména odmítáním eura. Jistý vývoj postoje Labouristické strany ke společné evropské měně je možno spatřit v programu z roku 2010, který navzdory názorům tehdejšího lídra Gordona Browna rezolutní odmítnutí ještě úplně neobsahuje. To se změnilo s příchodem Eda Milibanda, pod jehož vedením došlo k promítnutí negativního postoje k přijetí společné evropské měny i do programu. Tím, že za počátek sledovaného období byl stanoven rok 2010, se časové vymezení práce bezděčně trefilo do pomyslného bodu zlomu labouristické argumentace, od něhož se vyšší míra explicitně negativního postoje přenesla z rétoriky lídra i do vyznění programového textu. Dokud v pozici stranického šéfa setrval Gordon Brown, *funkcionální* euroskepticismus se v oficiálním přístupu strany odvíjel pouze od otázky přijetí eura, čemuž odpovídala i Brownova mediální vyjádření. V případě volání po reformách Společné zemědělské politiky a oblasti rybolovu nelze z programů jednoznačně vydestilovat stanovisko nesoucí se v natolik negativním tónu, že by mohlo dojít k

identifikaci *funkcionálního* euroskepticismu i v těchto politikách. Obdobně jako u konzervativců je tu spíš apel na reformu. Stejně tak se tu neobjevuje ani projev *atlantické* kategorie, protože labouristé nevidí rozpor mezi budováním evropské a atlantické obranné spolupráce souběžně. Proto volají po fungování EU a NATO ve vzájemné součinnosti, ačkoliv nepodporují myšlenku evropské armády.

Od příchodu Eda Milibanda se však projevy *funkcionální* kategorie rozšířily i do oblasti volného pohybu osob. Tehdy se i u labouristů objevil zájem dosáhnout s EU dohody, která by Británii umožnila implementovat vlastní pravidla s cílem omezení příchodu pracovníků z jiných členských států. Zároveň se začal projevovat euroskepticismus *založený na národních zájmech*, když Miliband prosazoval legislativní zakotvení povinnosti uspořádat referendum nikoliv pouze při hlasování o přijetí eura, ale kvůli přesunu kompetencí na úroveň EU obecně. To můžeme považovat za další pokus o zvrácení trendu směřování ke „*stále užší unii*“. Do postoje strany se tak stejně jako u konzervativců promítá snaha obrnit Británii vůči dalšímu přenosu pravomocí na úroveň EU. To, že se i v programových textech objevuje obecná nechuť k přesunu kompetencí na unijní úroveň, vede ke kladnému zodpovězení hypotézy o měkkém euroskepticismu i v případě Labouristické strany. Abychom citovali Douglase Alexandera, prioritou labouristů bylo „*reformovat Evropu, ne odejít z Evropy*“, což přetrvávalo i za Jeremyho Corbyna. Proto můžeme potvrdit i výzkumnou otázku o konzistentnosti tohoto přístupu. Ke kladné odpovědi ovšem můžeme dospět i v jiném ohledu. Tendenci k rozkolu mezi labouristy bylo během sledovaného období poprvé možno spatřit na rozhodnutí 19 členů parlamentu podpořit výzvu k uspořádání referenda o členství už roku 2011. Naplno poté vyvrcholila před referendem v červnu 2016, když se navzdory většinovému názoru deset jejich poslanců rozhodlo setrvat v EU nepodpořit. Proto můžeme i u Labouristické strany kladně zodpovědět výzkumnou otázku o vnitrostranickém štěpení.

Třetím subjektem byla Liberálně demokratická strana. U ní se podobně jako u labouristů objevuje tendence k vnímání pozitivních stránek EU i z politického hlediska. Příkladem této percepce může být jejich oceňování členství jakožto prostředku, jak zvýšit globální vliv Velké Británie v mezinárodní politice. Navíc v jejich pojetí představuje EU i hodnotovou velmoc, která funguje jako symbol a šířitel principů demokracie a právního státu do svého okolí i globálně. I u liberálů se opakovaně objevuje volání po reformě EU. Zde nám pro lepší ilustraci poslouží mírné srovnání s konzervativci. Liberálové se totiž o reformě baví ve skrze pozitivním duchu. Nechtějí EU měnit, protože by jim její

institucionální a mocenská struktura explicitně nevyhovovala, ale protože ji chtějí dále rozvíjet a expandovat její aktivity do potřebných oblastí. Ačkoliv tedy mají se svými původními konzervativními koaličními partnery víceméně stejný zájem na reformě EU, nápadně se odlišují v tom, *co* touto reformou myslí. V případě liberálů se reformní preference nese v duchu integračním, v případě konzervativců v duchu dezintegračním. Liberálové považovali referendum za mechanismus, kterým by spíše posvětili status quo podmínek členství či případnou budoucí změnu smluv. Nenahlíželi na něj jako na nástroj pro schválení dalších výjimek z odmítaných aspektů integrace. Strana totiž k žádné oblasti nebo směřování EU otevřeně negativní postoj nevyjádřila. Můžeme tu spatřit pouze rozvážné vyjadřování o nedokonalosti politické architektury EU, v čemž se ale skrývá konstruktivně reformní přístup, nikoli negativismus. Proto pouze u Liberálně demokratické strany nemůžeme kladně zodpovědět výzkumnou otázku o negativním vymezení vůči evropské integraci.

Neopomenutelným specifickým je postoj liberálních demokratů k euru. V roce 2010 prosazovali britské členství v eurozóně jakožto národní zájem, kdežto do evropských voleb o čtyři roky později šli s opačným prohlášením. Zde se přijetí eura najednou ocitlo v rozporu s národními zájmy v *dohledné době*. Toto vágní stanovisko ale lze vzhledem k tradičním britským náladám vůči přijetí společné evropské měny považovat spíše za taktický projev předvolebně opatrné pasivní rezistence než otevřeně negativního odporu. Fakt, že z následujícího volebního programu pro sněmovní volby v květnu 2015 bylo euro vypuštěno raději úplně, bychom mohli považovat za symptom obdobně obezřetného manévru v oblastech, které jsou pro britské voliče notoricky nepopulární. Z těchto důvodů nelze hovořit o *funkčním* euroskepticismu liberálních demokratů ve věci přijetí eura, stejně jako o žádné jiné Riishøjově kategorii v jakékoliv další oblasti. Dokonce i volný pohyb osob je vnímán výlučně pozitivně. Toto shrnutí nás tedy vede k celkovému závěru, že u Liberálně demokratické strany nelze hypotézu ani o měkkém euroskepticismu zodpovědět kladně, což lze potvrdit i v rámci výzkumné otázky o konzistentnosti postoje. Stejně tak nebylo možno v náhledu na evropskou integraci identifikovat vnitrostranické štěpení. Ani hlasování Adriana Sanderse v roce 2011 nebylo výrazem odklonu od proevropské linie. Podporu Brexitu ze strany Paula Keetche můžeme spíše považovat za deviantní případ nežli za projev stranických rozepří jednak kvůli jeho ojedinělosti, ale také s ohledem na skutečnost, že se jednalo o již bývalého poslance.

Poslední zkoumanou stranou byl UKIP, jenž můžeme z teoreticky-kategorizačního hlediska považovat za nejméně komplikovaný případ. Argumentace UKIP na adresu EU nezřídka vyvolává dojem, že je v ní Británie uvězněna. Bezvýhradně negativní náhled na dopady integrace se objevuje snad ve všech politických oblastech (zaměstnanost, přistěhovalectví, životní prostředí, zemědělství, rybolov, veřejné finance, obchodní politika, demokratická samospráva...). Množství kritiky, kterou UKIP EU zahrnuje, nápadně kontrastuje s víceméně absentujícími reformními návrhy, jež by kritizované aspekty EU v očích strany mohly učinit alespoň trochu přijatelnějšími. Postoje UKIP jsou charakteristické naprosto defetistickým přístupem k jakýmkoliv reformním pokusům. EU a britské členství v ní je zkrátka chápáno natolik negativně, že jakékoliv pokusy o změnu (kromě vystoupení) jsou vlastně synonymem marnosti. Právě tento jednoznačný způsob vyjadřování má za následek, že UKIP lze ze všech zkoumaných stran identifikovat nejsnadněji. Přestože čistě na základě předvolebních textů (minimálně od nástupu Nigela Farage) není možno mluvit o naprosto monotematickém programovém zaměření, důvod vzniku a ostatně i samotné jméno strany ji bezpochyby řadí do Taggartovy a Szczerbiakovy kategorie „*single-issue anti-EU party*“. Hypotéza práce se zde potvrzuje, neboť tyto postoje jsou učebnicovým příkladem tvrdého euroskepticismu. Z logiky ústředního bodu programového zaměření je tento postoj konzistentní. Strana v sobě automaticky koncentruje osobnosti, mezi nimiž není možno spatřit vnitrostranické štěpení na bázi stanovené teorie.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

„100 days till the election, 100 reasons to vote UKIP“ *UKIP*, 27. 1. 2015 (online).

Dostupné z:

<http://www.ukip.org/100_days_till_the_election_100_reasons_to_vote_ukip> (15. 4. 2018)

„ALDE“ *Liberal Democrats*, 2018 (online). Dostupné z:

<<https://www.libdems.org.uk/alde>> (21. 4. 2018)

Alexander, Douglas. 2011. „Labour's mature patriotism over Europe“ *The Guardian*, 13. 11. 2011 (online). Dostupné z:

<<https://www.theguardian.com/commentisfree/2011/nov/13/labour-mature-patriotism-over-europe>> (17. 4. 2018)

Ashdown, Paddy. 2016. „Paddy Ashdown Speech on European referendum“ *Liberal Democrats*, 10. 6. 2016 (online). Dostupné z:

<https://www.libdems.org.uk/paddy_ashdown_speech_on_european_referendum> (21. 4. 2018)

Baron, John. 2012. „EU Referendum“ *Scribd.com*, 27. 6. 2012 (online). Dostupné z:

<<https://www.scribd.com/doc/98539590/EU-Referendum-II>> (3. 4. 2018)

„Believe in Britain: UKIP manifesto 2015“ *UKIP*, (online; Pdf). Dostupné z:

<<https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/ukipdev/pages/1103/attachments/original/1429295050/UKIPManifesto2015.pdf?1429295050>> (30. 1. 2018)

Cameron, David. 2009. „Full text: Cameron Speech on EU“ *BBC*, 4. 11. 2009 (online).

Dostupné z: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8343145.stm>> (3. 4. 2018)

Cameron, David. 2015. „A new settlement for the United Kingdom in a reformed European Union“ *10 Downing Street*, 10. 11. 2015 (online; Pdf). Dostupné z:

<<https://g8fip1kplyr33r3krz5b97d1-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2015/11/letter.pdf>> (10. 4. 2018)

Clegg, Nick. 2013. „In Full: Nick Clegg's speech on Europe: Richer, stronger, safer, greener“ *Libdemvoice.org*, 9. 10. 2013 (online). Dostupné z:

<<https://www.libdemvoice.org/in-full-nick-cleggs-speech-on-europe-richer-stronger-safer-greener-36603.html>> (21. 4. 2018)

Clegg, Nick. 2016. „Nick Clegg speech on Europe“ *Liberal Democrats*, 3. 6. 2016 (online). Dostupné z: <https://www.libdems.org.uk/nick_clegg_speech_on_europe> (19. 4. 2018)

„Conservative party European Election Manifesto 2014“ *Conservatives*, (online).

Dostupné z:

<https://www.conservatives.com/europe/~media/Files/Downloadable%20Files/MANIFESTO%202014/Large%20Print%20Euro%20Manifesto_English.ashx> (23. 2. 2018)

Corbyn, Jeremy. 2016a. „Europe needs to change... but I am voting to stay: Corbyn's full speech on the EU“ *Labour List*, 14. 4. 2016 (online). Dostupné z:

<<https://labourlist.org/2016/04/europe-needs-to-change-but-i-am-voting-to-stay-corbyns-full-speech-on-the-eu/>> (20. 4. 2018)

Corbyn, Jeremy. 2016b. „Labour wants EU to reform, says Jeremy Corbyn – video“ *The Guardian*, 16. 6. 2016 (video). Dostupné z:

<<https://www.theguardian.com/politics/video/2016/jun/16/labour-eu-reform-says-jeremy-corbyn-video>> (19. 4. 2018)

„Create an earthquake: UKIP Manifesto 2014“ *UKIP*, (online; Pdf). Dostupné z:

<<https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/themes/5308a93901925b5b09000002/attachments/original/1398869254/EuroManifestoLaunch.pdf?1398869254>> (2. 3. 2018)

Miliband, Ed. 2014. „Ed Miliband's speech on Europe: full text“ *The Spectator*, 12. 3. 2014 (online). Dostupné z: <<https://blogs.spectator.co.uk/2014/03/ed-milibands-speech-on-europe-full-text/>> (17. 4. 2018)

Farron, Tim. 2016a. „Tim Farron's speech following referendum“ *Liberal Democrats*, 24. 6. 2016 (online). Dostupné z:

<https://www.libdems.org.uk/speech_following_referendum> (19. 4. 2018)

Farron, Tim. 2016b. „Tim Farron's speech on the European Union“ *Liberal Democrats*, 11. 5. 2016 (online). Dostupné z:

<https://www.libdems.org.uk/tim_farron_s_speech_on_the_european_union> (19. 4. 2018)

Farage, Nigel. 2015. „EU Army? Who do you think you're kidding, Mr Juncker?“ *EFDD*, 11. 3. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.efddgroup.eu/newsroom/eu-army-who-do-you-think-you-re-kidding-mr-juncker-2>> (15. 4. 2018)

Helmer, Roger. 2016. „Busting the EU myths“ *UKIP*, 11. 2. 2016 (online). Dostupné z: <http://www.ukip.org/busting_the_eu_myths> (16. 4. 2018)

„In Europe, in work: The Liberal Democrat manifesto for the 2014 European Parliament elections“ *Liberal Democrats*, (online). Dostupné z: <https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/libdems/pages/5056/attachments/original/1398775863/UK_LibDem_2014_Euromanifesto_Clear_Print.pdf?1398775863> (2. 3. 2018)

„Invitation to Join the Government of Britain. The Conservative Manifesto 2010“ *Conservatives*, (online; Pdf). Dostupné z: <<http://conservativehome.blogs.com/files/conservative-manifesto-2010.pdf>> (23. 2. 2018)

Johnson, Boris. 2016. „Boris Johnson exclusive: There is only one way to get the change we want – vote to leave the EU“ *The Telegraph*, 16. 3. 2016 (online). Dostupné z: <<https://www.telegraph.co.uk/opinion/2016/03/16/boris-johnson-exclusive-there-is-only-one-way-to-get-the-change/>> (11. 4. 2018)

Kamall, Syed. 2015. „The Migration Crisis“ *syedkamall.co.uk*, 4. 11. 2015 (online). Dostupné z: <<http://syedkamall.co.uk/the-migration-crisis/>> (4. 4. 2018)

„Liberal Democrat Manifesto 2010: change that works for you“ *Liberal Democrats*, (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.politicsresources.net/area/uk/ge10/man/parties/libdem_manifesto_2010.pdf> (26. 2. 2018)

„Major coach tour to crusade for Brexit“ *UKIP*, 15. 6. 2016 (online). Dostupné z: <http://www.ukip.org/major_coach_tour_to_crusade_for_brexit> (15. 4. 2018)

„Manifesto 2015: Stronger Economy. Fairer Society. Opportunity for Everyone“ *Liberal Democrats*, (online; Pdf). Dostupné z: <https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/libdems/pages/8907/attachments/original/1429028133/Liberal_Democrat_General_Election_Manifesto_2015.pdf?1429028133> (26. 2. 2018)

„Millions of jobs lost on account of EU green agenda – Jane Collins MEP“ *Youtube*, 7. 7. 2015 (video). Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=7UFQlsLttVI>> (15. 4. 2018)

„New UKIP posters reveal added EU cost of living“ *UKIP*, 11. 5. 2014 (online). Dostupné z: <http://www.ukip.org/new_ukip_posters_reveal_added_eu_cost_of_living> (15. 4. 2018)

„Nigel Farage on election process of Jean-Claude Juncker“ *Youtube*, 15. 7. 2014 (video). Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=qmcaVDT2Uls>> (15. 4. 2018)

„Our values“ *Liberal Democrats*, 2018a (online). Dostupné z: <https://www.libdems.org.uk/about_our_party> (20. 4. 2018)

Sanders, Adrian. 2011. „EU referendum: I believe in Europe – which is why I rebelled“ *The Guardian*, 26. 10. 2011 (online). Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/commentisfree/2011/oct/26/eu-referendum-europe-rebelled>> (19. 4. 2018)

„The Coalition: our programme for government“ *HM Government*, 20. 5. 2010 (online). Dostupné z: <<https://www.gov.uk/government/publications/the-coalition-our-programme-for-government>> (20. 4. 2018)

„The Conservative Party Manifesto 2015: Strong Leadership, a Clear Economic Plan, a Brighter, More Secure Future“ *Conservatives*, (online; Pdf). Dostupné z: <<https://www.bond.org.uk/data/files/Blog/ConservativeManifesto2015.pdf>> (6. 2. 2018)

„The Labour Party European Manifesto“ *Labour Party*, (online; Pdf). Dostupné z: <https://www.policyforum.labour.org.uk/uploads/editor/files/LABOUR_PARTY_euro_manifesto.pdf> (25. 2. 2018)

„The Labour Party Manifesto 2010: A future fair for all“ *Labour Party*, (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.cpa.org.uk/cpa_documents/TheLabourPartyManifesto-2010.pdf> (25. 2. 2018)

„The Labour Party Manifesto 2015“ *Labour Party*, (online; Pdf). Dostupné z: <<http://action.labour.org.uk/page/->

/A4%20BIG%20_PRINT_ENG_LABOUR%20MANIFESTO_TEXT%20LAYOUT.pdf> (6. 2. 2018)

„UKIP Manifesto April 2010: Empowering the people“ *UKIP*, (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.politicsresources.net/area/uk/ge10/man/parties/UKIPManifesto2010.pdf>> (26. 2. 2018)

„Using the crisis to build a United States of Europe – Nigel Farage“ *Youtube*, 25. 2. 2014 (video). Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=ZM71zffDi90>> (15. 4. 2018)

„Where we come from“ *Liberal Democrats*, 2018b (online). Dostupné z: <<https://www.libdems.org.uk/history>> (20. 4. 2018)

„Why the Government believes that voting to remain in the European Union is the best decision for the UK“ *HM Government*, 6. 4. 2016 (online; Pdf). Dostupné z: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/515068/why-the-government-believes-that-voting-to-remain-in-the-european-union-is-the-best-decision-for-the-uk.pdf> (10. 4. 2018)

Woolfe, Steven. 2015. „Steven Woolfe: UKIP’s ethical Migration policy“ *UKIP*, (online). Dostupné z: <http://www.ukip.org/steven_woolfe_ukip_s_ethical_migration_policy> (15. 4. 2018)

Literatura

Alexandre-Collier, Ágnes. 2015a. „Euroscepticism under Margaret Thatcher and David Cameron: From Theory to Practice“ *Observatoire de la société britannique*, (online). Dostupné z: <<http://journals.openedition.org/osb/1778>> (2. 4. 2018)

Alexandre-Collier, Agnès. 2015b. „Reassessing British Conservative Euroscepticism as a Case of Party (Mis)Management“ Pp. 99-116 in: Karine Tournier-Sol, Chris Gifford (eds.). *The UK Challenge to Europeanization: The Persistence of British Euroscepticism*. Basingstoke: Palgrave Macmillan

Alexandre-Collier, Ágnes. 2015c. „The Temptation of Populism in David Cameron’s Leadership Style“ Pp. 141–56 in: Ágnes Alexandre-Collier, Francois Vergniolle De Chantal (eds.). *Leadership and Uncertainty Management in Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan

- Baker, David, Andrew Gamble, Steve Ludlam. 1993. „Whips or scorpions? The Maastricht vote and the Conservative Party“ *Parliamentary Affairs* 46 (2): 151–166. Dostupné z: <<https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.pa.a052409>> (3. 4. 2018)
- Baker, David, Andrew Gamble, Steve Ludlam. 1994. „The parliamentary siege of Maastricht 1993: Conservative divisions and British ratification“ *Parliamentary Affairs* 47 (1): 37–59. Dostupné z: <<https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.pa.a052460>> (3. 4. 2018)
- Barker, Alex, Jim Pickard, Kiran Stacey. 2014. „Ukip accused of failing to protect British interests in Brussels“ *Financial Times*, 11. 2. 2014 (online). Dostupné z: <<https://www.ft.com/content/85563e82-8f44-11e3-be85-00144feab7de>> (15. 4. 2018)
- Briggs, Mark. 2015. „Two years after Cameron’s EU speech: Is Britain closer to leaving?“ *Euractiv*, 23. 1. 2015 (online). Dostupné z: <<https://www.euractiv.com/section/uk-europe/news/two-years-after-cameron-s-eu-speech-is-britain-closer-to-leaving/>> (22. 4. 2018)
- „Brown is UK’s new prime minister“ *BBC*, 27. 6. 2007 (online). Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_politics/6245682.stm> (17. 4. 2018)
- Cabada, Ladislav, Vít Hloušek et al. 2009. *Eurovolby 2009: Prostor pro evropeizaci politických stran ve středovýchodní Evropě?*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Conti, Nicolo. 2003. „Party Attitudes to European Integration: A Longitudinal Analysis of the Italian Case“ SEI Working paper No 70. *Sussex European Institute* (online; Pdf). Dostupné z: <<https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-working-paper-13.pdf&site=266>> (25. 1. 2018)
- Cooper, Charlie. 2016. „Jeremy Corbyn says Brexit reflects anger of 'marginalised' communities“ *The Independent*, 24. 6. 2016 (online). Dostupné z: <<https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/jeremy-corbyn-brexit-eu-referendum-results-latest-why-vote-a7099991.html>> (20. 4. 2018)
- Cracknell, Richard, Feargal McGuinness, Chris Rhodes. 2011. „General Election 2010“ *Parliament.uk*, 2. 2. 2011 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/RP10-36/RP10-36.pdf>> (6. 4. 2018)

Crisp, James. 2014. „British influence will wane in new EU Parliament“ *Euractiv*, 8. 1. 2015 (online). Dostupné z: <<https://www.euractiv.com/section/uk-europe/news/british-influence-will-wane-in-new-eu-parliament/>> (4. 4. 2018)

„David Cameron promises in/out referendum on EU“ *BBC*, 23. 1. 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-21148282>> (3. 4. 2018)

De La Baume, Maïa. 2015. „Eight MEPs to watch on Brexit“ *Politico*, 12. 6. 2015 (online). Dostupné z: <<https://www.politico.eu/article/brexit-meps-weber-corbett-verhofstadt-referendum/>> (21. 4. 2018)

ECR. 2009. „Prague Declaration“ *European Conservatives and Reformists Group*, (online). Dostupné z: <<http://ecrgroup.eu/wp-content/uploads/2009/03/Prague-declaration.jpg>> (4. 4. 2018)

ECR. 2018. „About us: Our history“ *European Conservatives and Reformists Group*, (online). Dostupné z: <<http://ecrgroup.eu/index.php/about-us/our-history/>> (4. 4. 2018)

„Ed Miliband is elected leader of the Labour Party“ *BBC*, 25. 9. 2010 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-11412031>> (17. 4. 2018)

„Ed Miliband: Labour taking immigration issue seriously“ *BBC*, 15. 12. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/uk-30474521>> (22. 4. 2018)

„EU Lisbon Treaty: David Cameron promises vote on future EU changes“ *The Telegraph*, 4. 11. 2009 (online). Dostupné z: <<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/eu/6502361/EU-Lisbon-Treaty-David-Cameron-promises-vote-on-future-EU-changes.html>> (3. 4. 2018)

„EU Commission head Juncker broadens attack on Cameron“ *BBC*, 5. 11. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-29918942>> (4. 4. 2018)

„EU deal gives UK special status, says David Cameron“ *BBC*, 20. 2. 2016 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-35616768>> (16. 4. 2018)

„EU referendum bill gets Commons approval“ *BBC*, 29. 11. 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-25152028>> (4. 4. 2018)

„EU referendum: Leaving EU 'big gamble' for UK security“ *BBC*, 22. 2. 2016 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-35628051>> (10. 4. 2018)

„EU referendum: Rebels lose vote in Commons“ *BBC*, 25. 10. 2011 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-15425256>> (3. 4. 2018)

„EU reform deal: What Cameron wanted and what he got“ *BBC*, 20. 2. 2016 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-35622105>> (10. 4. 2018)

„EU vote: Where the cabinet and other MPs stand“ *BBC*, 22. 6. 2016 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-35616946>> (10. 4. 2018)

„Europe criticises David Cameron's stance on migrants“ *Financial Times*, 2. 9. 2015 (online). Dostupné z: <<https://www.ft.com/content/4aed6842-518a-11e5-b029-b9d50a74fd14>> (8. 4. 2018)

„European Council meeting (18 and 19 February 2016) – Conclusions“ *Evropská rada*, 19. 2. 2016 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://docs.dpaq.de/10395-0216-euco-conclusions.pdf>> (10. 4. 2018)

„Evropská rada, 18.-19. 2. 2016“ *Evropská rada*, (online). Dostupné z: <<http://www.consilium.europa.eu/cs/meetings/european-council/2016/02/18-19/>> (10. 4. 2018)

„Farage elected new UKIP leader“ *BBC*, 12. 9. 2006 (online). Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/5336126.stm> (14. 4. 2018)

„Farage to step down as Ukip leader to concentrate on ousting Speaker“ *The Guardian*, 4. 9. 2009 (online). Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/world/2009/sep/04/nigel-farage-resigns-bercow-ukip>> (13. 4. 2018)

Flood, Christopher, Simon Usherwood. 2007. „Ideological Factors in Party Alignments on the EU: A Comparison of Three Cases.“ *University of Surrey*, May 2007 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://aei.pitt.edu/7875/1/flood-c-02c.pdf>> (25. 1. 2018)

Ford, Robert, Matthew Goodwin. 2014. *Revolt on the Right. Explaining support for radical right in Britain*. London: Routledge.

Gamble, Andrew. 2012. „Better Off Out? Britain and Europe“ *Political Quarterly* 83 (3): 468–477. Dostupné z: <<https://doi.org/10.1111/j.1467-923X.2012.02346.x>> (11. 4. 2018)

Gifford, Chris. 2008. *The Making of Eurosceptic Britain. Identity and Economy in a Post-Imperial State*. Aldershot: Ashgate Publishing Limited

Gliddon, Paul M. 2017. „The Labour government and the battle for public opinion in the 1975 referendum on the European Community“ *Contemporary British History* 2017 (31): 91-113. Dostupné z: <<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13619462.2016.1244012?src=recsys>> (3. 4. 2018)

Goodwin, Matthew. 2012. „Ukip shares more with the far right than it admits“ *The Guardian*, 12. 3. 2012 (online). Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/mar/12/ukip-far-right-bnp>> (14. 4. 2018)

Goodwin, Matthew. 2016. „Corbyn is Cameron’s real Brexit headache“ *Politico*, 3. 3. 2016 (online). Dostupné z: <<https://www.politico.eu/article/jeremy-corbyn-gives-david-cameron-more-of-a-headache-than-boris-johnson-on-brexit-referendum/>> (20. 4. 2018)

„Gordon Brown: I was ready to quit over euro decision“ *BBC*, 8. 12. 2010 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-11947831>> (17. 4. 2018)

Gómez, Johannes Müller, Wolfgang Wessels. 2016. „The Spitzenkandidaten Procedure: Reflecting on the Future of an Electoral Experiment“ IAI Working papers 16/08 – March 2016 *Instituto Affari Internazionali* (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.iai.it/sites/default/files/iaiwpl608.pdf>> (6. 4. 2018)

Harmsen, Robert, Menno Spiering. 2004. „Introduction: Euroscepticism and the Evolution of European Political Debate.“ Pp. 13-35 in Robert Harmsen, Menno Spiering (eds.). *Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European integration*. Amsterdam: Rodopi.

Hawkins, Oliver, Vaughne Miller, Jeremy Hardacre. 2014. „European Parliament Elections 2014“ *Parliament.uk*, 11. 6. 2014 (online; Pdf). Dostupné z:

<<http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/RP14-32/RP14-32.pdf>> (4. 4. 2018)

Hawkins, Oliver, Richard Keen, Nambassa Nakatudde. 2015. „General Election 2015“ *Parliament.uk*, 28. 7. 2018 (online; Pdf). Dostupné z:

<<http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7186/CBP-7186.pdf>> (6. 4. 2018)

Helm, Toby. 2015. „Tim Farron calls for UK to let in 60,000 migrants“ *The Guardian*, 4. 7. 2015 (online). Dostupné z:

<<https://www.theguardian.com/politics/2015/jul/04/migrants-lib-dems-calais-channel-tunnel-eurostar>> (19. 4. 2018)

Hodson, Dermot, Imelda Maher. 2014. „British brinkmanship and Gaelic games: EU treaty ratification in the UK and Ireland from a two-level game perspective“ *British Journal of Politics and International Relations* 16 (4): 645–661. Dostupné z: <<https://doi.org/10.1111/1467-856X.12015>> (3. 4. 2018)

Hunt, Alex. 2014. „UKIP: The story of the UK Independence Party’s rise“ *BBC*, 21. 11. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-21614073>> (13. 4. 2018)

Hynčica, Pavel, Pavel Maškarinec, Lukáš Novotný. 2016. *Euroskepticismus ve střední Evropě*. Praha: Academia

IIEA. 2016a. „Brexit: Lead groups designated“ *The Institute of International & European Affairs*, 15. 4. 2016 (online). Dostupné z:

<<https://www.iiea.com/brexit/brexit-lead-groups-designated/>> (16. 4. 2018)

IIEA. 2016b. „Britain’s ‚in/out‘ campaign begins“ *The Institute of International & European Affairs*, 22. 2. 2016 (online). Dostupné z:

<<https://www.iiea.com/brexit/britains-inout-campaign-begins/>> (16. 4. 2018)

Kaniok, Petr. 2006. „Stranický euroskepticismus: Teoretické modely klasifikace politických stran podle opozičních postojů k evropské integraci.“ Pp. 9-22 in: Vlastimil Havlík, Petr Kaniok (eds.). *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.

Keating, Dave. 2014. „EFD group votes to change name“ *Politico*, 25. 6. 2014 (online). Dostupné z: <<https://www.politico.eu/article/efd-group-votes-to-change-name/>> (15. 4. 2018)

Klaus, Václav. 2007. „Evropská unie v období po německém předsednictví.“ Pp. 93-97 in: Václav Klaus et al. (eds.) *Budoucnost Evropské unie: sborník textů*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku

„Konsolidovaná znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie“ *Eur-lex.europa.eu*, 7. 6. 2016 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2016:202:FULL&from=CS>> (14. 3. 2018)

Kopecký, Petr, Cas Mudde. 2002 „The Two Sides of Euroscepticism: Party Positions on European Integration in East Central Europe.“ *European Union Politics* 3 (3): 297–326. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/249733511_The_Two_Sides_of_EuroscepticismParty_Positions_on_European_Integration_in_East_Central_Europe> (24. 1. 2018)

Kořan, Michal. 2008. „Jednopřípadová studie.“ Pp. 29-61 in: Petr Drulák (ed.). *Jak zkoumat politiku*. Praha: Portál

Leftly, Mark. 2016. „EU referendum: Barack Obama to urge Britons to back remain vote on UK visit“ *The Independent*, 12. 3. 2016 (online). Dostupné z: <<https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/eu-referendum-barack-obama-remain-campaign-brexiteurope-a6927731.html>> (19. 4. 2018)

MacMillan, Catherine. 2015. „British Political Discourse on the EU in the Context of the Eurozone Crisis“ Pp. 191-209 in: Karine Tournier-Sol, Chris Gifford (eds.). *The UK Challenge to Europeanization: The Persistence of British Euroscepticism*. Basingstoke: Palgrave Macmillan

„Mach volá po referendu: EU se po referendu nechytla za nos, naopak chce víc regulovat“ *Čt24*, 30. 9. 2017 (online). Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/2258665-mach-chce-referendum-myslel-jsem-si-ze-po-brexitu-se-eu-chytne-za-nos-chce-naopak-vic>> (30. 1. 2018)

Mareš, Jiří. 2015. „Tvorba případových studií pro výzkumné účely“ *Pedagogika* 65 (2): 113–142. Dostupné z:

<http://www2.tf.jcu.cz/~bauman/KPD_NUP_KUP/Vyzkumne_studie/Ped_2015_2_02_Mare%9A_113_142.pdf> (20. 4. 2018)

Mason, Rowena, Anushka Asthana. 2016. „David Cameron: leave vote would be economic bomb for UK“ *The Guardian*, 6. 6. 2016 (online). Dostupné z:

<<https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/06/david-cameron-brexit-would-detonate-bomb-under-uk-economy>> (19. 4. 2018)

Mellows-Facer, Adam. 2006. „General Election 2005“ *Parliament.uk*, 10. 3. 2006 (online; Pdf). Dostupné z:

<<http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/RP05-33/RP05-33.pdf>> (20. 4. 2018)

Miller, Vaughne. 2012. „The Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union: views in other EU Member States“ *Parliament.uk*, 16. 4. 2012 (online; Pdf). Dostupné z:

<<http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN06286/SN06286.pdf>> (16. 3. 2018)

Moore, Charles. 2013. „EU versus národní stát – kdo zvítězí?“ Pp. 33-56 in: Václav Klaus et al. (eds.). *Margaret Thatcherová 1925-2013*. Praha: Institut Václava Klause

„Never closer union: Does the European treaty commitment matter?“ *The Economist*, 24. 10. 2015 (online). Dostupné z: <<https://www.economist.com/news/britain/21676749-does-european-treaty-commitment-matter-why-david-cameron-wants-exemption-ever-closer>> (7. 4. 2018)

„Nigel Farage leads UKIP protest at EU Parliament“ *BBC*, 1. 6. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-28113979>> (15. 4. 2018)

Oppermann, Kai. 2008. „The Blair Government and Europe: The Policy of Containing the Salience of European Integration“ *British Politics* 3 (2): 156–182. Dostupné z: <<https://link.springer.com/article/10.1057/bp.2008.1>> (20. 4. 2018)

Pine, Sarah. 2016. „Corbyn refuses to share a platform with Cameron on the EU“ *Labour List*, 1. 3. 2016 (online). Dostupné z: <<https://labourlist.org/2016/03/corbyn-refuses-to-share-a-platform-with-cameron-on-the-eu/>> (20. 4. 2018)

„PMQs: Ed Miliband vs David Cameron (5 March 2014)“ *Youtube*, 5. 3. 2014 (video). Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=Zj3paJNMcAo>> (22. 4. 2018)

„Profile: New Lib Dem leader Tim Farron“ *BBC*, 16. 7. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/uk-politics-33423540>> (21. 4. 2018)

Rettman, Andrew. 2015. „Hard-left Corbyn wins Labour vote in UK“ *Euobserver*, 12. 9. 2015 (online). Dostupné z: <<https://euobserver.com/political/130237>> (22. 4. 2018)

Riishøj, Søren. 2004. „Europeanisation and Euro-scepticism. Experiences from Poland and the Czech Republic.“ *Středoevropské politické studie* 6 (4). Dostupné z: <<https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4051/5269>> (23. 1. 2018)

Riley-Smith, Ben. 2015. „Tim Farron: David Cameron's response to migrant crisis has been 'pitiful and embarrassing'“ *The Telegraph*, 23. 9. 2015 (online). Dostupné z: <<https://www.telegraph.co.uk/news/politics/liberaldemocrats/11884748/Tim-Farron-David-Camerons-response-to-migrant-crisis-has-been-pitiful-and-embarrassing.html>> (21. 4. 2018)

Robinson, Duncan, James Shotter. 2015. „Jean-Claude Juncker calls for creation of EU army“ *Financial Times*, 8. 3. 2015 (online). Dostupné z: <<https://www.ft.com/content/1141286a-c588-11e4-bd6b-00144feab7de>> (7. 4. 2018)

Robinson, Eugene. 1993. „Major Survives Vote of Confidence“ *The Washington Post*, 24. 7. 1993 (online). Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1993/07/24/major-survives-vote-of-confidence/5038d184-f689-4322-bfe2-127e0546fbae/?utm_term=.067089602758> (2. 4. 2018)

Sartori, Giovanni. 2005. *Strany a stranické systémy: Schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Schnapper, Pauline. 2013. „The impact of 40 years of the UK's membership of the EU on British politics“ *University Association for Contemporary European Studies*, 8. 3. 2013 (online; Pdf). Dostupné z: <<https://www.uaces.org/documents/papers/1302/Schnapper.pdf>> (20. 4. 2018)

Schnapper, Pauline. 2015. „The Dilemma of Pro-European Parties in the UK: The Case of Labour and Liberal Democrats Since 2010“ Pp. 117-133 in: Karine Tournier-Sol, Chris Gifford (eds.) *The UK Challenge to Europeanization: The Persistence of British Euroscepticism*. Basingstoke: Palgrave Macmillan

Sheftalovich, Zoya. 2016. „Nigel Farage: June 23 should be Britain’s ‘independence day’ holiday“ *Politico*, 24. 6. 2016 (online). Dostupné z: <<https://www.politico.eu/article/nigel-farage-june-23-should-be-britains-independence-day-holiday-leave-eu-brexiteu>> (15. 4. 2018)

Stone, Jon. 2016a. „EU referendum: Full transcript of David Cameron's last-ditch plea for Britain to Remain“ *The Independent*, 21. 6. 2016 (online). Dostupné z: <<https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/eu-referendum-brexiteu-latest-live-david-cameron-full-speech-remain-leave-a7093426.html>> (10. 4. 2018)

Stone, Jon. 2016b. „Liberal Democrats pledge to keep Britain in the EU after next election“ *The Independent*, 25. 6. 2016 (online). Dostupné z: <<https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/brexit-eu-referendum-result-lib-dems-remain-liberal-democrats-live-policy-stay-leave-a7103186.html>> (19. 4. 2018)

„Supporters“ *Better Off Out*, (online). Dostupné z: <<http://www.betteroffout.net/supporters/>> (11. 4. 2018)

Szczerbiak, Aleks, Paul Taggart. 2003. „Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Denifinition, Measurement and Causality.“ SEI Working Paper No 69. *Sussex European Institute* (online; Pdf). Dostupné z: <<https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-working-paper-12.pdf&site=266>> (26. 1. 2018)

Szczerbiak, Aleks. 2008. „Opposing Europe or Problematizing Europe? Euroscepticism and ‘Eurorealism’ in the Polish Party System.“ Pp. 221-242 in: Aleks Szczerbiak, Paul Taggart (eds.). *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism*. New York: Oxford University Press

Szczerbiak, Aleks, Paul Taggart. 2008. „Introduction: Opposing Europe? The Politics of Euroscepticism in Europe.“ Pp. 1-15 in: Aleks Szczerbiak, Paul Taggart (eds.). *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism*. New York: Oxford University Press

- Thatcherová, Margaret. 1988. „Speech to the College of Europe (The Bruges Speech)“ *margaretthatcher.org*, 20. 9. 1988 (online). Dostupné z: <<https://www.margaretthatcher.org/document/107332>> (21. 4. 2018)
- Thatcherová, Margaret. 2003. *Umění vládnout*. Praha: Prostor
- „The European anthem“ *Europa.eu*, (online). Dostupné z: <https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/anthem_en> (16. 4. 2018)
- „The Labour case for a leave vote in the EU referendum“ *The Guardian*, 21. 6. 2016 (online). Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/21/the-labour-case-for-a-leave-vote-in-the-eu-referendum>> (19. 4. 2018)
- „The Papers: Newspaper headlines: Boris Johnson, EU referendum, pilot dies and Queen's corgis“ *BBC*, 22. 2. 2016 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/blogs-the-papers-35627798>> (11. 4. 2018)
- Tournier-Sol, Karine. 2015. „The UKIP Challenge“ Pp. 134-147 in: Karine Tournier-Sol, Chris Gifford (eds.). *The UK Challenge to Europeanization: The Persistence of British Euroscepticism*. Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Tournier-Sol, Karine, Chris Gifford. 2015. „Introduction: The Structure of British Euroscepticism.“ Pp. 1-16 in: Karine Tournier-Sol, Chris Gifford (eds.). *The UK Challenge to Europeanization: The Persistence of British Euroscepticism*. Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Uberoi, Elise. 2016. „European Union Referendum 2016“ *Parliament.uk*, 29. 6. 2016 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7639/CBP-7639.pdf>> (10. 4. 2018)
- Usherwood, Simon. 2010. „UKIP's Political Strategy: Opportunistic Idealism in a Fragmented Political Arena.“ *University Association for Contemporary European Studies*, 6. 9. 2010. (online; Pdf). Dostupné z: <<https://www.uaces.org/documents/papers/1001/usherwood.pdf>> (13. 4. 2018)
- van Kessel, Stijn. 2015. *Populist Parties in Europe*. London: Palgrave Macmillan.
- Váška, Jan. 2006. „Srovnání britského konzervativního euroskepticismu a independentismu“ *FSV UK*, (Online, pdf). Dostupné z: <http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/92_Vaska.pdf> (20. 4. 2018)

Vote Leave. 2016a. „About the campaign“ *Vote Leave, take back control*, (online). Dostupné z: <<http://www.voteleavetakecontrol.org/campaign.html>> (15. 4. 2018)

Vote Leave. 2016b. „Why Vote Leave“ *Vote Leave, take back control*, (online). Dostupné z: <http://www.voteleavetakecontrol.org/why_vote_leave.html> (15. 4. 2018)

„Vznikl největší volný trh na světě: EU a Japonsko se dohodly na zóně volného obchodu“ *Čt24*, 8. 12. 2017 (online). Dostupné z:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/2327563-vznikl-nejvetsi-volny-trh-na-svete-eu-a-japonsko-se-dohodly-na-zone-volneho>> (4. 4. 2018)

Watt, Nicholas. 2013. „David Cameron challenges Nick Clegg over EU referendum“ *The Guardian*, 30. 6. 2013 (online). Dostupné z:

<<https://www.theguardian.com/politics/2013/jun/30/david-cameron-nick-clegg-eu-referendum>> (4. 4. 2018)

Watt, Nicholas. 2014. „Eurozone countries should form United States of Europe, says EC vice-president“ *The Guardian*, 17. 2. 2014 (online). Dostupné z:

<<https://www.theguardian.com/world/2014/feb/17/eurozone-countries-united-states-europe-viviane-reding>> (26. 3. 2018)

Watt, Nicholas. 2015. „European commission set to reject David Cameron’s migration demands“ *The Guardian*, 5. 1. 2015 (online). Dostupné z:

<<https://www.theguardian.com/politics/2015/jan/05/european-commission-david-reject-cameron-eu-migration>> (7. 4. 2018)

„William Dartmouth calls on TTIP documents to be released fully to public, not just MEPs“ *EFDD*, 2. 12. 2015 (online). Dostupné z:

<<http://www.efddgroup.eu/members/william-dartmouth-calls-on-ttip-documents-to-be-released-fully-to-public-not-just-meps>> (15. 4. 2018)

Wilkinson, Michael. 2015. „What does Jeremy Corbyn stand for?“ *The Telegraph*, 24. 9. 2015 (online). Dostupné z:

<https://www.telegraph.co.uk/news/politics/Jeremy_Corbyn/11775739/jeremy-corbyn-policies.html> (22. 4. 2018)

Wintour, Patrick. 2015. „Jeremy Corbyn: Labour will campaign for UK to stay in the EU“ *The Guardian*, 17. 9. 2015 (online). Dostupné z:

<<https://www.theguardian.com/politics/2015/sep/17/jeremy-corbyn-labour-campaign-for-uk-stay-in-eu>> (22. 4. 2018)

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ALDE	–	Aliance liberálů a demokratů v Evropě
ASEAN	–	Sdružení národů jihovýchodní Asie
BNP	–	Britská národní strana
ECR	–	Evropští konzervativci a reformisté
EFD	–	Evropa svobody a demokracie
EFDD	–	Evropa svobody a přímé demokracie
EFTA	–	Evropské společenství volného obchodu
EHS	–	Evropské hospodářské společenství
EPP	–	Evropská lidová strana
ES	–	Evropská společenství
ESUO	–	Evropské společenství uhlí a oceli
EU	–	Evropská unie
NATO	–	Severoatlantická aliance
NHS	–	National Health Service
PiS	–	Právo a spravedlnost
SZBP	–	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
SZP	–	Společná zemědělská politika
TTIP	–	Transatlantické obchodní a investiční partnerství
UKIP	–	Strana nezávislosti Spojeného království
USA	–	Spojené státy americké
WTO	–	Světová obchodní organizace

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá postoji britských politických stran k evropské integraci v období 2010-2016. Práce má za cíl vyzkoumat, zda se tyto strany profilují na základě typologie Alekse Szczerbiaka a Paula Taggarta jako tvrdě či měkce euroskeptické. Aplikace této teorie je doplněna euroskeptickými kategoriemi Sorena Riishøje. Diplomová práce se dělí na pět kapitol. První představuje teoretickou konceptualizaci euroskeptických postojů. Analytická část tvořená zbylými kapitolami se věnuje výzkumu stanovisek Konzervativní a unionistické strany, Labouristické strany, Liberálně demokratické strany a Strany nezávislosti Spojeného království. Každá z nich má stejnou strukturu skládající se z rozboru postojů před volbami v roce 2010, 2014, 2015 a během kampaně před referendem o Brexitu. Na základě zjištěných informací je pak možné zodpovědět výzkumné otázky a potvrdit stanovenou hypotézu.

Klíčová slova: Euroskepticismus, politické strany, Spojené království, Evropská unie

ABSTRACT

Thesis deals with stances of British political parties on the European integration in period between 2010 and 2016. The main goal of the thesis is to analyse whether the position of these parties based on the typology of Aleks Szczerbiak and Paul Taggart can be defined as hard or soft Eurosceptic. Application of this theory is supplemented with Eurosceptical categories of Søren Riishøj. Thesis is divided into five chapters. First one presents theoretical conceptualization of Eurosceptic attitudes. Analytical part is composed of the rest of the chapters and is devoted to research of party opinions of Conservative and Unionist Party, Labour Party, Liberal Democratic Party and United Kingdom Independence Party. Each one of them follows the same structure consisting of analysis of stances from 2010, 2014, 2015 general election and the campaign before the Brexit referendum. Eventually, it is possible to answer research questions and verify the outlined hypothesis.

Key words: Euroscepticism, political parties, United Kingdom, European Union